

Tor Slettebø, Veronika Paulsen, Hanne
Christoffersen og Margrete Aadnanes

Familieråd når det haster

En studie av akutt familieråd i den kommunale
barneverntjenestens arbeid med hastesaker

NTNU

Samfunnsforskning

VID

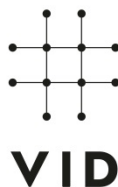
Familieråd når det haster

**En studie av akutt familieråd i den kommunale barneverntjenestens arbeid
med hastesaker**

***Hovedrapport fra prosjektet 'Familieråd når det haster med å finne en
løsning'***

Tor Slettebø, Veronika Paulsen, Hanne Christoffersen og Margrete Aadnanes

VID rapport 2021/1

NTNU

Samfunnsforskning

Denne rapporten er utgitt av

VID vitenskapelige høyskole
Postboks 184, Vinderen
N-0319 Oslo
<http://www.vid.no/>

Rapport: 2021/1

ISBN: 978-82-93490-91-3, elektronisk
ISBN 978-82-93490-92-0, papir
ISSN: 2464-3777

Elektronisk distribusjon:

VID vitenskapelige høyskole
www.vid.no

Omslag

Dinamo

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til rapporten.
Nedlasting for privat bruk er tillatt.
Mangfoldiggjøring, videresalg av deler eller hele rapporten
er ikke tillatt uten avtale med forfatterne eller Kopinor.

Innhold

Forord.....	1
Sammendrag	3
Summary:.....	10
1. Innledning.....	17
1.1 Bakgrunn.....	17
1.3 Rapportens disposisjon	18
2. Om familieråd og akuttarbeid i barnevernet	19
2.1 Om familieråd og det teoretiske grunnlaget.....	19
2.2 Familieråd i det kommunale barnevernet	20
2.3 Utfordringer med familieråd	21
2.4 Familieråd ved akuttarbeid	23
2.5 Om akuttplasseringer og omfang	24
2.6 Den kommunale barneverntjenestens ansvar.....	27
2.7 Kommunenes organisering av akuttarbeidet.....	28
2.9 Forskningskunnskap om barn og foreldres erfaringer med familieråd i barnevernet. 31	
2.10 Ansattes erfaringer med akutt familieråd.....	33
2.11 Effekter av familieråd?	33
2.12 Avslutning.....	36
3. Forskningsdesign og metode	38
3.1 Innledning	38
3.2 Utvalg.....	38
3.3 Utforming og gjennomføring av de kvalitative intervjuene	41
3.4 Analyse	41
3.5 Etske betraktninger	42
4. Sentrale kjennetegn ved akuttsakene i prosjektet.....	43
4.1 Innledning	43
4.2 Sentrale kjennetegn ved akuttsakene	43
4.3 Tiltak ved akutt familieråd og sakens utvikling.....	45
5. Barn og ungdommers erfaringer med akutt familieråd	47
5.1 Innledning	47
5.2 Barn og unges erfaringer med akutt familieråd	47
5.3 Forberedelse og informasjon.....	48
5.4 Opplevelsen av møtet i akutt familieråd	49
5.5 Betydningen av å skape en trygg ramme rundt møtet.....	51

5.6	Når familieråd var vanskelig.....	52
5.7	Situasjonen etter familieråd	53
5.8	Barn og unges erfaring med medvirkning i akutt familieråd.....	56
5.9	Drøfting av ungdommenes erfaringer med akutt familieråd.....	58
6.	Foreldrenes erfaringer med akutt familieråd.....	61
6.1	Innledning	61
6.2	Foreldrenes erfaringer med de ulike fasene av familieråd.....	61
6.3	Forberedelser.....	63
6.4	Erfaringer med møtet	65
6.5	Virkninger av familieråd.....	68
6.6	Utfordringer med akutt familieråd	70
6.7	Oppfølgende familieråd og videre kontakt med barnevernet	71
6.8	Avsluttende drøfting av foreldrenes erfaringer med akutt familieråd	73
7.	Familie og nettverkets erfaringer med akutt familieråd	76
7.1	Innledning	76
7.2	Ulike erfaringer med akutt familieråd.....	76
7.3	Forberedelsene til akutt familieråd	76
7.4	Gjennomføringen av Del 1 av akutt familieråd	77
7.5	Gjennomføringen av Del II av akutt familieråd.....	77
7.6	Oppfølgende familieråd og situasjonen etter familieråd.....	78
7.7	Syn på barns medvirkning under akutt familieråd.....	80
7.8	Virkninger av akutt familieråd; bedre grunnlag for samarbeid og sosial kontroll.....	80
7.9	Tvil om grunnlaget for akuttvedtaket og tidspunktet for akutt familieråd.....	81
7.10	Utfordringer ved slektsplasseringer	82
7.11	Avsluttende drøfting	83
8.	Barnevernansattes erfaringer med akutt familieråd	85
8.1	Innledning	85
8.1	Beslutning om bruk av familieråd i akuttsaker	85
8.3	Forhold ved saken og relasjonelle forhold.....	86
8.4	Akuttsak eller hastesak?.....	89
8.5	Positive virkninger av akutt familieråd- mer enn å finne et plasseringsalternativ.....	91
8.6	Utfordringer ved bruk av akutt familieråd	96
8.7	Oppsummerende diskusjon.....	98
9.	Familierådskoordinatorenes erfaringer med akutt familieråd	101
9.1	Innledning	101

9.2	Familierådskoordinatorenes bakgrunn og erfaringer med akutt familieråd.....	101
9.3	Hvordan defineres akutt familieråd, og hvilke saker egner seg?	102
9.4	Om bruk av akutt familieråd som virkemiddel til å forebygge plasseringer	103
9.5	Erfaringer knyttet til barns medvirkning og innflytelse i akutt familieråd	104
9.6	Spesielle utfordringer knyttet til bruk av akutt familieråd.....	106
9.7	Viktige forutsetninger for av akutt familieråd	108
9.9	Positive virkninger av akutt familieråd.....	111
9.10	Drøfting av koordinatorenes erfaringer i lys av annen forskning	113
10.	Sammenfattende drøfting og anbefalinger for videre arbeid.....	115
10.1	Innledning	115
10.2	Akutte situasjoner og situasjoner hvor det haster å finne en løsning.....	115
10.3	Akuttsaker med behov for alternativ omsorgsbasis	115
10.4	Akutt familieråd – situasjoner hvor det haster å finne en løsning	116
10.5	Behov for tydeligere rammer for skjønnsutøvelse i akuttsaker	117
10.7	Samlet fremstilling av de viktigste anbefalingene:	122
	Litteratur	123

Forord

Dette er hovedrapporten fra en evaluering av akutt familieråd i barneverntjenestens arbeid med akuttsaker. Prosjektet har pågått i perioden 2017-2021. Foreliggende rapport bygger videre på den første delrapporten (Slettebø, Paulsen, Christoffersen og Aadnanes al 2020), men den er utvidet med oppfølgingsintervjuer og en mer utdypende litteraturstudie.

Foreliggende rapport presenterer hovedfunn fra kvalitative intervjuer med barn, foreldre, personer i barnas familie og nettverk, familierådscoordinatorer, samt ansatte ved i kommunale tjenester og i Bufetat. Intervjuene ble foretatt i perioden 2018-2021. Barn, foreldre og personer i barnas familie og nettverk ble intervjuet første gang i 2018/2019 og om lag halvparten av disse ble intervjuet på nytt i 2021. Høsten 2021 vil det i tillegg bli gjennomført en journalstudie av 100 saker hvor det har vært benyttet akutt familieråd og 100 akuttsaker hvor det ikke er benyttet akutt familieråd. Det vil bli rapportert særskilt for denne delstudien.

Professor Tor Slettebø ved VID vitenskapelige høyskole har vært prosjektleder og har gjennomført undersøkelsen sammen med seniorforsker Veronika Paulsen ved NTNU Samfunnsforskning, samt førsteamanuensis Hanne Christoffersen og Margrete Aadnanes ved VID. Stina Svendsen fra NTNU Samfunnsforskning har også deltatt i datainnsamlingen.

Prosjektet er finansiert av Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Kontaktpersoner i Bufdir har vært seniorrådgiver Sissel Bye Ytteborg, seniorrådgiver Svanhild Vik og Jan Kristian Sæbø i Bufetat. Takk for godt samarbeid og gode bidrag.

Det har også vært opprettet et ressurspanel som har delt sine kunnskaper med prosjektgruppen. Deltakerne derfra takkes for sine bidrag.

Vi vil også takke alle kontaktpersonene i Bufetat og i kommunene for at de har velvilligst stilt opp og åpnet dørene sine for forskning, og alle koordinatorene som har bidratt under rekrutteringen. Ikke minst, takk til alle informantene som har delt sine erfaringer med akutt familieråd: Barn, ungdom, foreldre, personer i barnets familie og nettverk, familierådscoordinatorer i de ulike regionene og ansatte i barnevernet på ulike nivåer.

Oslo, 15. november, 2021

Tor Slettebø

Prosjektleder

Sammendrag

Bakgrunn

I mange tilfeller opplever barn, ungdom og foreldre akuttplasseringer i barnevernet som svært traumatiske. Likevel har barneverntjenesten rett og plikt til å gripe inn når barn eller ungdom befinner seg i en utsatt situasjon og trenger umiddelbar hjelp. Det er flere lovhemler i barnevernloven som dekker ulike akuttsituasjoner. Det går et skille mellom frivillige akuttvedtak, som ikke kan gjennomføres mot foreldrenes vilje, og tvangsvedtak som gir adgang til inngrep uten foreldrenes og barnets samtykke. Tvangsvedtak (akutt omsorgsvedtak) utgjør hovedtyngden av akuttvedtakene og omfatter bestemmelser om at barn og ungdom kan akuttplasseres dersom det er skadelig for barnet å forbli i hjemmet, eller dersom barnet utsetter egen helse og utvikling for alvorlig fare. Bruk av familieråd i akuttsaker er i de senere årene blitt implementert i det ordinære tiltaksarbeidet med mål om å bidra til mer skånsomme akuttplasseringer. Familieråd som metode går i korthet ut på å inkludere den utvidede familien og nettverket til å finne og delta i løsninger på et problem. Det legges stor vekt på barns deltakelse i familieråd, at barnet har en støtteperson og at familierådet tar utgangspunkt i utfordringer knyttet til barnets situasjon og at det gjennomføres oppfølgende familieråd hvor handlingsplanen fra familierådet skal evalueres.

Akutt familieråd bygger på familierådsmodellen for øvrig, men den er noe justert for at den skal kunne anvendes med minimal planlegging. I akuttsituasjoner er planlegging og gjennomføringen i forkant av selve familierådet forkortet sammenlignet med den opprinnelige modellen, mens selve familierådsmøtet er uendret. Akutt familieråd avholdes også raskere enn ved ordinære familieråd, innen en til syv dager etter at barnevernet er gjort kjent med bekymringen, og oppfølgende familieråd skal iverksettes to til seks uker etter akutt familieråd.

Det finnes i liten grad systematisert forskning på bruk av familieråd i akuttarbeidet, og om akuttplasseringer generelt. Denne rapporten er den andre rapporten fra prosjektet 'Familieråd når det haster med å finne en løsning', og som gjennomføres av VID vitenskapelige høyskole og NTNU Samfunnsforskning. Den bygger videre på den første delrapporten fra prosjektet 'Familieråd i barneverntjenesten arbeid med akuttsaker' (Slettebø, Paulsen, Christoffersen og Aadnanes, 2020). Etter at den første rapporten ble gitt ut, er det gjennomført oppfølgingsintervjuer med barn, foreldre og personer i barnets familie og nettverk, flere intervjuer med blant annet ansatte og det er foretatt en grundigere analyse og drøfting av datamaterialet i lys av annen forskning på feltet. Så vidt oss bekjent, er dette den eneste rapporten nasjonalt og internasjonalt som omhandler bruk av familieråd i akuttsaker.

Målsetting

Målet med denne rapporten har vært 1) å frembringe kunnskap om hvorvidt bruk av familieråd i akuttsaker bidrar til å styrke relasjoner i og rundt familiene og på hvilken måte,

og om det bidrar til kontinuitet i barn og ungdoms relasjoner, 2) å frembringe kunnskap om hvordan barn og foreldre medvirker i akutt familieråd og 3) å belyse hvilke forutsetninger som må være til stede for å ta i bruk familieråd i akuttsaker.

Metode

Det er gjennomført individuelle intervjuer med deltakere i 23 familieråd. Utvalget har bestått av 14 barn i alderen 12-18 år, tre støttepersoner for barn i alderen 1-8 år, 25 foreldre, ti personer i barnas familie og nettverk (hvorav seks har vært barnets støtteperson) i Bufetats region Øst, Vest og Midt-Norge i 2018 og 2019. I tillegg ble det gjennomført oppfølgende intervjuer med 11 barn og unge, 14 foreldre og fem personer i barnets familie og nettverk i 2021. Oppfølgingsintervjuene omfattet 15 av de 23 familierådene. I tillegg er det gjennomført individuelle intervjuer med 12 familierådscoordinatorer fra de tre regionene, 35 ansatte i barneverntjenestene (saksbehandlere, ledere, familierådscoordinatorer, en familieterapeut, en rådgiver fra til sammen ni ulike barnevernkontorer). Utvalget av tjenester representerer variasjon i både størrelse, geografisk beliggenhet, by/land, samt erfaring og består av tjenester hvor det er stort fokus på familieråd, tjenester hvor det brukes i noen grad og tjenester hvor det nesten ikke gjennomføres familieråd. I tillegg til å kartlegge brukernes erfaringer med familieråd i akuttsaker, bidrar undersøkelsen med kunnskap om brukernes erfaringer med akuttplasseringer generelt. Med få unntak (Storhaug et al., 2020), har undersøkelser om akuttplasseringer basert seg på informasjon innhentet gjennom intervjuer med saksbehandlere og dokumentstudier. Ved å intervjuer barn, foreldre og personer i barnas familier og nettverk, samt familierådscoordinatorer og saksbehandlere har vi fått belyst bruk av akutt familieråd ved akuttplasseringer fra flere perspektiver.

Resultater:

Styrker relasjoner i og rundt barnet og familien

Undersøkelsen viser at bruk av familieråd i de fleste akuttsituasjonene bidrar til å styrke relasjoner i og rundt barnet og familien. Dette oppgis av barn, foreldre, personer i barnas familie og nettverk som har deltatt i akutt familieråd, men også av familierådscoordinatorer og ansatte i barnevernet. Åpenhet om barnets og familiens problemer har gitt grunnlag for at personer i barnets familie og nettverk har kunnet hjelpe til med praktisk hjelp og sosial støtte, noe som har kommet både barn og foreldre til gode. Flere beklaget at de ikke har fått hjulpet så godt til som de hadde planlagt på grunn av koronapandemien. Familierådet har lagt til rette for samarbeid og koordinering av innsats overfor barn og foreldre på tvers av familier. Familie og nettverk har ikke bare en støttende funksjon når de involveres i akutt familieråd. Vi har også sett eksempler på at når familien blir kjent med bekymringene for barna, har familien begynt på bry seg på en annen måte og mer i retning av en positiv form for sosial kontroll, blant annet ved å kontakte foreldrene oftere for å høre hvordan det går med barna.

Forebygger plasseringer utenfor hjemmet

Familieråd i akuttsituasjoner har bidratt til å forebygge plasseringer i statlige tiltak, for eksempel ved at en av foreldrene flytter ut av hjemmet i stedet for barnet, eller at barnet plasseres hos slekt og nettverk. Funn fra undersøkelsen tyder på at dette skjer oftere ved bruk av akutt familieråd enn når barnevernet håndterer akuttsituasjoner på ordinært vis. Dette skal vi også studere nærmere i journalstudien som gjennomføres høsten 2021.

Familieråd har i flere tilfeller mobilisert støtte og hjelp fra andre familiemedlemmer og på denne måten lagt til rette for at barnet har kunnet fortsette med å bo hjemme og unngå å flytte. Dette er eksempler på at bruk av familieråd i akuttsaker legger til rette for en mer skånsom håndtering av akuttsituasjoner, samtidig som familieråd bidrar til mer kontinuitet i barnas liv. Samtidig kan det stilles spørsmål ved om det er trygt for barna å forbli boende hjemme. På bakgrunn av intervjuer med barn, foreldre og pårørende over tid har vi ikke funnet eksempler på at barna har lidd overlast ved å forbli boende hjemme og at det har vært behov for nye plasseringer. Om lag halvparten av foreldrene i oppfølgingsstudien hadde fortsatt kontakt med barnevernet, og de var glade for tilbud om foreldreveiledning, avlastning, støttegrupper, råd og veiledning. Flere av ungdommene var også under ettervern. I andre land er sentrale mål med familieråd at familien skal klare seg selv uten inngripen fra det offentlige (Hollinshead et al., 2017). Vi stiller spørsmål om slike mål bør utvides da oppfølgingsintervjuene viste at mange av barna og foreldrene fortsatt trenger hjelp etter familierådet var avholdt. Vi mener at sentrale mål med familieråd like gjerne kan være barns og foreldres medvirkning, skånsom håndtering av akuttsituasjoner, kontinuitet i relasjoner med videre.

Bedre samarbeid mellom familier og barnevernet

Både foreldrene og ansatte i barnevernet har fremhevet at familieråd legger til rette for mer og bedre samarbeid mellom barnevernet og familiene. Dette kommer av at modellen er ressursorientert, tillitsbasert og bygger på både barns og foreldres medvirkning. Det er derfor viktig at de ansatte i barnevernet følger retningslinjene for familieråd. Kritikken fremført av foreldre og medlemmer i barnets familie og nettverk har i liten grad rettet seg mot selve familierådsmodellen, men at familierådet er blitt foreslått for sent og etter akuttplassering i beredskapshjem, noe som kunne ha vært forhindre dersom et akutt familieråd hadde vært avviklet i forkant. Noen har også opplevd saksbehandlere som manglet tiltro til familiens evne til å finne frem til gode løsninger eller som har overlatt familien for mye til seg selv etter et oppfølgende familieråd. Flere stilte seg kritiske til at saksbehandlere, som er til stede under familierådet, ikke har fullmakt til å godkjenne handlingsplanen. Dette har skapt tvil blant familiemedlemmene om saksbehandlerne har tilstrekkelig med kompetanse. I videreutviklingen av familierådsmodellen bør spørsmålet om saksbehandlerens vedtaksmyndighet drøftes nærmere, samt hvordan familiene kan bli bedre forberedt på de formelle sidene ved bruk av familieråd i barnevernet.

Barn og unges medvirkning- betydningen av oppfølgende familieråd

Et av de sentrale spørsmålene i studien har vært i hvilken grad barn og unges medvirkning sikres ved akutt familieråd. Vi vet at barnas medvirkning er mer begrenset når det gjelder akutt familieråd, da det ofte vil og skal være barnevernets bekymring og spørsmål som må ligge til grunn. Likevel kompenseres det for manglende medvirkning i det akutte familierådet med et oppfølgende familieråd og hvor det legges vekt på barns deltakelse. Barn og unge er likevel entydig positive når det gjelder mulighetene for å medvirke i akutt familieråd, noe som antageligvis skyldes at de ikke skiller så nøye mellom akutt familieråd og oppfølgende familieråd som skal avholdes i alle sakene. Når det gjelder barn og unges medvirkning, har den nordiske modellen noen kvaliteter som andre land ikke nødvendigvis har: Det er barnas familieråd, det er de som utvikler spørsmål til familierådet og som de legger føringer for handlingsplanen. Barna skal alltid ha en støtteperson og det skal avholdes et oppfølgende familieråd. Familieråd gjennomføres ulikt i ulike land, for eksempel er det foreldrene som tilbys en støtteperson i familierådet i New York (Lalayants et al., 2021). De ulike måtene familieråd gjennomføres på, gjør det vanskelig å sammenligne resultater mellom landene, med unntak av erfaringer fra Norden og deler av Europa hvor familieråd gjennomføres på samme måte.

Flere familiemedlemmer og noen av familierådskoordinatorene har stilt spørsmål om det i noen tilfeller er blitt lagt for stor vekt på barn og unges deltakelse. Dette har vært i situasjoner hvor barna har manglet forutsetninger for å vurdere negative konsekvenser av valgene de har tatt, for eksempel ved å la være å invitere enkelte personer til familierådet som burde ha vært der.

Gjennomføring av akutt familieråd mot ungdommens ønsker har gitt uheldige utfall. I noen av sakene har vi fått inntrykk av at barneverntjenestens beslutning om en akutt plassering alene hviler på barnets og ungdommens beskrivelser av vold hjemme. Vi stiller spørsmål ved en slik medvirkningspraksis, og om det i disse sakene legges for mye ansvar på barnet. Familierådskoordinatorenes utfordringer ved akutt familieråd dreier seg ofte om at de ikke har tilstrekkelig med tid til å forberede barn og unge til familierådet, og hvordan de best mulig kan delta.

Utfordringer når familier med minoritetsbakgrunn deltar

Familier med minoritetsbakgrunn kan oppleve at vektleggingen av barns deltakelse som noe uvant og fremmed. Barn med minoritetsbakgrunn har også oppgitt at det er uvant for dem å delta i familieråd på linje med voksne. Bruk av tolk er viktig når familier med minoritetsbakgrunn deltar. Tolkene trenger god informasjon om innholdet og prinsippene i modellen på forhånd, noe som kan være vanskelig å få til ved akutt familieråd på grunn av tidsmangel. Kulturkompetanse hos familierådskoordinatorene blir vektlagt når de skal arbeide med minoritetsfamilier. Skepsis til offentlige instanser blant familier med minoritetsbakgrunn krever at familierådskoordinatorene arbeider bevisst og aktivt med å bygge trygge rammer i forkant av familierådet.

Positive erfaringer har også sammenheng med sakens karakter

Positive erfaringer med akutt familieråd synes også å ha sammenheng med sakens karakter, for eksempel om den faktisk er akutt eller ikke, begrunnelsen for familieråd (barnets eller foreldrenes utfordringer), motivasjon for deltakelse, tid til forberedelser til familierådet og oppfølging av familiene etter familierådsmøtet, samt ønsket om å forhindre en plassering av barn utenfor hjemmet.

Kort tid for avvikling av familieråd skaper håp

Ved ordinære familieråd har en av innvendingene fra barn og unge vært at det går for lang tid fra det er bestemt at det skal avholdes et familieråd til det blir avholdt (Slettebø et al., 2016). Informantene i vår undersøkelse har vært positivt overrasket over at akutt familieråd er blitt avviklet kort tid etter at det er blitt bestemt. Dette skaper håp om forandring i en vanskelig situasjon. Mangel på tid i en akuttsituasjon kan paradoksalt nok bidra til ekstra mobilisering av familie og nettverk rundt barnet. Tidspress kan resultere i økt engasjement og skånsomme løsninger for barnet. Dette er et eksempel på at justeringer av familierådsmodellen i akuttsakene ikke nødvendigvis går utover kvaliteten på familierådsarbeidet. Vi tør påstå at bruk av familieråd i akuttsaker kan bidra til å sikre barnets behov for beskyttelse, samtidig som relasjonen til foreldrene og familiene opprettholdes i de fleste sakene.

Men tidspress begrenser mulighetene for relasjonsbygging

Funnene i undersøkelsen understreker betydningen av informasjon, medvirkning, god tilrettelegging av akutt familieråd og vektlegging av ressurser i familiene. Dette er forhold som også er av betydning ved ordinære familieråd. Tidspresset i akuttsakene gjør at noe blir annerledes, blant annet ser vi at tidspress begrenser mulighetene til kartlegging, relasjonsbygging og konfliktløsning i forkant. Dette påvirker planleggingen av familierådet, utforming av spørsmålene til familierådet, drøfting av hvem som skal delta og informasjon til alle deltakerne. Utfordringene ved bruk av akutt familieråd synes å bli kompensert ved at det avholdes oppfølgende familieråd kort tid etter det akutte familierådet og at dette gjennomføres som et ordinært familieråd. Vår konklusjon er at det i hovedsak legges til rette for barn og foreldres medvirkning på en hensiktsmessig måte ved akutt familieråd tatt i betraktning av tidspress, akuttsakens karakter og behovet for å sikre barnet.

Er situasjonen alltid akutt og bør flere akutte familieråd avvikles som ordinære familieråd?

På bakgrunn av erfaringene til barn, foreldre, personer i barnas familier og nettverk, samt familierådskoordinatorer, stiller vi spørsmål om vilkårene for en akuttplassering alltid var oppfylt. I flere av sakene hadde familiene hatt kontakt med barnevernet over tid, og det var gjerne en 'triggering event' som utløste akuttplasseringen og/eller det akutte familierådet. Tvilen om hvorvidt inngrepsvilkårene var til stede, ble styrket ved at selve familierådet og plasseringen noen ganger ble gjennomført lenge etter at barnevernet ble gjort kjent med fare- eller skaderisikoen barnet var utsatt for.

Avvikling av et ordinært fremfor et akutt familieråd ville ha lagt til rette for en grundigere forberedelse og gjennomføring av familieråd i flere av sakene. I enkelte saker burde det heller ikke ha vært avholdt akutt familieråd. I saker hvor politiet er involvert og hvor det kan være fare for bevisforspillelse, må det vurderes om det er hensiktsmessig å gjennomføre akutt familieråd. Undersøkelsen tyder på at faglig praksis i situasjoner preget av krise og dramatiske hendelser og hvor det haster for barnet og familiene, bør videreutvikles.

Viktige forutsetninger for akutt familieråd

Funnene fra undersøkelsen tyder på at flere faktorer er av betydning for å lykkes med familieråd. Det trengs større bevissthet om hva en akuttsak er. Ledere må oppmuntre de ansatte til å benytte seg av akutt familieråd, kanskje holdningsendrende innsats i like stor grad bør rette seg mot ledere som saksbehandlere. Det trengs også erfarne saksbehandlere som er tilgjengelige for spørsmål og som følger prosedyrene for familieråd. Andre faktorer som trekkes frem er at faginnleggene skal fremheve ressursene i familiene, erfarne og fleksible familierådscoordinatorer og at oppfølgende familieråd avholdes raskt etter det akutte familierådet. Når barn og foreldre motsetter seg akutt familieråd, må alternative tiltak vurderes.

Konklusjon

På bakgrunn av denne undersøkelsen konkluderer vi med at selv om bruk av familieråd i akuttsaker krever en justering av modellen, synes dette ikke å gå ut over kvaliteten på familierådsarbeidet. Konklusjonen er at familieråd i akuttsituasjoner:

- Mobiliserer sosial støtte og sosial kontroll i barnets familie og nettverk
- Forebygger unødvendige akuttplasseringer
- Bidrar til at akutte situasjoner håndteres mer skånsomt
- Fremmer barn og unges deltakelse
- Legger til rette for handlingsplaner som familien har tro på
- Fremmer tillit og samarbeid mellom barnevernet og familien
- Må følges opp av oppfølgende familieråd og at hjelp til familien tilbys ved behov
- Anbefales av både barna og familien for øvrig

Samlet fremstilling av de viktigste anbefalingene

- Det er behov for å nyansere akuttbegrepet slik at situasjoner som ikke kan karakteriseres som akutt blir definert som en akuttsak.
- Bruk av akutt familieråd bør økes da det bidrar til en mer skånsom håndtering av akuttsituasjoner for barn og unge, legger til rette for barn og foreldres medvirkning, og det kan bidra til økt legitimitet om barnevernets håndtering av akuttsituasjoner.
- Ledere og ansatte i barnevernet trenger mer kompetanse om håndtering av akuttsituasjoner, og hvilke følger en feil håndtering av disse sakene kan få for barn og familier og av barnevernets omdømme.

- Akutt familieråd bør som regel ikke anvendes i saker hvor barn og unge er vitne eller utsatt for vold og overgrep, men bruk av shuttleråd bør gis en grundig vurdering.
- Akutt familieråd bør avholdes tidlig i akuttsituasjoner og fortrinnsvis før en plassering utenfor hjemmet.
- Når det er ønskelig med bruk av familieråd etter at barnet er plassert utenfor hjemmet, bør det i hovedsak anvendes et ordinært familieråd.
- Ordinære familieråd bør kunne avvikles raskere enn det som er tilfelle i dag.
- Det må alltid gjennomføres oppfølgende familieråd etter et akutt familieråd.
- Barneverntjenesten må tilby barn og familier hjelp etter akutt og oppfølgende familieråd.
- Alle akutte familieråd må være gjenstand for en systematisk evaluering og organisasjonslæring.
- Det er behov for økt kulturkompetanse i alle ledd av et akutt familieråd, fra rekruttering av familierådscoordinatorer til gjennomføringen og oppfølgingen av møtet.

Summary:

Background

In many cases, children, young people and parents experience emergency protection orders (EPO) in child welfare service (CWS) as very traumatic. Nevertheless, the child welfare service has the right and duty to intervene when there are reasonable grounds to believe that children or young people are at risk of imminent harm.

There are several legal provisions in the Child Welfare Act that cover various emergency situations. There is a distinction between a voluntary EPO, which cannot be implemented against the parents' will, and coercive EPOs that permit an intervention without the parents' and the child's consent. Involuntary EPOs make up the bulk of emergency decisions and include provisions where children and young people can be placed in emergency care if it is harmful for the child to remain at home, or if the child exposes his or her own health and development to serious danger.

The use of Family Group Conference (FGC) in emergency cases (FGCE) has in recent years been implemented in mainstream CWS, with the aim of minimising the risk and harm that might arise from placements made in emergency situations. FGC as a method is, in short, about involving the extended family and the network in finding solutions to a particular problem. In Norway and other Nordic countries the coordinator of the FGC has an impartial role outside the CWS, and there is much emphasis placed on children's participation. The questions to be discussed in the FGC should be based on the wishes and needs of the child, and the child itself should formulate the questions for the FGC. The overall rule is that the child should participate in the FGC, and a support person for the child, who the child knows and trusts, is appointed to act in this capacity. The support person should prepare the child for the meeting, obtain the child's view on the issues to be discussed, represent and advocate the child's views and interests, and ensure that the child has a say in the meeting. The support person should also pay particular attention to the child's reactions and make sure that the child feels comfortable in the meeting. There is always at least one follow-up FGC where the plan of action is evaluated and where new questions can be raised and discussed.

FGCE is based on the FGC model in general, but it has been slightly adjusted so that it can be carried out with minimal planning. Firstly, in emergency situations, the FGC meeting itself is unchanged, but compared to the original model, the planning and implementation in advance of the FGC is shortened. Secondly, FGCEs are also held more quickly than with ordinary FGCs - within one to seven days after the child welfare service has received the referral of concern, and follow-up FGCs must be implemented two to six weeks after FGCEs. Normally the FGC is held four to eight weeks after the coordinator has been contacted. Thirdly, due to the risk factors involved it is usually the social workers who formulate the questions for the FGCE, while the children do this in the follow-up meeting(s).

There is little systematic research on the use of FGCs in emergency work in child welfare, and on emergency placements in general. This report is the second report from the project 'FGC when it is urgent to find a solution', which is being conducted by VID Scientific University Co and NTNU Social Research. It builds on the first sub-report from the project 'FGCs in the Child Welfare Service Work with Emergency Cases' (Slettebø et al., 2020). After the first report was published, follow-up interviews were conducted with children, parents and people in the child's family and network, and we have interviewed a larger number of social workers. Furthermore, in light of other relevant research, we have carried out a more detailed analysis and discussion of the data material. As far as we are aware, there are no other international studies that have evaluated FGCs as an intervention when child welfare services are faced with emergency situations.

Objective

The aim of this study has been: 1) to develop knowledge about whether the use of FGCs in emergency cases contributes to strengthening relationships in and around families, and in what way it contributes to continuity in children and young people's family relationships: 2) to develop knowledge about how children and parents participate in emergency FGCs and 3) to shed light on the prerequisites required when FGC are used in emergency cases.

Method

Individual interviews were conducted with participants in 23 FGCEs. The sample consisted of 13 children aged 12-18 years, 25 parents, ten members of the children's family and network (six of these were the child's support person) who were randomly selected in 2018 and 2019 from three child welfare regions of Norway: East, West and Central Norway. In addition, in 2021 we conducted follow-up interviews with 11 children and young people, 14 parents and five people in the child's family and network. The follow-up interviews were with participants from 15 of the original 23 FGCEs. Individual interviews were also conducted with 12 FGCE coordinators from the three regions and 36 employees in the child welfare services (social workers, managers, FGC coordinators, a family therapist, a counsellor) from a total of nine different child welfare offices. The range of services represented in the sample encompasses a wide variation in terms of their size, geographical location, city /county status. as well as in their experience of using FGCEs. Some of the services have a strong focus on FGCs in general, some use FGCs a little and some make almost no use of FGCs. In addition to charting the users' experiences with FGCs in emergency cases, the study findings contribute to knowledge about the users' experiences with emergency placements, in general. With few exceptions (Storhaug et al., 2020), studies on emergency placements have mainly been based on information obtained through interviews with social workers and documentary analysis. By interviewing children, parents and people in the children's families and networks, as well as the FGCE coordinators and social workers, we have been able to shed light on the use of emergency FGCE from several perspectives.

Results:

FGCEs strengthen relationships in and around the child and the family

The study shows that the use of FGC in most emergency situations helps to strengthen relationships in and around the child and the family. This is maintained by children, parents, persons in the children's family and networks who participated in the FGCE but also by FGCE coordinators and social workers in the child welfare services. Openness about the child's and family's problems provides a basis for people in the child's network to provide assistance with practical help and social support, which has benefited both the children and their parents. Several felt sorry for not being able to help as much as they had intended to due to the Corona pandemic. The FGCE enhanced cooperation and the coordination of efforts made on behalf of the children and parents from both sides of the family. Members of the family and network did not only have a supportive function when they were involved in FGCE. We have also seen examples of how, when the family becomes aware the children are at risk, other members of the network began to care in different ways and adopted a form of social control, for example, by contacting the parents more often to hear how they were getting on with their children.

FGCEs prevent placements outside the home

FGCs in emergency situations prevented out of home placements in unfamiliar settings. For example, in one case the parents moved out of the home instead of the child, or the child could be placed with relatives or others in the family network. Findings indicate that this happens more often when FGCEs are used, compared with the traditional handling of emergency situations. We will gain more knowledge about this when we have finished a study in the autumn of 2021 which compares cases where FGCEs have been used with cases receiving 'treatment as usual'.

In several cases FGCEs have mobilized support and help from other family members and in this way enabled the child to continue to live at home, avoiding the child having to move. These are examples of the use of FGCs in emergency cases facilitating a less harmful handling of emergency situations and contributing to more continuity in the children's lives. At the same time, there is a need to ask whether it is safe for the children to remain living at home. Based on interviews with children, parents and relatives over time, we have not found examples of children being harmed by remaining living at home and therefore needing

out-of-home placements to be found. About half of the parents in the follow-up study still had contact with the CWS, and they were pleased to receive help from family therapists, parental guidance, relief, support groups etc. Several of the young people received aftercare support. In other countries, key goals of FGCs are for the family to fend for itself without government intervention (Hollinshead et al., 2017). We question such a goal as the follow-up

interviews showed that many of the children and parents still need help after the FGC was held. The evaluation shows that improved participation of children and parents, a more gentle handling of emergency situations, continuity in relationships have been realised by the FGCE. We would claim that these are important FGCE goals, at least in a Norwegian context.

FGCEs generate better cooperation between families and child welfare services

Both the parents and the social workers emphasized that FGCEs facilitate more and better cooperation between the CWS and the families. This is because the model is resource-oriented, trust-based and focused on promoting the participation of both children and parents. It is, therefore, important that the social workers adhere to the guidelines for FGCEs. Criticism made by parents and members of the child's family and network has not focused on the FGC model itself, but rather that the FGCE has been proposed too late and after an emergency placement, which could have been prevented if an FGCE had been held sooner. There were also examples of social workers who didn't have the confidence in the family's ability to find good solutions and those who left the family too much to themselves after a follow-up FGC.

Some parents and family members were critical of the fact that social workers, who had been present at the FGC, did not have the authority to approve the plan of action. This created doubt among the family members as to whether the caseworkers had sufficient competence. In the further development of the FGC model, the question of the caseworkers' decision-making authority should be discussed in more detail. At the very least it is important at an early stage that the families receive detailed information about the formal aspects of the FGC model.

FGCEs promote the participation of children and young people

One of the key questions in the study has been the extent to which children and young people's participation is ensured by FGCE. We know that the children's participation is more limited when it comes to FGCE, due to the emergency of the situation and the social workers legal responsibility of ensuring the safety for the children. As a result the questions for the FGCE are usually posed by the social workers. However, in the FGCE the lack of participation in the first meeting is compensated by the follow-up FGC where great emphasis is placed on children's participation. Children and young people are nevertheless unequivocally positive when it comes to the possibilities of participating in an FGCE, which is probably due to the fact that they do not distinguish so closely between FGCEs and follow-up FGCs that are held in all cases. We believe that the positive feedback from the children is due to the emphasis on children's participation in the Nordic model, but also the importance of follow-up FGCs. FGCs are implemented differently in different countries, for example in New York it is the parents who are offered a support person (Lalayants et al., 2021) and this makes comparisons between countries challenging.

Some of the family members and the FGCE coordinators questioned whether in some cases too much emphasis was placed on the participation of children and young people. A case in point are the situations where children were not able to assess the negative consequences of the choices they made, for example, certain people not being invited to the FGCW, when their presence and contribution might have been beneficial for the child.

In some of the cases, we got the impression that the CWS's decision to find an emergency placement rested solely on the child's and young people's descriptions of violence at home. We question such a participatory practice, and whether in these cases too much responsibility is placed on the child. The challenge for the FGCE coordinators often revolved around the fact that they did not have sufficient time to prepare children and young people for the FGCE and their participation in it.

The FGCE participation challenges when families come from a minority background

Families from a minority background sometimes found the emphasis on children's participation unfamiliar and foreign. Children with a minority background also stated that it was unusual for them to participate in FGCEs in line with adults. The use of an interpreter is important if families from a minority background are to meaningfully participate. The interpreters need good information about the content and principles of the model in advance, which, due to lack of time, can be difficult to obtain in an FGCE situation. The cultural competence of the FGCE coordinators is vital when working with minority families. The scepticism towards the CWS among families from a minority background requires FGCE coordinators to work consciously and actively to build a safe framework in advance of the meeting.

Positive FGCE experiences are related to the nature of the case

Positive experiences with FGCEs also seem to be related to the nature of the case, such as whether it is actually an emergency or not, the rationale for FGCE (the child or parents' challenges), motivation for participation, the timing of the FGCE and family follow-up meeting, as well as the desire to prevent the placement of children outside the home.

A short-time for completing an FGCE seemed important for creating hope amongst the participants. Participants were positively surprised that the FGCE was held shortly after it has been decided. This created hope for change in a difficult situation. Lack of time in an emergency situation can paradoxically contribute to extra mobilization of the family and networks around the child, and time pressures can result in increased commitment and less harmful solutions for the child. This example demonstrates how adjustments to the FGC model in emergency cases do not necessarily impact negatively on the quality of the FGC work. Rather it appears to improve aspects of the model. In ordinary FGCs, one of the objections from children and young people has been that it takes too long from the time it is decided that a FGC will be convened until the time it is actually held (Slettebø et al, 2018). We dare to say that in most cases the use of FGC in emergency situations helps to ensure the

child's need for protection are paramount, while at the same time maintaining the relationship with the parents and families.

PGCE time pressures limit the opportunities for relationship building.

The findings highlight the importance for children and families of clear information, inclusive participation, good facilitation of the FGCEs, and adequate resources being available within the family concerned. These are matters that are also important in ordinary FGCs. The time pressure in the emergency situations, however, means that something is different. Among other things, time pressures limit the opportunities for mapping, relationship building and conflict resolution in advance of the meeting. This affects the planning of the meeting, the formulation of the questions to the FGCE, a thorough discussion of who should/ should not participate and the information made available to all participants. However, the challenges of using an FGCE are compensated for by the fact that follow-up FGCs are held shortly after the FGCE and are carried out as an ordinary FGC. Overall, our conclusion is that, taking into account the unique FGCE time pressures, the nature of the emergency and the need to ensure the safety of the child, the facilitation of children and parents' participation in FGCEs is good enough.

Is the situation acute and should more FGCEs turn into ordinary FGCs?

Based on the experiences of children, parents, people in the children's families and networks, as well as FGCE coordinators, we ask whether the requirements for defining the situation as an emergency were always met. In several of the cases, the families had had contact with the CWS over time, and it was often a 'triggering event' that led to the emergency placement and the FGCE. Doubts as to whether the requirements of an emergency intervention were present were strengthened by the fact that the FGCE itself and the placement were sometimes carried out long after the CWS had been noticed of the possible risk the child was exposed to.

Convening FGCs as ordinary as opposed to emergency meetings would have facilitated, in several of the cases, a more thorough preparation for and implementation of the FGC. In some cases, the FGCE should not have been held. In situations where the police are involved and where there could be a risk of loss of evidence, whether it is appropriate to conduct a FGCE must be very carefully weighted up.

Important prerequisites for FGCE

The findings from the study indicate that several factors are important for the success of FGCEs. Greater awareness is needed of what constitutes an emergency. Managers must encourage social workers to use FGCEs. There is also a need for experienced social workers who are available for questions in the preparation of the FGCE and who stick to the model fidelity of the FGCE throughout the whole process. Other important prerequisites for FGCEs are: (i) the importance of resources in the families being identifiable; (ii) experienced and

flexible FGC coordinators; follow-up FGCs that are held quickly after the initial FGCE. When children and parents oppose an FGCE, alternative measures must be considered.

Conclusion

On the basis of this study, we conclude that although the use of FGCE requires a minor adjustment of the original model, this does not seem to affect the quality of FGC work. The conclusion is that FGCEs:

- Mobilise social support and social control in the child's family and network
- Prevent unnecessary emergency placements
- Help professionals to handle emergency situations more gently
- Promotes the participation of children and young people
- Facilitates the development of a plan of action that the family believes in
- Promotes trust and cooperation between the CWS and the family
- Must be followed up by provisions of help to the family when needed
- Is being recommended by the children and their families to other children and families

The most important recommendations

- There is a need to nuance the concept of emergency so that situations that are not acute should not be dealt with as an emergency.
- The use of FGCEs should be increased since the model provides: a more sensitive handling of emergency situations for children and young people: facilitates the participation of children and parents; increases the legitimacy of CWS interventions when children are at risk of imminent harm.
- Managers and employees in the CWS need more competence in handling emergency situations, and greater understanding of the consequences for children and families, and the reputation of the CWS, if a situation is incorrectly handled.
- FGCEs should generally not be used in cases where children and young people are witnesses of or exposed to violence and abuse.
- FGCE should be held as early as possible in emergency situations and preferably before an out-of-home placement is considered.
- When it is desirable to use a FGCE after the child has been placed outside-the-home, an ordinary FGC should be used instead, preferably earlier than is the current practice.
- Follow-up FGCs must always be convened after an emergency FGC.
- The CWS must offer children and families help after acute and follow-up FGCs.
- All FGCEs must be subject to a systematic evaluation.
- There is a need for increased cultural competence in all stages of an FGCE, from the recruitment of FGCE coordinators to the implementation and follow-up of the meeting.

1. Innledning

Denne rapporten er hovedrapporten fra forskningsprosjektet «Familieråd når det haster med å finne en løsning» som er gjennomført ved VID vitenskapelige høgskole og NTNU Samfunnsforskning. Rapporten sammenfatter funn knyttet til ulike aktørers erfaringer med akutt familieråd.

1.1 Bakgrunn

I de fleste tilfeller opplever barn, ungdom og foreldre akuttplasseringer i barnevernet som svært traumatiske, men barneverntjenesten har rett og plikt til å gripe inn når barn eller ungdom befinner seg i en utsatt situasjon og trenger umiddelbar hjelp. Dette skjer ofte gjennom midlertidige akuttvedtak om plassering utenfor hjemmet (akutt omsorgsvedtak) og uten foreldrenes samtykke, men også som et frivillig tiltak. Tvangsvedtak utgjør hovedtyngden av akuttvedtak og omfatter bestemmelser om at barn og ungdom kan akuttplasseres dersom de er i fare for å bli vesentlig skadelidende, enten på grunn av forhold ved foreldrene og hjemmet, eller på grunn av barn som utsetter egen helse og utvikling for alvorlig fare (Bufdir, 2017). Å bli fjernet fra foreldrene i en akuttsituasjon, vil alltid være stressende for barn som fra før har vært utsatt for omsorgssvikt (Baugerud og Augusti, 2016), men det er også en stor belastning for foreldrene (Storhaug & Kojan, 2016).

Barne-, ungdoms- og familieetaten etablerte i 2013 pilotprosjektet *Familieråd i akuttarbeid*. Arbeidet med familieråd i akuttsaker er nå implementert i det ordinære tiltaksarbeidet. Målet med å anvende metoden har vært å løse situasjonen ved plassering i slekt eller nettverk, i beredskapsfamilier eller på akuttinstitusjon, å forebygge akuttplassering, å bidra til mer skånsomme akuttplasseringer, samt å legge bedre til rette for barn og foreldres medvirkning (Bufdir, 2014).

Det avholdes også familieråd når et barn/en ungdom allerede er plassert slik at flere i familie og nettverk kan involveres og støtte opp om situasjonen. I en rapport om akuttarbeid i det kommunale barnevernet anbefales bruk av familieråd for å øke antall plasseringer i slekt/nettverk samt styrke medvirkning i akuttsaker (Bufdir, 2014). Stadig flere barneverntjenester og barnevernsinstitusjoner benytter familieråd i sitt akuttarbeid (se tabell 3.)

Det finnes i liten grad systematisert forskning på bruk av familieråd i akuttarbeid (Samuelsen, 2015). I Havnen og Christiansens (2014) kunnskapsstatus understrekes det at nye utviklingsområder for familieråd må følges av forskning, for eksempel på bruk av familieråd i akuttsaker.

1.2 Prosjektets problemstillinger

Studien omfatter saker hvor det har vært igangsatt akutt familieråd for å forhindre akuttplassering (akutt familieråd), men også familieråd som igangsettes etter at barnet er akuttplassert på institusjon eller i beredskapshjem. Kjernen i familierådet er

familierådsmøtet, men familierådsprosessen omfatter også planleggingsfasen og oppfølgingen etter familierådsmøtet.

De overordnede problemstillingene i prosjektet er:

1. Bidrar bruk av familieråd i akutte situasjoner til å styrke relasjoner i og rundt familier? Bidrar familieråd til kontinuitet i barnets relasjon til viktige andre personer?
2. På hvilken måte medvirker barn og familier når familieråd benyttes i akutte situasjoner, og er medvirkningen hensiktsmessig?
3. I tilfeller der familieråd benyttes i forkant av eventuell plassering; fører bruk av familieråd i akutte situasjoner til mindre bruk av statlige akutttiltak?
4. I tilfeller der akutt familieråd gjennomføres etter at barn er plassert: Er det færre brudd i plasseringer enn der familieråd ikke benyttes?
5. Hva er forutsetningene for å ta i bruk familieråd i barnevernets akuttsaker?

Samlet vil funnene fra prosjektet utgjøre et grunnlag for å belyse og diskutere hvorvidt familieråd er en egnet metode for å håndtere akuttsituasjoner i barnevernet, og eventuelt hva som skal til for at familieråd kan være en egnet metode. Vi er kjent med at begrepet 'akuttvedtak' er foreslått erstattet med 'hastevedtak' (NOU 2016:16), men vi har valgt å benytte begrepet «akutt» da dette har vært gjeldende begrepsbruk i barneverntjenestene frem til nå.

På bakgrunn av intervjuene med de ulike aktørene er vi også blitt opptatt av spørsmålet: Hva defineres som en akuttsak når det er knyttet til familieråd? Da vi utformet prosjektbeskrivelsen for prosjektet, tok vi det for gitt at det var klart hva en akuttsak er og at familieråd akutt i hovedsak var knyttet til spørsmål om akutt plasseringsvedtak iht. Lov om barneverntjenester § 4-6, 2. ledd og § 4-25, 2. ledd jfr. § 4-24. Etter å ha gjennomført intervjuene, er vårt inntrykk at mange av sakene som er blitt registrert som et akutt familieråd ikke nødvendigvis er en akuttsak, men at det blir definert som «akutt familieråd» også i ordinære barnevernssaker hvor det er ønske om å finne en løsning raskt. Dette får konsekvenser for vurderinger av hvordan akutt familieråd fungerer, noe vi kommer tilbake til senere i rapporten.

1.3 Rapportens disposisjon

Rapporten består av ti kapitler. Kapittel 2 gir en kort innføring i familieråd som metode, akutthjemlene i barnevernet og kommunenes organisering av akuttarbeidet. Kapittel 3 omhandler forskningsdesign og metode. Kapittel 4 er en beskrivelse av sentrale kjennetegn ved akuttsakene som inngår i undersøkelsen. I kapittel 5 beskrives barn og unges erfaringer, deretter foreldrenes i kapittel 6, personer i barnas familie og nettverk i kapittel 7, ansatte i barnevernet i kapittel 8 og erfaringene til familierådskoordinatorene i kapittel 9. I det avsluttende kapitlet (kapittel 10) har vi en drøfting av akuttbegrepet og de sentrale funnene i undersøkelsen og en fremstilling av de viktigste anbefalingene.

2. Om familieråd og akuttarbeid i barnevernet

I dette kapitlet skal vi kort beskrive familieråd som metode, det teoretiske grunnlaget for familieråd og bruk av familieråd i akuttarbeid. Vi vil også se nærmere på akutthjemlene i barnevernet, omfang av akuttsaker og årsaker, og den kommunale barneverntjenestens ansvar og organisering av akuttarbeidet. Til slutt vil vi se på hva vi vet om barn og foreldres erfaringer med familieråd ut fra tidligere forskning. Vi drøfter også overføringsverdien av disse.

2.1 Om familieråd og det teoretiske grunnlaget

Familieråd som metode går i korthet ut på å inkludere den utvidede familien til å finne løsninger på et problem og være med på å gjennomføre løsningen (Vik 2009). Kjernen i familierådet er familierådsmøtet, men familierådsprosessen omfatter også planleggingsfasen og oppfølgingen etter familierådsmøtet. Familierådsprosessen deles gjerne inn i tre faser: planlegging, gjennomføringen av familierådet og oppfølging, se for øvrig Havnen og Christiansen, 2014, Slettebø et al, 2016.

I familieråd er det lagt til rette for at barnets meninger og ønsker skal inngå i situasjonsbeskrivelsen og i arbeidet med å komme fram til gode løsninger som skal bedre familiens, og spesielt barnets, situasjon. Filosofien bak utviklingen av familieråd i New Zealand var å øke vektleggingen av familiens og nettverkets ansvar for omsorg av barn og unge i kontakt med barnevernet, men målet var også vektlegge barns behov for beskyttelse og medbestemmelse. Ved implementering i Norden har barns deltakelse i særlig grad vært vektlagt (Heino, 2009). Det legges vekt på at det skal avholdes oppfølgende familieråd. Familieråd er blitt tatt i bruk som beslutningsmodell i barnevernet over hele verden (Havnen og Christiansen, 2014). I tillegg er modellen tatt i bruk i andre sektorer enn barnevernet når grunnlaget for å fatte gode beslutninger er vanskelig, og hvor det er ønskelig å mobilisere sosial støtte rundt enkeltpersoner med hjelpebehov, for eksempel innen eldreomsorgen, kriminalomsorgen, familievernnet mv.

De fem prinsippene for anvendelse av familieråd i Norge er: 1) at den utvidede familien trekkes inn, 2) at den utvidede familien skal drøfte problemstillingene alene, 3) bruk av en nøytral koordinator, 4) at handlingsplaner skal godkjennes og 5) barns deltakelse. Den nordiske familierådsmodellen bygger primært på tre teorier. Modellen knytter an til *sosialøkologisk systemteori* (Bromfenbrenner, 1979) som forstår barnets utvikling i lys av ulike miljøer som omslutter og står i interaksjon med hverandre og hvor barnets oppvekstbetingelser kan sikres ved å mobilisere til et bedret samspill mellom ulike aktører i barnets familie og nettverk. Den knytter også an til *sosial nettverksteori og sosial støtte* hvorav samspill mellom nettverk, personlig støtte og sosial kontroll vektlegges og skaper grunnlag for økt forståelse for barnets situasjon og beskyttende løsninger (Schiefløe, 2004). I tillegg knytter den an til *empowerment* og en myndiggjørende prosess. Denne bygger på en forståelse av at aktiv deltakelse i egen problemløsning minsker følelsen av maktesløshet og

forsterker individets og familiens muligheter til selv å treffe beslutninger (Faureholm og Brønholt, 2005, Lupton & Nixon, 1999, Slettebø, 2008).

Familieråd legger til rette for at velferdsstaten og den enkelte medborger samhandler i et nettverk, og at partene møtes i dialog. Det er en beslutningsmodell som kobler sammen ideer om empowerment og brukermedvirkning til praktisk handling, og barns medvirkning står sentralt. Modellen går ut fra at barnet og familien har en moralsk rett og et ansvar for å delta i betydningsfulle avgjørelser som gjelder barnets fremtid. Familien og det private nettverket utarbeider alene og uten myndighetenes nærvær en handlingsplan på bakgrunn av fagfolkenes og familien felles problemstilling. Barnet, familien og det private nettverket har kunnskap om de familiekulturelle forholdene og om ressurser som finnes i nettverket og kan derfor foreslå tiltak som kan hjelpe barnet på lengre sikt (Vik, 2009). Den løsningsorienterte tilnærmingen er ment å flytte oppmerksomheten fra risikofaktorer i barnets oppvekstmiljø til beskyttelsesfaktorer. Familieråd kan også forstås som et tiltak som legger til rette for økt sosial kontroll ved at personer i barnets familie og nettverk gjøres kjent med barnets utfordringer og derved kan bidra til å sikre barnets oppvekstsituasjon.

2.2 Familieråd i det kommunale barnevernet

Det er vanligvis saksbehandler i det kommunale barnevernet som foreslår for familien at det skal gjennomføres familieråd. Saksbehandler har ansvaret for å utarbeide spørsmål til familierådet sammen med barnet og familien, samt avklare med familien hvilke andre offentlige instanser som skal inviteres til familierådet. Saksbehandler har også ansvaret for å iverksette og følge opp planen. Det skal avholdes oppfølgende familieråd hvor planen skal evalueres. De fleste av kommunene i Norge har fått opplæring i hvordan et familieråd gjennomføres. Hvis kommunene mangler kompetanse, kan de få bistand fra Bufetat. Familier oppfordres til å ta kontakt med kommunen dersom de ønsker å ha familieråd. Bufdir anbefaler familieråd som arbeidsmåte i barnevernet (Bufdir, <https://www.bufdir.no/familieråd/>)

Det har vært en positiv utvikling i bruk av familieråd i Norge i senere år, men bruk av familieråd varierer mellom kommunene og regionene, noe tabell 1 viser.

Tabell 1. Bruk av familieråd i løpet av året

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Regioner i alt	896	1044	1176	1182	1827	1986	2059	2136
Region nord	25	20	51	62	121	130	142	174
Region Midt-Norge	108	171	174	204	350	491	518	563
Region vest	174	220	222	211	418	416	388	311
Region sør	180	222	276	246	361	341	433	427
Region øst	331	347	370	375	464	489	449	522
Oslo	78	64	83	84	113	119	129	139

<https://www.ssb.no/statbank/sq/10054266>

Tabell 1. viser at det har vært en jevn økning av bruk av familieråd som tiltak i barnevernet siden 2013 over hele landet, men at omfanget varierer mellom regionene.

Den neste tabellen (tabell 2) viser bruk av familieråd i løpet av året pr 1000 barn og unge i alderen 0-17 år og som gir et bedre tallgrunnlag for å sammenligne bruk av familieråd mellom regionene.

Tabell 2. Andel familieråd i løpet av året per 1 000 0 -17 år

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Regioner i alt	0,80	0,93	1,04	1,05	1,62	1,77	1,84	1,92
Region nord	0,24	0,20	0,50	0,62	1,21	1,32	1,46	1,83
Region Midt-Norge	0,43	1,10	1,13	1,32	2,27	3,19	3,39	3,70
Region vest	0,69	0,87	0,88	0,84	1,65	1,65	1,56	1,25
Region sør	0,84	1,04	1,29	1,15	1,68	1,59	2,04	2,09
Region øst	1,20	1,26	1,34	1,35	1,67	1,76	1,61	1,83
Oslo	0,63	0,51	0,65	0,65	0,86	0,90	0,98	1,04

<https://www.ssb.no/statbank/sq/10056812>

Tabell 2. viser andelen familieråd i løpet av året per 1000 barn og unge 0-17 år. Denne tabellen viser at bruk av familieråd er mest benyttet overfor barnebefolkningen i region Midt-Norge. Tallene viser en positiv utvikling i alle regionene fra 2013 til 2020, selv om tallene varierer fra år til år.

2.3 Utfordringer med familieråd

I den etter hvert omfattende litteraturen om familieråd pekes det på mange utfordringer med modellen. En av de største utfordringene er at familieråd ikke er en ensartet metode, men en metode som har utviklet seg til ulike retninger og med lokale tilpasninger (Frost et al., 2014, Havnen og Christiansen, 2014, Vesneski, 2008). I enkelte stater i USA gjennomføres familieråd uten at den utvidede familien drøfter problemstillingene alene. I Norge må familiens handlingsplan alltid godkjennes av lederen av barnevernet, mens i andre land kan saksbehandlerne som deltar i familierådet godkjenne planen (Frost et al., 2014). Det er også forskjeller mellom landene når det gjelder koordinatorens rolle. Noen steder har en koordinator ansvaret for å forberede møtet, mens en annen fungerer som møteleder. Noen steder er koordinator ansatt av den instansen som tilbyr familieråd, for eksempel barnevernet, mens andre benytter seg av eksterne koordinatore ved bruk av familieråd. Noen steder rekrutteres det personer med sosialfaglig fagbakgrunn, mens andre steder rekrutteres det koordinatore med en bredere bakgrunn. Bruk av oppfølgende familieråd varierer også (Havnen og Christiansen, 2014), og det er ikke alltid gitt at det blir avholdt oppfølgende familieråd.

En annen utfordring er spørsmålet om hvem som får tilbud om familieråd. Mange familier kjenner ikke til familieråd som en beslutningsmodell. Av denne grunn er muligheten for å avholde et familieråd avhengig av at de ansatte i barnevernet tar initiativ til familieråd. Saksbehandlernes erfaringer med og syn på familieråd har stor betydning for hvem som får

tilbud om familieråd. Ghaffar et al. (2012) fant at sosialarbeidere som identifiserte seg med risikotenkningen i barnevernet i langt mindre grad ga tilbud om familieråd enn sosialarbeidere som var mer opptatt av å ivareta familiens behov for hjelp.

Det kan også være vanskelig å rekruttere familier til å delta i familieråd. En randomisert kontrollert studie (RCT) studie fra Nederland viste at 60 prosent av familiene som fikk tilbud om familieråd takket ja, men at det bare var 27 prosent av familiene som gjennomførte familierådet (Dijkstra et al., 2017). Grunnen til at foreldrene ikke ønsket å delta i familieråd var: Mangel på motivasjon (22 %), ønsket om ikke å involvere sosialt nettverk (15, 3%), behov for annen profesjonell hjelp (13 %), foreldrekonflikt (10,9) og at familieråd ikke ble oppfattet som rett hjelp når det gjaldt problemene i familien (10,9). Til sammenligning var det 51,7 prosent av barnevernsarbeiderne som mente at mangel på motivasjon var den vanligste grunnen til at foreldrene avsto tilbud om familieråd. Grunnen til at mange ikke fullførte familieråd var nokså lik grunnene til at de avsto tilbudet om familieråd (s. 261). Undersøkelsen viste også at i saker hvor det var mistanke om barnemishandling var sjansene større for at familierådet ble gjennomført, noe som er i samsvar med funnene fra Sundells (2000) undersøkelse i Sverige. Sundell og Vinnerljung (2004) konkluderte med at sakene hvor det ble tilbudt familieråd var kjennetegnet av større utfordringer enn i andre saker og at dette kan ha hatt betydning for utfallet av familieråd. Et annet funn fra undersøkelsen til Dijkstra et al., (2017) var at 50 prosent av de ansatte i barnevernet ga uttrykk for tvil om bruk av familieråd som følge av manglende tillit til den utvidede familien og redsel for å miste kontroll (s. 262). Undersøkelsen viste også at målet med familieråd ofte var uklart både blant foreldre og barnevernsarbeidere, noe som kan påvirke foreldrenes ønsker om ikke å takke ja til familieråd. Undersøkelsene til Sundell (2000) og Dijkstra et al., (2017) har vist at holdningene til barnevernsarbeiderne kan påvirke hvem som får tilbud om familieråd, men kan også påvirke utfallet i enkeltsaker. En norsk undersøkelse konkluderer med at balansen mellom barnets rett til både medvirkning og beskyttelse er hovedutfordringen ved bruk av familieråd for saksbehandlerne (Jenssen et al., 2014).

Selv om det i Norge, Norden og i England legges stor vekt på at familieråd skal være barnets familieråd og at barnet skal delta, er ikke dette tilfelle i praktiseringen av familieråd andre steder (Merkel-Holguin et al., 2020). I den internasjonale litteraturgjennomgangen til Havnen og Chrisitansen (2014) fant de at det synes å være en svært ulik praksis når det gjelder barns deltakelse i familieråd. For å sikre barns deltakermuligheter, skal det i Norge alltid oppnevnes en støtteperson for barnet i familieråd. Ordningen med støtteperson er ikke gitt i praktiseringen av familieråd andre steder. I praktiseringen av familieråd i New York City er det for eksempel bare foreldrene som tilbys en støtteperson (parent advocate) for å legge til rette for familiens deltakelse i beslutningsprosessen (Lalayants et al., 2021). I Norge er det bare barna som tilbys en støtteperson, men foreldre kan også bli oppfordret av familierådskoordinator til å ha med en støtteperson dersom det underveis i forberedelsene kommer fram at dette kan være hensiktsmessig.

I USA er det ulike syn på betydningen av barns deltakelse i familieråd, og Merkel-Holguin et al. (2020) skriver at på begynnelsen av 1990 årene var det enkelte steder forbudt for barn under 10 år å delta på familieråd. I senere år har holdningen til barns deltakelse endret seg, og i de nasjonale retningslinjene for familieråd i USA oppfordres det nå til at barn i alle aldre deltar på familieråd (Merkel-Holguin et al., 2020).

2.4 Familieråd ved akuttarbeid

Bruk av familieråd i barnevernets akuttarbeid bygger på familierådsmodellen slik den har vært utviklet og anvendt i barneverntjenesten, men den er blitt noe justert for at den skal kunne anvendes med minimal planlegging. I akuttsituasjoner er planleggingsfasen og gjennomføringsfasen i forkant av selve familierådet forkortet sammenlignet med den opprinnelige modellen, mens selve familierådsmøtet er uendret (Samuelsen, 2015). I akuttsakene skal barnet alltid sikres før det avholdes et første familieråd innen 1-7 dager. I familierådet skal den akutte situasjonen løses, for eksempel hvor barnet skal bo, om og hvordan familie og nettverk kan stille opp dersom barnet skal bo hjemme. Deretter skal det avholdes et oppfølgende familieråd etter 2-6 uker hvor problemstillingen er knyttet til mer langsiktige løsninger. Dette familierådet har mer til felles med ordinære familieråd, og det vil ofte være aktuelt å avholde flere oppfølgende familieråd. I de statlige akuttiltakene (institusjonene og beredskapshjem) avholdes familieråd som regel etter plasseringen og i forbindelse med for eksempel tilbakeføring til hjemmet.

Hver av Bufetats regionskontorer skal ha tilgjengelige familierådskoordinatorer (som arbeider 24/7) og som skal betjene de kommunale barneverntjenestene. I tillegg har Bufetat rådgivere som bistår kommunene. Hver av regionene har en til tre ansvarlige for familieråd. Regionene har også tilgjengelige familierådskoordinatorer organisert i pooler som engasjeres i den enkelte sak for å forberede og gjennomføre familierådet. I Bufetat har både rådgivere og familierådsansvarlige i oppgave å gi opplæring, veilede og kvalitetssikre familierådsarbeidet.

Erfaringer viser at bruk av familieråd i akuttsaker kan redusere omfanget av akuttplasseringer. Ved Kongsberg barneverntjeneste erfarte de at bruk av familieråd reduserte akuttplasseringene med 90 prosent (Fontene, 2017). Familierådsmodellens grunnprinsipper kan likevel utfordres som følge av knapphet på tid, og som følge av alvorlighetsgraden i akutte situasjoner. Dette gjør at en viktig del av dette prosjektet er å studere hvorvidt justeringene går ut over kvaliteten på familierådsarbeidet, og om det er saker som ikke egner seg for akutt familieråd.

Bruk av akutt familieråd i de ulike regionene varierer, noe den påfølgende tabellen viser:

Tabell 3. Bruk av akutt familieråd i løpet av året fordelt på regioner

	2016	2017	2018	2019	2020
Regioner i alt	89	163	237	319	255
Region nord	0	6	4	23	14
Region Midt-Norge	22	51	78	90	101
Region vest	13	22	30	45	12
Region sør	37	50	48	99	77
Region øst	17	34	77	62	51

Bufetat v/Jan Kristian Sæbø, koordinator for familieråd region sør

Vi mangler tall for Oslo, men det er i region Midt-Norge og region sør som har flest akutt familieråd (absolutte tall). Vi ser at det har vært en jevn økning over hele landet i bruk av akutt familieråd i tiden 2016 til 2019, men en nedgang i 2020, med unntak av region Midt-Norge hvor det har vært en jevn økning fra år til år.

I NTNU/NORCE – undersøkelsen kom det frem at kun en tidel av barnevernlederne oppga at de 'ofte' brukte akutt familieråd, og journalstudien viste at akutt familieråd ble gjennomført i kun seks prosent av sakene (Storhaug et al., 2020). Det ble oppgitt flere grunner til at familieråd ikke ble benyttet, blant annet at det mangler eller tar for lang tid å skaffe koordinator, at ordningen ikke var godt nok tilgjengelig, at de manglet kompetanse og/eller erfaring med familieråd, men også at foreldre stiller seg kritiske til å involvere nettverk. Flere pekte på at de involverer familier og nettverk uavhengig av familieråd, og at de anvender andre former for nettverksarbeid.

2.5 Om akuttplasseringer og omfang

Det finnes flere former for akuttplasseringer. Den ene pålegger barneverntjenesten å sette inn nødvendig tiltak når barnet er uten omsorg fordi foreldrene er syke eller barnet er uten omsorg av andre grunner, og tiltaket er i tråd med foreldrenes vilje (bvl § 4-6.1 ledd). Et midlertidig vedtak om å flytte barnet ut av hjemmet når det er fare for at det kan bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet, kan også fattes av barneverntjenesten eller påtalemyndigheten uten foreldrenes samtykke (bvl § 4-6, 2 ledd). Dette er hjemmelen som er mest benyttet, og dette omtales som akutt omsorgsvedtak. Det finnes to hjemler som gjelder barn med alvorlige atferdsvansker eller gjentatt kriminalitet eller ved vedvarende misbruk av rusmidler (bvl § 4-25, jfr bvl § 4-24). Akuttvedtak er også mulig når barn står i fare for utnyttelse til menneskehandel (bvl § 4-29, 4. ledd) og ved foreløpig flytteforbud (§ 4-9).

NTNU/NORCE sin studie av akuttvedtak i Norge bygger på en surveyundersøkelse blant 190 barnevernledere, en gjennomgang av 175 barnevernjournaler, 48 fylkesnemndsvedtak, kvalitative intervjuer med 16 foreldre, ti ungdommer og 19 saksbehandlere, samt ni ledere av barnevernsvakten (Storhaug et al., 2020). Ett av de sentrale spørsmålene i undersøkelsen var hva som forstås med en akuttsituasjon. Analyser av både intervju- og journalmaterialet viste at det som kjennetegnet familiene i akuttsakene var en opphopning av problemer som

medførte en opplevelse av stress og maktesløshet i hverdagen. Undersøkelsen viste at det ofte ikke var snakk om en én akuttsituasjon, men flere akutte hendelser som bunnet i en langvarig utfordrende livs- og omsorgssituasjon som førte til at enten ungdommen selv, foreldrene eller barneverntjenesten mente at 'nok er nok'. Dette var familier som i de fleste tilfellene allerede hadde hatt kontakt med barnevernet. De fant også at i noen av sakene hadde det ikke vært tidligere kontakt med barnevernet, og at det akutte fremsto som enkeltstående hendelser, for eksempel voldssaker (Storhaug et al., 2020).

I perioden 2009-2012 var økningen i antall akuttvedtak 47 prosent, mens økningen i antallet omsorgsovertakelser var 36 prosent (Bufdir, 2014). Denne utviklingen synes å ha blitt reversert, både når det gjelder omsorgsovertakelser og akuttvedtak. Den neste tabellen viser antall barn med akuttvedtak etter § 4-6 annet ledd etter mors fødeland i perioden 2017 til 2020.

Tabell 4. Antall barn med akutt omsorgsvedtak (§ 4-6 annet ledd) 2017-2020 og landbakgrunn for foreldre (absolutte tall)

	2017	2018	2019	2020
Alle	1342	1136	981	775
Norge	574	461	440	340
Norden	23	6	16	4
Vest-Europa	31	12	10	8
Øst-Europa	89	75	73	81
Asia	273	296	209	173
Afrika	184	165	124	93
Amerika og Oseania	27	18	23	17
Ukjent	141	103	86	59

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/akuttvedtak/#heading95458

Tabell 4. viser at i tiden 2017 til 2020 har nedgangen i antall akutt omsorgsvedtak etter § 4-6 annet ledd gått ned for alle barn med 42 prosent (1342 til 775). Unntaket er barn med foreldre født i Øst-Europa hvor tallet har holdt seg stabilt. Selv om vedtak etter § 4-6, 2. ledd har gått ned i perioden, har de andre formene for akuttvedtak (§ 4-6, 1. ledd og § 4-25 jf. 4-24) holdt seg stabilt (Kommunenenes halvårsrapportering).

Tall fra Fylkesnemndene (tabell 5) viser at det varierer mellom fylkene når det gjelder andelen barn og unge med akutt omsorgsvedtak.

Tabell 5. Antall barn med akutt omsorgsvedtak pr. 1000 i barnebefolkningen 2015-2020 fordelt på fylke.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Norge	1,6	1,5	1,5	1,3	1,1	0,9
Rogaland	1,2	1,2	1,6	1,1	1,1	0,8
Nordland	2,7	2,2	2,3	1,6	2,0	1,6
Viken	1,6	1,5	1,5	1,3	1,0	0,9
Vestfold og Telemark	1,7	1,7	1,6	1,3	1,5	1,1
Vestland	1,5	0,9	1,0	1,2	1,1	0,9
Troms og Finnmark	2,3	1,8	1,5	1,8	1,5	1,4
Agder	1,3	1,4	1,6	0,9	0,7	0,3
Innlandet	1,7	1,6	1,3	1,3	1,1	1,1
Trøndelag	1,7	1,5	1,1	1,1	1,1	0,9
Møre og Romsdal	1,4	1,1	1,2	1,4	1,0	0,6
Oslo	1,8	1,7	1,7	1,1	1,2	1,0

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/akuttvedtak/#heading95458

Tabell 5 bekrefter tendensen vi har pekt på tidligere, nemlig at antall barn med akutt omsorgsvedtak pr. 1000 i barnebefolkningen har gått i alle fylkene i perioden 2015 -2020.

En tidligere studie av plasseringer av barn i barnevernet antydte at 80 prosent var akutte (Baugerud og Melinder, 2012). En gjennomgang av beslutninger om omsorgsovertakelse i 109 saker fra 1998 til 1999 viste at 62 prosent av sakene var akuttplasseringer (Christiansen og Anderssen, 2010). I følge Bufdirs oversikt over akuttvedtakene i 2014 var det 59 prosent hvor det ikke ble omsorgsovertakelse (NOU 2016:16, s. 172). I Helsetilsynets gjennomgang av 106 saker viste det seg at det hadde vært fattet akuttvedtak i 48 av 73 omsorgssaker (66 prosent). Analyser av 175 saker fra fem kommuner i NTNU/NORCE – studien gir detaljert innsikt i hva som skjer etter en akuttplassering. Undersøkelsen viste at nesten halvparten av akuttplasserte barn ble plassert i beredskapshjem (46 %), en fjerdedel i barneverninstitusjon (26 %) og en fjerdedel i familie/nettverk (28 %) (Storhaug et al., 2020).

Mange foreldre tar selv kontakt med barnevernet og ber om hjelp i en akutt situasjon. I disse tilfellene oppgir foreldrene at årsaken er barnets problemer, eller at en forelder viser til problemer hos den andre forelder (Storhaug & Kojan, 2016). Mangel på sosialt nettverk og støtte var sentrale kjennetegn i familiene hvor foreldrene selv ba om hjelp fra barnevernet i en akuttsituasjon (s. 4). Storhaug og Kojan (2016) fant også at 68 prosent av foreldrene med barn som flyttes i en akuttsituasjon hadde vært i kontakt med barnevernet før flyttingen, ofte over lang tid, og at om lag halvparten av barna flyttet hjem etter plasseringen. Journalstudien i NTNU/NORCE-undersøkelsen viste at for 73 prosent av barna var det gjennomført minst en undersøkelse forut for plasseringen, og i 59 prosent av sakene hadde barnet hatt tiltak fra barnevernet fra før (Storhaug et al., 2020). Dette viser at i sakene hvor det fattes akuttvedtak er familiene som oftest kjent for barnevernet fra før. Den samme undersøkelsen viser at 52 prosent av barna flyttet direkte hjem etter akuttplasseringen, 43 prosent med hjelpetiltak og ni prosent uten tiltak. En tredjedel ble plassert i fosterhjem (30

prosent) hvorav 7 prosent i slektsfosterhjem, 11 prosent på institusjon, og to prosent i egne bolig. De ulike utvalgsundersøkelsene tyder på at om lag halvparten av barna flytter hjem igjen etter et akuttvedtak.

FNs barnekomité kom i 2018 med flere anbefalinger når det gjelder akuttplasseringer, blant annet vises det til et behov for å gjennomgå rutinene for akuttplasseringer, anvende en mer skånsom tilnærming, tilby løpende opplæring og gjennomføre forskning om grunnlaget for de store variasjonene mellom fylkene når det gjelder omfanget av akuttplasseringer (United Nations, 2018). De fylkesvise forskjellene når det gjelder akuttplasseringer synes å vedvare (Bufdir, 2020).

2.6 Den kommunale barneverntjenestens ansvar

Det kommunale barnevernet har et generelt ansvar for den direkte saksbehandlingen overfor familiene. Dette inkluderer blant annet mottak av og behandling av bekymringsmeldinger, gjennomføring av undersøkelser, gjennomføring og evaluering av hjelpetiltak, fremme sak om omsorgsovertakelser og oppfølging av barn, foreldre og fosterhjem i etterkant av plassering. Et akuttvedtak innebærer situasjoner hvor barnet må plasseres umiddelbart. Barnet kan plasseres hos slekt og nettverk, i beredskapshjem eller i institusjon. Bufdir har utarbeidet en faglig veileder for akuttarbeid i alle statlige, kommunale, private og ideelle akutttiltak (institusjoner og beredskapshjem). Veilederen er ment å sikre en likeverdig og god praksis i akuttarbeidet

(https://www.bufdir.no/global/Fagveil_Akuttarbeidet_institusjon_beredskapshjem.pdf).

Det er barnevernleder eller påtalemyndigheten som har myndighet til å fatte vedtak i akuttsituasjonene, og vedtak kan fattes uten foreldrenes samtykke. Påtalemyndigheten kan kun fatte slike vedtak utenom barneverntjenestens kontortid. Videre oppfølging av vedtaket ligger til barneverntjenesten, herunder å vurdere om vedtaket skal opprettholdes eller omgjøres. I vurderingen skal det legges vekt på om barnet står i fare for å bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. Vedtaket skal sendes fylkesnemnda umiddelbart etter at det er iverksatt og godkjennes innen 48 timer. Dersom foreldrene påklager vedtaket, skal klagen sendes fylkesnemnda. Fylkesnemnda skal ta stilling til klagen innen en uke etter at den ble mottatt.

Før barneverntjenesten beslutter å fatte et akuttvedtak, er tjenesten pålagt å vurdere og undersøke flere forhold. For det første skal barneverntjenesten alltid vurdere hvorvidt tiltak i hjemmet kan avhjelpe situasjonen og forebygge en plassering. Dersom dette er mulig, vil det ikke være lovgrunnlag for en plassering. Dersom tiltak i hjemmet ikke er tilstrekkelig, skal det alltid vurderes hvorvidt det finnes løsninger i familiens familie og utvidede nettverk. I situasjoner hvor heller ikke dette lykkes, kan barneverntjenesten beslutte at barnet skal plasseres hos andre. I hovedsak skjer dette ved at det søkes om bistand fra det statlige barnevernet, Bufetat. Barneverntjenesten er ansvarlig for å utrede/vurdere situasjonen i forkant av en eventuell plassering. Fare- eller skadevirkningene av å forbli i hjemmet skal

vurderes mot fare – eller skadevirkningene av å flytte (Oppedal 2017). Dette betyr at flyttebelastningen også skal vurderes på vedtakstidspunktet, og inngrepet skal alltid være til barnets beste.

Det er barneverntjenestens ansvar å forberede og gi informasjon til barn og foreldre i forkant av familierådet, i den grad dette lar seg gjøre. Barneverntjenesten fatter skriftlig vedtak som foreldrene og deres advokater får, og der hjemmelen krever det sendes vedtaket også til Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Den kommunale barneverntjenesten er ansvarlig for den praktiske gjennomføringen av plasseringen i sin helhet. Tjenesten er videre ansvarlig for oppfølging av barnet, foreldrene, og eventuelt med øvrig nettverk i etterkant av plasseringen. Tett samarbeid med Bufetat og tiltaket faller videre innenfor barneverntjenestens ansvarsområde. Barneverntjenesten skal snarest mulig avklare situasjonen nærmere, jobbe for en tilbakeføring, eller fremme sak om omsorgsovertakelse iht. Lov om barneverntjenester § 4-12 (evt. 4-8, 4-25). Dersom den akutte situasjonen bortfaller, skal barnet snarest tilbakeføres til hjemmet. Barneverntjenesten har et løpende oppfølgingsansvar i disse sakene og må til enhver tid vurdere om andre hjelpetiltak kan avhjelpe den akutte situasjonen.

2.7 Kommunenes organisering av akuttarbeidet

Kommunene står i stor grad fritt i hvordan de vil organisere sitt barnevernsarbeid, så fremt kravene i loven følges, nemlig sikre at 'barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid' (bvl. §1-1). Noen kommuner jobber etter «generalistmodell» hvor saksbehandlerne jobber med alle sidene av barneverntjenestens ansvarsområde, noen etter «spesialistmodell» hvor arbeidet, på ulikt vis, deles opp i ulike temaer, noen ut fra en distriktsmodell og noen ut fra alder. Selv om arbeidet utføres etter samme lovverk, kan det med andre ord se svært ulikt ut.

På dagtid er det den enkelte barneverntjeneste som følger opp akutte hendelser og gjør vurderinger knyttet til eventuelt behov for plassering. Det er fortrinnsvis de som har hatt en oppfølging av barnet og familien fra tidligere som er delaktige i arbeidet rundt plasseringen. Det stilles store krav når det gjelder barnevernfaglig kompetanse i akuttarbeid, blant annet relasjonsforståelse, lovforståelse, krise- og traumeforståelse, ekspertise på akutt intervensjon, kjennskap til og evne til å anvende metoder i akuttarbeid og stressede situasjoner, evne til å arbeide i team og forholde seg til oppgavefordeling og kommunikasjonskompetanse, samt evne til kritisk refleksjon (Bufdir, 2014). I tillegg til dette kommer personlige egenskaper som høy frustrasjonsterskel, innlevelse og engasjement, samt gode kommunikative evner. Dette er ferdigheter som i stor grad utvikles gjennom øvelse og trening og kritisk refleksjon over praksis.

Utenfor ordinær arbeidstid er arbeidet ulikt organisert. På landsbasis finnes det fire hovedmodeller: Storbymodellen, interkommunale barnevernvakter, barnevernvakten som en del av barneverntjenesten (kommunal barnevernvakt) og barnevernvakten som en del av

en barneverninstitusjon (Falck og Vorland, 2009). Noen barnevernvakter har egne ansatte, andre består av ansatte som til daglig jobber i de aktuelle barneverntjenestene. I tillegg kommer den landsomfattende akutt-telefonen som er åpen fra kl. 15.00 til 18.00 på hverdager og døgnåpen i helger og på helligdager. Henvendelser hit videreformidles til rett instans i kommunen for oppfølging.

I surveyen i NTNU/NORCE undersøkelsen svarte de fleste barnevernlederne at de hadde skriftlige rutiner for akuttarbeidet, men ved utdypning av spørsmål viste det seg at nesten halvparten av tjenestene manglet rutiner for gjennomføring av selve akuttplasseringen (Storhaug et al., 2020). I tillegg var det mange som manglet rutiner for oppfølgingen av plasseringen, hjemflytting, evaluering, samt veiledning av de ansatte.

2.8 Forskningskunnskap om barns og foreldres erfaringer med akuttplasseringer

Det er begrenset med kunnskap om barn og foreldres erfaringer i forbindelse med en akuttplassering. Undersøkelser viser at for noen barn kan det være en lettelse at barnevernet griper inn, mens for andre kan det være en stor tilleggsbelastning (Bufdir, 2014). I de fleste tilfellene vil barna og foreldrene oppleve stor grad av stress i forbindelse med flyttingen, særlig når den ikke er forberedt (Baugerud og Melinder, 2012). Opplevelsene er ofte knyttet til tap eller trussel om tap av personer som de er knyttet til, noe som medfører at små barn er ekstra sårbare ved plutselig adskillelse fra sine omsorgspersoner. Et kjennetegn ved barna er at de opplever stor grad av usikkerhet, uro og mangel på kontroll i situasjonen. Det foreligger i begrenset grad kunnskap om hvordan eldre barn har opplevd plasseringsforløpet i en akutt situasjon (Bufdir, 2014). Barnevernsarbeiderne opplever også stor grad av stress i forbindelse med akuttarbeidet.

I en rapport om vold i minoritetsfamilier kom det frem at ungdommers opplevelse av akuttplasseringer var forskjellig avhengig av hva som var forløperen til akuttplasseringen. Ungdommene som ikke selv hadde tatt kontakt, opplevde det å bli hentet akutt som både skremmende og traumatisk. Ungdommene som selv hadde tatt kontakt, fortalte at de ikke husket så mye fra den akutte fasen, men at de etterpå følte seg alene og at de gråt mye, også når de visste at det var riktig å forlate hjemmet. Felles for ungdommene var at de var forvirret i perioden etter akuttplassering, og de visste lite om hva som skulle skje i den videre prosessen. Flere beskrev at *livet var satt litt på pause* (Haugen et al., 2017).

I NTNU/NORCE-undersøkelsen ble ti barn (11-16 år) intervjuet. De fleste av ungdommene oppga at barneverntjenesten hadde snakket med dem, men journalundersøkelsen viste at kun seks av ti barn (3-18 år) var blitt snakket med, noe som samsvarer med andre undersøkelser av barns deltakelse i undersøkelsesarbeid (Havnen et al., 2020). Flere av barna etterlyste mer informasjon og kontakt med barneverntjenesten. Å bli snakket med er ikke ensbetydende med medvirkning. Ungdommene hadde både positive og negative erfaringer med barneverntjenesten. De positive erfaringene var knyttet til saksbehandlere som de hadde en god relasjon til og som ble opplevd som åpne og ærlige, samt lette å snakke med. Og motsatt, der ungdommene ikke opplevde en slik relasjon, beskrev de

erfaringene som negative. Flere av ungdommene hadde hatt negative erfaringer før, under og etter akuttsituasjonen, blant annet mangel på informasjon og medvirkning, tid til å forberede flyttingen osv (Storhaug et al., 2020).

En undersøkelse om foreldres erfaringer med familieråd (Storhaug & Kojan, 2016) viser at mange av foreldrene opplevde akuttflyttingen som dramatisk og traumatisk, og de etterlyste mer informasjon og bedre samarbeid med barneverntjenesten. Foreldrene ønsket at de hadde fått muligheten for å gi uttrykk for sine synspunkter og ønsker, og at disse ble fulgt opp. De etterlyste bedre oppfølging når barnet flytter hjem etter en akuttplassering. De fant også at foreldrene som hadde hatt lengst kontakt med barnevernet ofte var misfornøyd med kontakten. Undersøkelsen viste at opptil 45 prosent av foreldrene var tilfredse med kontakten med barnevernet, noe som hadde sammenheng med at årsaken til flyttingen var knyttet til kjennetegn ved barnet (og ikke dem selv) og at de fikk medvirke i prosessen (Storhaug & Kojan, 2016). Det er et overordnet mål at barn og foreldre skal medvirke i kontakten med barnevernet, men ved akuttvedtak kan dette være vanskelig, noe funn i de ovennevnte undersøkelser også tyder på.

I NTNU/NORCE-undersøkelsen ble 16 foreldre intervjuet om deres erfaringer med akuttplasseringer (Storhaug et al., 2020). Denne undersøkelsen viser at foreldre hadde blandede erfaringer med medvirkning i akuttsituasjoner. Ikke uventet opplevde de fleste foreldrene mangel på medvirkning i tvangsplasseringene (§4-6, 2 ledd), men når det gjaldt § 4-6, 1 ledd og § 4-25 opplevde de at de var mer involvert og fikk medvirke mer. Opplevelsen av en god relasjon til saksbehandler var som regel avgjørende for hvordan opplevde kontakten med barnevernet. I tillegg var det flere foreldre som uttrykte følelser av skam og følelsesmessige belastninger som følge av usikkerhet om hva som skulle skje fremover, ensomhet, at de var blitt overlatt til seg selv etter at barna var plassert. For mange ble akuttplasseringen opplevd som dramatisk.

Norges bruk av akuttvedtak har vært gjenstand for debatt internasjonalt. Statistikken viser at innvandrere er overrepresentert når det gjelder akuttplasseringer, men at gruppa ikke har vært overrepresentert når det gjelder omsorgsovertakelser (Berg et al., 2017). Dette understreker behovet for å se på om det er spesielle trekk ved akuttsaker i familier med innvandrerbakgrunn eller om det kan ha sammenheng med måten barnevernet arbeider med disse sakene på. Dette kan gi verdifull kunnskap om virksomme/mindre virksomme arbeidsformer i barnevernet generelt og i møtet med innvandrerfamilier spesielt.

Selv om akuttvedtak skjer i situasjoner kjennetegnet av stor grad av stress, skal det skje så skånsomt som mulig. Ifølge NOU 2016:16 betyr dette at barnet bør gis tid og anledning til å ta farvel med foreldre, søsken og andre nærstående. De skal informeres om vedtaket, om bakgrunnen for dette og hvilken plassering som er tiltenkt. I forslag til ny barnevernlov er det dessuten foreslått å lovfeste krav om oppfølging av akuttvedtak.

2.9 Forskningskunnskap om barn og foreldres erfaringer med familieråd i barnevernet

Tidligere evalueringer av familieråd har vist at deltakere i familieråd opplever dette som følelsesmessig krevende, men at det er en god modell for å fatte beslutninger og at de vil anbefale modellen til andre (Havnen og Christiansen, 2014). De fleste er fornøyd med informasjon som ble gitt i forkant av familierådet, mulighetene for reell medvirkning, verdien av at møtet ble holdt et nøytralt sted og at familien kan drøfte familiens utfordringer uten at fagfolk er til stede (Frost et al., 2014).

En kunnskapsstatus om familieråd i barnevernet konkluderer med at *barns deltakelse* i familieråd i barnevernet varierer avhengig av alder, og at deltakelsen er større når barna er 10 år eller eldre (Havnen og Christiansen, 2014). Deres litteraturgjennomgang tyder på at familieråd bidrar til å øke barns deltakelse i barnevernets saksbehandling. Strandbu (2007) hevder at spørsmålet om barn alltid skal delta i familieråd bør omformuleres til et spørsmål om hvordan de skal delta, og at deltakelse kan skje både med og uten direkte tilstedeværelse. Barn og unges erfaringer med familieråd viser dessuten at alle voksne må være godt forberedt og innforstått med at barn skal være til stede og være i sentrum for familierådet (Havnen og Christiansen, 2014). Barna ønsker heller ikke at familierådet kun har oppmerksomheten rettet mot problemene. Mange av barna trenger en støtteperson som kan bidra til reell deltakelse, og som kan være en støtte/samtalepartner. Barna verdsetter familieråd fordi det legger til rette for kontakt og utvikling av relasjoner med personer i den utvidede familien.

I en undersøkelse fra USA ble det på bakgrunn av skriftlige evalueringer av familieråd foretatt en sammenligning av barns (9-15 år), familie og profesjonelles erfaringer med familieråd (Merkel-Holguin et al., 2020). Spørsmålene som ble stilt gjaldt blant annet om det var de riktige personene til stede på familierådet, mulighetene for å stille spørsmål, medvirkning, opplevelse av trygghet under møtet, kontakten med koordinator, informasjon mv. Analysen viste at barna hadde gjennomgående dårligere erfaringer med familieråd enn familiemedlemmene og fagfolkene og at barn føler seg mer oversett i familieråd enn voksne. Begrensningene i denne studien var at det kun var ti barn som deltok i motsetning til 678 familiemedlemmer og 121 fagfolk. Forfatterne konkluderer med at det er behov for å legge bedre til rette for barns deltakelse.

En evaluering av 1156 familieråd i Esbjerg kommune i Danmark i tiden 2014-2020 og hvor 1124 deltakerne (Barn, foreldre, familier og nettverk) i ettertid har svart på et spørreskjema, viser at deltakerne har vært svært positive til familierådet (Rasmussen & Sandgaard, 2021). 86 prosent av alle deltakerne var riktig godt eller godt fornøyd med familierådet, og blant barn og unge (121 personer) var det 92 prosent som svarte tilsvarende. Rasmussen og Sandgaard (2019) oppsummerer erfaringene til 360 barn som har deltatt i familieråd i Esbjerg kommune i tiden 2014-2018. Denne kartleggingen viser at et stort flertall av barn og unge opplever familieråd som:

- En god måte å treffe beslutninger på
- At de vil anbefale metoden til andre
- At det har vært en god stemning på familierådet
- At de har hatt innflytelse på beslutningen
- At de har utviklet et handlingsplan de tror på

Den omfattende evalueringen av ordinære familieråd fra Danmark er svært relevant for våre erfaringer i Norge da gjennomføringen av familieråd gjøres på den samme måte i begge landene.

Foreldre og andre deltakere fra familie og nettverk opplever at familieråd bidrar til bedring av relasjoner og kommunikasjon i familien, at det gir muligheter for innflytelse og økt egeninnsats for løsningen av problemene. I tillegg viser litteraturstudier at fagfolkene erfarer at familieråd mobiliserer viktige voksne rundt barnet, utløser ressurser i familiene, øker graden av medvirkning, bidrar til at barnet kommer mer i fokus og at det øker sannsynligheten for slektsplasseringer (Havnen og Christiansen, 2014). En undersøkelse fra Australia viser at foreldre med positive erfaringer fra familieråd, vektlegger at de har følt seg respektert, lyttet til og at de har opplevde forståelse og støtte, mens de med negative erfaringer viser til det motsatte (Darlington et al., 2012).

En undersøkelse om bruk av familieråd i familievernet i høykonfliktsaker, viser at både barn, foreldre og familie/nettverk anbefaler bruk av familieråd til andre i liknende situasjoner (Slettebø et al., 2016). Informantene i den samme undersøkelsen beskrev også utfordringer. For eksempel synes barna at det tok for lang tid fra tidspunktet hvor familieråd ble bestemt til det ble avholdt. Barna opplevde ventetiden som en psykisk belastning, men de mente at det var verdt det. Betydningen av oppfølgende familieråd var noe som alle understreket. Bruk av familieråd i familievernet var et frivillig tilbud, og det forutsetter at foreldrene samtykker til å delta, og at de gjennom dette viser at de har tro på modellen.

I litteraturgjennomgangen til Havnen og Christiansen (2014) konkluderes det med at et stort antall foreldre og andre familiemedlemmer, på tvers av studier, formidler positive erfaringer og synspunkter på familieråd. De har sammenfattet foreldres og andre voksne familiemedlemmers erfaringer med og synspunkter på familieråd. Familieråd bidrar til:

- Bedre relasjoner og kommunikasjon mellom familiemedlemmer med økt samhold og styrkede familieband som konsekvens
- Økt innflytelse på beslutninger, opplevelse av redusert avmakt og å bli behandlet med respekt.
- Økt mulighet for at de selv og familiemedlemmene kan bidra til å løse problemene.

(Havnen og Christiansen, 2014, s. 71)

Det ble også uttrykt skepsis til familieråd, blant annet ved at den øvrige familien involveres i problemene, og det er reist spørsmål ved om barn alltid skal delta (uavhengig av alder og

høyt konfliktnivå mellom foreldrene), om mangler ved selve gjennomføringen av familieråd og oppfølgingen av handlingsplanen, skjevhet i maktforhold mellom deltakerne, og om familieråd utløser langvarig støtte fra nettverket. For enkelte kan familierådsarbeid være en utfordring for fagfolkene fordi rollen er utradisjonell (s. 71 og 72).

2.10 Ansattes erfaringer med akutt familieråd

I NTNU/NORCE-undersøkelsen har de også kartlagt barnevernledernes holdninger til akutt familieråd (Storhaug et al., 2020, s. 110). Undersøkelsen viste at lederne mente at familieråd var en god måte å kartlegge ressurser og finne løsninger i familie og nettverk når tiden var knapp. Det ble trukket fram at familieråd bidro til å identifisere ressurser som barnevernet ikke kjente til og til å finne alternative løsninger. De mente også at familieråd ga mer informasjon om barn og familier, og at familieråd kan mobilisere nettverket og identifisere alternative løsninger som kan forhindre plasseringer. En annen verdi var at familieråd kan skape åpenhet om problemene i familier og barnevernets bekymringer. Det ble også nevnt at en fordel med familieråd er at det kan bidra til gode og trygge løsninger for barnet på kort og lang sikt, og at det kan legge til rette for bedre samarbeid mellom familien og barnevernet.

Barnevernlederne pekte også på utfordringer ved bruk av akutt familieråd. De mente at det tar for lang tid å få tilgang til familiekoordinator og å gjennomføre familierådet. Noen mente at det manglet ressurser i nettverket og at nettverket ikke kom som avtalt, noe som barna kunne oppleve som skuffende. En annen utfordring var at personer i familie og nettverk ikke holdt avtaler om å stille opp etter familierådet, at de ikke sikret situasjonen til barnet og representerte en ytterligere risiko for barnet. Det ble også nevnt at akutt familieråd kunne bli for konfliktfylt, og at nettverket ikke forstod alvoret barnevernet så i situasjonen og at det kunne sås tvil om barnets opplevelser. Det var også et problem at foreldrene ikke ønsket å involvere familie og nettverk.

En annen randomisert kontrollert studie (RCT) av faktorer som påvirker ansattes syn på effekten av familieråd, viste at ansatte som til daglig arbeider direkte med familier har en mer positiv holdning enn ansatte som ikke gjør det (Williams et al., 2015). Den samme undersøkelsen viste også at de som ikke arbeidet til daglig med familier hadde mindre tro på familiens evne til å utvikle handlingsplaner. Dette tyder på at det kan være ulike holdninger innad i barneverntjenesten og at for eksempel ledere uten daglig kontakt med familier kan være bremseklosser i promoteringen av familieråd.

2.11 Effekter av familieråd?

Det er store forskjeller i hva som defineres som barnemishandling, barnevern (child protection) og hva som er effekter eller *outcome* av barnevernets innsats, og forståelsen av disse begrepene forstås ulikt avhengig av sosial og kulturell kontekst (Gilbert et al., 2011). Likevel synes det å være en konsensus innen forskningen om familieråd at familieråd kan resultere i:

- Færre plasseringer innen offentlig omsorg og at flere barn blir boende hjemme
- Mer kontakt mellom barn under omsorg og deres familier
- Familie og nettverk deltar i utviklingen av handlingsplaner for barna
- Barn og foreldre opplever at de blir mer engasjert i prosessen
- Fedre blir mer involvert enn i andre mer tradisjonelle tilnærminger i barnevernet

(Ashley, 2011, Ashley & Nixon, 2007)

Til tross for mange positive brukererfaringene, innvendes det at mange av evalueringene av familieråd ikke tilfredsstiller vitenskapelig dokumentasjon av effekter (Havnen og Christiansen, 2014). Vi vil i dette avsnittet presentere funn fra senere studier og drøfte denne påstanden nærmere.

Forskningsgjennomgangen til Haven og Christiansen (2014) bygger på ti internasjonale studier som omhandler effekter eller utfall av familieråd som er begrepet Haven og Christiansen benytter (s. 29). Åtte av studiene er fra Nord-Amerika (Berzin et al., 2008, Crampton & Jackson, 2007; Pennel & Burford, 2000, McCrae & Fuisco, 2010, Pennell et al., 2010 Sheets et al., 2009, Wang et al., 2012 og Weigensberg et al., 2009), og to er fra Norden (Falck & Clausen, 2006 og Sundell & Vinnerljung, 2004). Dette er studier som langt på vei er undersøkelser som baserer seg på forskningsmetoder som dokumenterer at bruk av familieråd får et annet resultat enn ved bruk av andre metoder, ved ellers like betingelser (randomiserte, kontrollerte studier (RCT)).

Noen av studiene dokumenterer positive effekter blant annet når det gjelder sannsynligheten for plassering av barnet hos familie og nettverk, tilbakeføring til familien, barnets muligheter for opprettholdelse av kontakt med familien (Crampton & Jackson, 2007, Falck & Clausen, 2006, Penell & Buford, 2000, Penell et al., 2010, Sheets et al., 2009, Wang et al., 2012). Andre studier har identifisert negative eller nøytrale effekter, blant annet økt sannsynlighet for plasseringer og nye meldinger til barnevernet (Berzin et al., 2008, Sundell & Vinnerljung, 2004). En nyere RCT undersøkelse viste at det ikke var signifikante forskjeller mellom de som fikk familieråd med kontrollgruppen når det gjaldt nye bekymringsmeldinger, undersøkelser og plasseringer utenfor hjemmet (Hollingshead et al., 2017).

Ulike funn kan skyldes metodisk design, for eksempel om de er representativer prospektive eller retrospektive studier. Dijkstra et al., 2016 fant at det var færre meldinger om omsorgssvikt og reduksjon av plasseringer utenfor hjemmet i retrospektive studier, mens slike effekter ble ikke dokumentert i undersøkelser basert på prospektive studier og hvor deltakerne ble fulgt fremover i tid. Dijkstra et al., (2019) gjennomførte senere en prospektiv RCT studie fra Holland der data ble samlet inn før familierådet og ved fire tidspunkter i ettertid (1, 3, 4-6 og 12 måneder). Undersøkelsen viste at barnets sikkerhet ble like godt ivarettatt i begge gruppene og at omfanget av plasseringer utenfor hjemmet økte med familieråd, og at barnevernet hadde lenger kontakt med familiene enn i andre saker (Dijkstra et al., 2019). Til gjengjeld viste undersøkelsen at i sakene med familieråd opplevde

foreldrene større grad av empowerment og sosialt støtte. En RCT studie fra USA viser at også ansatte i barnevernet mener at det er sammenheng mellom bruk av familieråd og økt sosial støtte (Corwin et al., 2020). Familieråd legger til rette for at familien tar del i beslutningene og utvikling av handlingsplanen. En tilleggseffekt er at familierådsprosessen også legger til rette for at utvikling av bedre relasjoner mellom familiemedlemmer, noe som kan resultere i mindre grad av isolasjon og økt sosialt støtte (Corwin et al., 2020).

En studie basert på observasjoner av 11 familieråd i Queensland, Australia viste at det var stor variasjon i måten familierådsmøtene ble gjennomført og om prinsippene for familieråd ble overholdt (Healy et al., 2012). Det varierte i hvor stor grad familiene hadde fått tilstrekkelig informasjon om familieråd på forhånd og om retningslinjene for familieråd ble fulgt, for eksempel i møtets andre del der den utvidede familien skal drøfte barnas situasjon uten deltakelse eller innblanding av andre. Det var også stor variasjon når det gjaldt koordinatorens fortolkning av egen rolle, tilrettelegging av de fysiske omgivelsene for møtet, tilbud om mat og drikke, barnepass for de som trengte det for å kunne være med på familierådsmøtet, tilbud om transport osv. Dette er viktige forutsetninger som i liten grad fanges opp i RCT studiene.

I en drøfting av kvaliteten på RCT studier er det blitt reist kritiske spørsmål om hvor robuste disse undersøkelsene er (de Jong et al., 2015). Er det mulig å kontrollere for uønskede sideeffekter som påvirker RCT studier i barnevernet? Et sentralt spørsmål er om forskerne vil kunne få et riktig bilde av effekter av familieråd når motstanden mot barnevernet og de ansatte er stor i disse sakene. Det kan også stilles spørsmål ved om deltakerne i familieråd får akkurat det samme tilbudet i alle sakene.

Mens det har eksistert ulike former for familieråd i flere tiår (Merkel-Holguin et al., 2003), har det vært lite oppmerksomhet om forskjellene mellom disse, variasjoner ved implementeringen, og grad av etterlevelse av familierådsmodellen (Lalayant et al., 2021). Det har vært etterlyst en klar og entydig beskrivelse av familieråd og hvilke komponenter som modellen skal inneholde (Merkel-Holguin & Marcynyszyn, 2015). Noe av kjennetegnet ved familieråd er at familierådet skal tilpasses situasjonen og behovene til den enkelte familie, noe som bidrar til at det alltid vil bli utviklet individuelle tiltaksplaner. Formålet og spørsmålene til familierådet vil variere, og av denne grunn er det vanskelig å sammenligne evalueringsstudier av familieråd i form av metastudier og gyldigheten av funn fra RCT undersøkelser.

Gjennomgangen av forskning i dette avsnittet tyder på at det er vanskelig å sammenligne resultatene fra RCT studier av familieråd og overføre disse til andre geografiske områder. Grunnen til dette er blant annet at:

- Familierådsmodellen har ulik utforming (koordinators rolle, barns deltakelse, familiens mulighet for å drøfte saken alene, oppfølgende familieråd)
- Hvert familieråd har ulike formål og problemstillinger (I noen saker er målet å forhindre en plassering, i andre å mobilisere nettverket)
- Evalueringskriteriene og suksesskriteriene varierer (Er målet å forhindre nye meldinger, undersøkelser og plasseringer, minst mulig involvering av barneverntjenester eller kan vedvarende og økt engasjement av barnevernet være et uttrykk for at barnets sikkerhet ivaretas bedre?)

Viktige utfallsmål ved bruk av familieråd kan også være at barnets sikkerhet blir bedre ivaretatt gjennom økt sosial kontroll, barn og foreldres opplevelse av sosial støtte og bedre familiesamhold, økt medvirkning blant barn og foreldre i barnevernets beslutningsprosesser, bedre kontakt mellom familiene og barnevernet osv. Dette er mål som vi har vært opptatt av i denne undersøkelsen.

2.12 Avslutning

Selv om omfanget av akuttsaker har gått noe ned i senere år og det er store variasjoner mellom fylkene, er det fortsatt mange barn og unge som opplever å bli akuttplassert, enten det skyldes barn og unge som utsetter egen helse og utvikling for alvorlig fare eller på grunn av fare for å bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. FNs barnekomité har kommet med anbefalinger om at det er behov for å gå gjennom rutinene for akuttplasseringer og anvende mer skånsomme tilnærminger. Helsetilsynet (2019) stiller spørsmål om flere akuttsituasjoner kunne ha vært håndtert på en annen måte. De peker på at bruk av familieråd i akuttsakene kan være en mer skånsom måte å fatte beslutninger på, samtidig som familieråd legger til rette for økt medvirkning blant barn og familier.

Gjennomgangen av internasjonal litteratur om familieråd har vist at familieråd gjennomføres på svært ulike måter og at det derfor er vanskelig å sammenligne norske erfaringer med funn fra andre land, for eksempel USA. I Norden og Norge er familierådsmodellen blitt utviklet i tråd med løpende erfaringer og nordisk samarbeid, og hvor modellen i større grad enn andre land vektlegger deltakelse og oppfølgende familieråd. Validering av funn i lys av internasjonal forskning om familieråd må derfor vurderes kritisk.

Bruk av familieråd i akuttsaker er gått fra å være et prosjekt til å bli implementert i barnevernets arbeid i akuttsaker. Det har også blitt tydeliggjort at i alle akuttsakene skal familie og nettverksbaserte løsninger ha vært vurdert før en plassering utenfor hjemmet.

Det er innhentet mye kunnskap om barn og familiers erfaringer med familieråd i barnevernet for øvrig, men vi mangler kunnskap om barn og foreldres, familie og nettverkets, familierådskoordinatorenes og de ansattes erfaringer med akutt familieråd. Hvordan opplever disse aktørene informasjonen som blir gitt i forkant av familieråd, gjennomføringen av familieråd og tiden etter familieråd? Hvordan legges det til rette for barn og foreldres deltakelse, hvordan mobiliseres nettverket og hvordan oppleves

samarbeidet mellom familiene og barnevernet etter familieråd. Er tilfredsheten med familieråd så stor at de vil anbefale andre i samme situasjon å ta imot tilbud om familieråd? Dette er sentrale spørsmål som stilles i denne rapporten. Vi er også opptatt av om familieråd kan resultere i en mer skånsom håndtering av akuttsakene og om familieråd bidrar til mindre bruk av statlige tiltak og hvordan familieråd akutt fungerer på lengre sikt. De siste spørsmålene vil bli dokumentert i journalundersøkelsen, men i denne kvalitative intervjuundersøkelsen innhentes det kunnskap som danner antagelser om hva vi vil finne i den kvantitative undersøkelsen.

3. Forskningsdesign og metode

3.1 Innledning

Denne rapporten er basert på intervjuer med barn og ungdom, foreldre, personer i barnets familier og nettverk, i tillegg til familierådscoordinatorer og ansatte i den kommunale barneverntjenesten og ved akutttiltak i Bufetat. Undersøkelsen bygger på kvalitative data som omhandler aktørenes subjektive og personlig erfaringer. Metoden for datainnsamling har i hovedsak vært semistrukturerte intervjuer med enkeltpersoner, men også fokusgruppeintervjuer med ansatte i den kommunale barneverntjenesten og ved akutttiltak i Bufetat. I dette kapitlet vil vi redegjøre for det metodiske og analytiske grunnlaget for studien. Først redegjøres det for utvalg og informanter, før vi beskriver utforming og gjennomføring og deretter drøfter muligheter og begrensninger som ligger i datamaterialet og analysestrategi. Til slutt i kapitlet tar vi opp etiske betraktninger.

3.2 Utvalg

I prosjektskissen tok vi sikte på et utvalg bestående av fem saker fra tre av Bufetats regioner (Region øst, Region Midt-Norge og Region vest), til sammen 15 saker. I disse familiene ønsket vi å intervju foreldre, barn og unge, barnets støtteperson og andre relevante personer i nettverket. Inklusjonskriteriene har vært at det har vært gjennomført «akutt familieråd», enten *i forkant* av plassering (med mål å finne plasseringsalternativ innad i familie/nettverk eller annen løsning som kan hindre akuttplassering), eller *etter* en plassering (enten for å mobilisere familie som støtte ved tilbakeføring eller å finne plasseringsalternativer i familie/nettverk). I utgangspunktet ønsket vi at familierådene skulle ha vært gjennomført høsten 2017 og at det var en variasjon i utvalget med bakgrunn i sentrale kjennetegn ved sakene; etnisitet, kjønn, alder på barna, familieråd før/etter akutt og demografisk/geografisk variasjon (stor/liten, sentral/usentral). Hensikten med et strategisk valg av familieråd var at sammensetningen av utvalget ikke skulle være påvirket av de ansatte i Bufetats preferanser. Et sentralt poeng har vært at utvalget skulle representere bredde. Seleksjonskriteriene ble utviklet i samarbeid med referansegruppen for prosjektet, men tok forbehold om at utvalget og inklusjonskriteriene måtte utvides dersom kvaliteten på dataene ikke ga grunnlag for å svare på forskningsspørsmålene.

Prosedyren ved rekruttering av barn og foreldre var at de regionale koordinatorene i Bufetat informerte om prosjektet innad i Bufetat, til familierådscoordinatorer og til kommunene de har kontakt med. I hver av regionene identifiserte de regionale koordinatorene 10 saker hvor det er blitt avholdt akutt familieråd etter 1.9.2017 og frem til 31.12.2017. Denne perioden kunne utvides dersom det var nødvendig for å nå måltallet. De regionale koordinatorene skaffet seg en oversikt over hvilke saker dette gjaldt og kartla disse ut fra sentrale kjennetegn. De regionale koordinatorene skaffet også en oversikt over hvem som var familierådscoordinator i sakene og kontaktinformasjon. I to av regionene ble utvalget på fem saker og kjennetegn ved disse drøftet anonymt med forskerne, og sammen med regional koordinator ble vi enige om det foreløpige utvalget. I en av regionene var det mer

utfordrende å få oversikt, og det ble derfor valgt fem tilfeldige saker av de 10 som forskerne fikk oversendt. I den samme regionen har det vært utfordrende å rekruttere foreldre. Delvis fordi det har vært vanskelig å få oversikt, men også fordi enkelte koordinatore og familier ikke ønsket å delta. For å rekruttere flere familier i denne regionen, ble det tatt kontakt med familier som hadde hatt akutt familieråd i 2018. Utvalget i den ene regionen kan sies å være mindre «tilfeldig», samtidig som variasjonen både knyttet til bakgrunnsfaktorer og hvor fornøye/misfornøye de var ikke ser ut til å skille seg fra de andre regionene.

Forskerne utarbeidet et informasjonsskriv til familierådskoordinatorene om hvordan de skulle henvende seg til foreldrene og informere om prosjektet. Forskerne tok deretter kontakt med familierådskoordinatorene på telefon og ba disse ta kontakt med foreldrene for å innhente deres tillatelse til å bli kontaktet av forsker.

Etter at koordinatorene hadde innhentet samtykke fra foreldre, tok de kontakt med forskerne for å gi kontaktinformasjon til familiene. Deretter tok forskerne kontakt med foreldrene, informerte om prosjektet og innhentet samtykke til å intervju foreldre, barn, støttepersoner og personer i familier og nettverk. Av det opprinnelige utvalget på 15 familier, var det mange som trakk seg, og vi var nødt til å rekruttere nye familier. Selv her var det tre familier som vi ikke fikk tak i eller som ikke ringte tilbake etter avtale. Det har også vært en utfordring å få rekruttert barn og unge i de 12 familiene vi til slutt satt igjen med av det opprinnelige utvalget. Noen av foreldrene som hadde hatt negative erfaringer med familieråd, ønsket ikke at barna skulle intervjues fordi de mente at det ville være belastende for barna. I noen av familiene var barna for unge til å bli intervjuet. I andre tilfeller oppga barna at de ønsket å bli intervjuet, men flere ombestemte seg og svarte ikke da de ble kontaktet. Fordi rekrutteringen gikk via foreldrene, kan det være skjevheter i utvalget av barn og unge. Vi har derfor også rekruttert familier hvor det ble avholdt familieråd i 2018 og 2019.

Utvalget i de 10 første familierådene (se tabell 8) kan langt på vei karakteriseres som tilfeldig, men ikke nødvendigvis et representativt utvalg. Utfordringen med dette utvalget var at vi bare fikk intervjuet to barn. For å innhente mer kunnskap om barn og unges erfaringer, ble familierådskoordinatorene høsten 2019 bedt om å intensivere rekrutteringen av barn og unge som hadde hatt familieråd i 2018 og 2019, noe som resulterte i en utvidelse av utvalget til i alt 14 barn og unge (sakene 11 til 23). Ved rekrutteringen av disse, så vi bort fra seleksjonskriteriene, og var opptatt av å rekruttere barn og unge som ville la seg intervju. I disse sakene kontaktet vi også andre i familien som ønsket å la seg intervju. Det totale antallet informanter vises i tabell 6.

Tabell 6. Antallet informanter (totalt) fordelt på grupper

Barn og unge (T1)	Foreldre (T1)	Personer i familie og nettverk (T1)	Ansatte i barnevern-tjenesten	Familieråds-koordinatorer	Ansatte Bufetat
14	25	10	35	12	5

Rapporten bygger på intervjuer med fjorten barn og unge, 25 foreldre, ti personer i barnets familie/nettverk (hvorav syv har vært barnets støtteperson), 12 familierådscoordinatorer i tillegg til 14 barn og unge som ble intervjuet direkte, intervjuet vi støttepersonene til tre barn som selv ikke ble intervjuet, blant annet fordi de var for små. Av denne grunn kan vi si at vi har et barneperspektiv fra i alt 17 barn og unge med erfaringer fra 23 akutt familierådssaker. De første intervjuene med 14 barn og unge, 25 foreldre og 10 personer i familie og nettverk har vi identifisert med T1 fordi vi har gjennomført oppfølgingsintervjuer med noen av disse to år senere. Oppfølgingsintervjuene har vi identifisert i teksten med T2. Tabell 7 gir en oversikt over hvem vi har foretatt oppfølgende intervjuer med.

Vi har gjennomført fem intervjuer med ansatte ved statlige akuttinstitusjoner. I tillegg har vi intervjuet 35 ansatte i kommunale barnevernstjenester. Av disse var det 26 saksbehandlere, fem ledere, en rådgiver, to familierådscoordinatorer og en familieterapeut, fra til sammen ni ulike barnevernkontorer. Utvalget av tjenester representerer variasjon i både størrelse, geografisk beliggenhet, by/land, samt erfaring og består av tjenester hvor det er stort fokus på familieråd, tjenester hvor det brukes i noen grad og tjenester hvor det nesten ikke gjennomføres familieråd. Vi har derfor god bredde når det gjelder barneverntjenestene som er representert i studien. Det er også variasjon når det gjelder ansattes utdanningsbakgrunn, erfaring med arbeid i barneverntjenesten, erfaring med akuttsaker og erfaring med familieråd og akutt familieråd. De fleste vi har intervjuet er utdannet barnevernspedagog eller sosionom. De øvrige har utdanning på høyskolenivå og mange har videreutdanning. Saksbehandlernes erfaringer med familieråd i akuttsaker varierer fra å ha deltatt på ett til 20/30 familieråd.

Tabell 7. Oppfølgingsintervjuer av barn/unge, foreldre og personer i familie/nettverk

Antall familieråd	Barn og unge (T2)	Foreldre (T2)	Personer i familie/-nettverk (T2)
15	11	14	5

Alle informantene som deltok intervjuene ved T1 ble forespurt om å delta i oppfølgingsintervjuene (T2). Det ble gjennomført 30 oppfølgingsintervjuer i 15 av de 23 familierådssakene, se tabell 7. Frafallet skyldes flere grunner. Noen av informantene lykkes vi ikke å få tak i, andre svarte ikke på henvendelsene og noen ønsket ikke å delta fordi de ønsket å legge hendelsene fra akuttsaken bak seg. Blant de vi intervjuet var det flere som ga uttrykk for at de satt pris på at de ble kontaktet slik at de kunne fortelle hvordan det hadde gått siden sist.

3.3 Utforming og gjennomføring av de kvalitative intervjuene

Datainnsamlingen var basert på semistrukturerte dybdeintervjuer. Det ble utformet en intervjuguide til hver av informantgruppene. Barn, foreldre og personer i familie og nettverk ble bedt om å fortelle om grunnlaget for og planleggingen av familierådet, informasjonen som ble gitt, kontakten med familierådskoordinator, opplevelsen av selve familierådsmøtet, om oppfølgende familieråd og situasjonen etter familierådet. Koordinatorene og de ansatte i barnevernet ble spurt om deres erfaringer med planlegging, gjennomføring og oppfølging av familieråd og som ble konkretisert gjennom eksempler.

Barn og foreldre kunne selv velge hvor de ønsket å bli intervjuet. Noen av intervjuene ble foretatt hjemme hos informantene og noen på kontoret. Over halvparten av intervjuene med familiene ble foretatt per telefon. De fleste av ungdommene ønsket å bli intervjuet på telefon da dette krevde mindre tilpasning i hverdagen. Intervjuene varte mellom 25 minutter og to timer. Det ble gjort lydopptak av alle intervjuene, og vi har hatt ekstern hjelp til transkribering.

3.4 Analyse

Hovedspørsmålene som blir stilt til materialet er om familieråd er en egnet metode for arbeidet med akuttsaker i barnevernet. I analyseprosessen er intervjuene både blitt analysert hver for seg og på tvers innad i de ulike informantgruppene. Vi har i denne delen av prosjektet hatt oppmerksomheten rettet mot: 1) Om bruk av familieråd i akutte situasjoner bidrar til å styrke relasjoner i og rundt familien, og om familieråd bidrar til kontinuitet i barnets relasjoner til viktige personer, og 2) Om og på hvilken måte barn og foreldre medvirker når familieråd benyttes i akutte situasjoner, og er medvirkningen hensiktsmessig. Dette har også vært utgangspunktet for analysene av materialet. Vi har også 3) belyst forutsetninger for bruk av familieråd i akuttsaker.

Analysen har vært en fleksibel og utforskende prosess som startet allerede fra starten av intervjuene. Analysen har basert seg på en systematisk tekstkondensering (Malterud 2011) som består av fire trinn; å få et helhetsinntrykk (uten å systematisere, men lese alt og oppsummere og etterspørre foreløpige temaer i teksten), identifisere meningsdannende enheter (utvelgelse av tekst som belyser temaene fra første fase), abstrahere innholdet i de meningsdannede enhetene (systematisere de meningsbærende enhetene og sortere stoffet og spørre seg om hva tekstene forteller oss om problemstillingen) og sammenfatte betydningen av dette (utvikle en analytisk tekst som representerer resultatene i forskningsprosjektet). I analysen har vi beveget oss frem og tilbake mellom de ulike analysetrinnene. Analysen har foregått i et forskerfellesskap hvor vi har diskutert funn og mulige fortolkninger, og dette har bidratt til en kommunikativ validering av tolkning og konklusjoner.

3.5 Etiske betraktninger

Evalueringen av prosjektet er blitt godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Henvendelsen til barn og foreldre gikk via familierådskoordinatorene og kom derfor fra noen foreldrene kjente, noe som er i tråd med NSD sine anbefalinger. Koordinatorene orienterte foreldrene om ønsket om å intervju barn over syv år. Barna ble først spurt av foreldrene om de ville delta i undersøkelsen, i tillegg til at de selv kunne si ja eller nei til deltakelse i møtet med forskerne

Det ble utarbeidet særskilte informasjonsskriv¹ til hver av informantgruppene. De er muntlig og skriftlig blitt gjort oppmerksom på retten til å trekke seg. Av anonymitetshensyn har vi valgt å ikke oppgi navnet på kontorene hvor vi har rekruttert ansatte fra. Likeledes har vi utelatt eller omskrevet forhold ved informantene for å anonymisere materialet ytterligere.

¹ Kopi av intervjuguider og informasjonsskriv kan fås ved henvendelse til prosjektleder Tor Slettebø.

4. Sentrale kjennetegn ved akuttsakene i prosjektet

4.1 Innledning

Samlet har vi innhentet erfaringer fra i alt 23 familieråd avholdt i ulike kommuner i Region Øst, Vest og Midt-Norge. I det første avsnittet presenterer vi noen sentrale kjennetegn ved akuttsakene, men senere vises det til noen av hovedtrekkene ved situasjonen for barna to år senere.

4.2 Sentrale kjennetegn ved akuttsakene

Den neste tabellen (tabell 8) gir en kort oversikt over informantgruppen og noen sentrale kjennetegn ved akuttsakene vi har informasjon fra. Tabellen viser at 10 prosent av barna var i alderen 0 - 6 år, 37 prosent i alderen 7-12 år og 53 prosent i alderen 13-17 år. Utvalget bestod av flest gutter (66.6 prosent). Av tabellen går det frem hva som var grunnlaget for akutt familieråd og bekymringen som lå bak, samt hvilke tiltak som ble iverksatt i forbindelse med akutt familieråd. Tabellen viser også hvem som har vært informanter ved de ulike tidspunktene for datainnsamlingen (T1 og T2).

Tabell 8. Kjennetegn ved alle akuttsakene

Sak/år	Kjønn/alder v/familieråd	Grunnlag	Tiltak	Informanter 2018/2019 (T1)	Informanter 2021 (T2)
1/2017	Gutter 6 og 9	Mistanke om fysisk mis-handling	Plassering i beredskaps-hjem, slektsfosterhjem og hjem igjen	Far og mor, fosterfar/støtteperson og tante	Sønn 12, far, fosterfar/støtteperson, tante
2/2017	Jente 17	Mistanke om fy. mishandling	Flyttet til besteforeldre og hjem igjen	Mor, far og bestemor	Far
3/2017	Gutt 16	Gutt påvirket av rusmidler	Flyttet til avlastningsfor- eldre og hjem igjen	Mor og far	
4/2017	Jente 17	Mor psykiske helse	Flyttet til avlastningsfor- eldre deretter egen bolig	Jente 18 og fosterfar	Jente 21 og fosterfar
5/2017	Jente 15	Mor psykiske helse	Flyttet på hybel og blitt boende der	Far	
6/2017	Jente 1	Mistanke om omsorgssvikt	Boende hjemme med tett oppfølging	Mor, far, farfar/ støtteperson	Mor, far, farfar
7/2017	Jente 8 og gutt 10	Mors rusbruk	Barna flyttet til far og så hjem til mor	Gutt 12, mor og far	Gutt 14, mor, far
8/2017	Gutt 9	Bekymring for guttens atferd	Plassering i fosterhjem, så institusjon	Stefar	
9/2018	Gutt 15	Atferd og fungering i skole	Ble boende hjemme, så institusjon	Mor	
10/2018	Gutt, 12	Rusbruk hos mor	Ble boende hjemme, bestemor flyttet inn, så fosterhjem	Mor	
11/2018	Jente, 14	Konflikter med voksne	Ble bodde hos beste-mor, så hjem til mor.	Jente 16, mor og støtteperson	Mor
12/2018	Gutt, 15	Konflikter med voksne og gutts psykisk helse	Familierådet ga ingen løsning; gutt bodde først hos venn, så institusjon	Far	
13/2019	Gutt 14	Bekymring for guttens atferd, konflikt foreldre	Flyttet til annen familie og så hjem, mobilisering av nettverket	Gutt 15, mor, bestemor/støtteperson, bestefar	Gutt 16, mor, bestemor
14/2019	Gutt 15	Gutt med store atferds-problemer	Mobilisering av nettverk, unngikk plassering	Gutt 15 og Far	Gutt 16, far
15/2019	Gutt 17	Gutt med rusproblemer	Utsatt hjemflytting fra institusjon	Gutt 18	Gutt 19
16/2017	Gutter 13 og 15	Konflikt mellom foreldre	Mobilisering av nettverk	Gutt 15, mor og støtteperson	
17/2019	Gutt 14	Atferd	Mobilisering av hjelp rundt familien	Gutt 15 og far	Gutt 16, far
18/2019	Gutter 7 og 11, jente 10	Mistanke fysisk mishandling	Mobilisert familie og nettverk	Gutt 12 og far	Gutt 13, far
19/2019	Gutt 12 år	Mors psykisk helse og sliten	Mobilisering av nettverk og støtte	Gutt 12, mor og og støtteperson	Gutt 13, mor
20/2017	Gutt 13 år	Mistanke om omsorgssvikt, foreldrekonflikt	Handlingspl. ikke godkjent, flyttet til far	Gutt 15 og far	Gutt 16, far
21/2019	Jente 8 år	Mistanke om omsorgssvikt, vitne til vold	Handlingsplan. ikke godkjent, flytting til beredskapshjem, så slektsfosterhjem	Mor og støtteperson	Mor
22/2017	Jenter 6 og 8 og gutt 14	Mistanke om omsorgssvikt	Mobilisering av familie og nettverk	Gutt 16	Gutt 17
23/2019	Gutt 16 år	Konflikt med foreldre	Gutt flyttet til eldre søster	Gutt 16	
Total	30 barn			49	30

Ut fra familienes beskrivelser av hendelsene som lå til grunn for akutt familieråd, var det ni av familierådene som skyldtes forhold knyttet til barnets utvikling og behov, syv var begrunnet med forhold knyttet til foreldrenes omsorg og syv til forhold knyttet til familie og miljø. Dette tyder på at vi har fått et utvalg som representerer bredde i problembelastning.

Tabell 8. viser at handlingsplanen ikke ble godkjent i to av familierådene. I det ene tilfellet mente barneverntjenesten at de burde ta over omsorgen for en gutt (13 år) som bodde hos moren. Foreldrene var skilt. Mor hadde psykiske problemer, og det var store konflikter mellom foreldrene. Barnevernet fremmet en sak for fylkesnemnda, men fikk ikke medhold og gutten ble boende hos faren hvor han bodde midlertidig da han ikke ville bo hos moren lenger. I det andre tilfellet var barnevernet uenig i at en jente (8 år) skulle flytte til besteforeldrene i en situasjon der moren hadde vært utsatt for alvorlig mishandling. Barnet ble flyttet i beredskapshjem, men kort tid etter ble hun flyttet til besteforeldrene som en frivillig plassering mens moren arbeidet videre med å skaffe seg et nytt sted å bo.

4.3 Tiltak ved akutt familieråd og sakens utvikling

Vi har kartlagt hvilke tiltak som ble iverksatt ved akutt familieråd og hvor ungdommene bodde da vi foretok de første intervjuene (T1). For over halvparten (52 %) var familieråd avholdt i 2017, 13 prosent i 2018 og 33 prosent i 2019.

Vi har sett på hvilke plasseringstiltak som ble fattet for de 30 barna i forbindelse med akuttsituasjon (T0), og deretter hvor de 30 barna bodde da vi gjennomførte intervjuene halvannet til to år senere (T1) og til slutt hvor 21 barn og unge bodde ved T2. Ved T2 fikk vi innhentet kunnskap om hvordan det hadde gått med 21 av 30 (70 %) barna som inngikk i utvalget. For halvparten av disse hadde det gått fire år siden de deltok i akutt familieråd.

Tabell 9. Tiltak ved akutt familieråd ved ulike tidspunkter

	Tiltak fattet ved akuttvedtaket (T0)	Bosituasjon ved T1 (2018/19)	Bosituasjon ved T2 (2021)
Hjemme	11 (37 %)	21 (70 %)	18 (86 %)
Familie/nettverkplassering	13 (43 %)	1 (3 %)	1 (5 %)
Beredskapshjem	4 (13 %)	1 (3 %)	
Institusjon	2 (7 %)	4 (13 %)	
Egen bolig		3 (10 %)	2 (10 %)
Total	30 (100 %)	30 (100 %)	21 (100 %)

På bakgrunn av intervjuer med barn og unge, foreldre og fem personer i barnas familier og nettverk har vi dannet oss et bilde av hvordan det har gått med barna etter familierådet. Etter akutt familieråd (T0) ble 37 prosent (11 av 30) av barna boende hjemme med hjelpetiltak, mens 43 prosent flyttet i fosterhjem til personer som de kjente fra før i deres familie og nettverk. Av disse flyttet tre til sin far, en til en søster, fire til tanter og onkler, to til bestemødre, to avlastningsforeldre og en til en venn. 13 prosent av barna (fire barn)

flyttet til beredskapshjem, en ble boende igjen på en institusjon og en flyttet til en institusjon.

To av guttene som ble plassert i beredskapshjem hadde vært utsatt for oppdragervold (klaps på baken), en jente hadde vært vitne til at faren hadde mishandlet moren og en gutt hadde utsatt sin egen helse og utvikling for stor fare. Kort tid etter flyttet tre av barna til slektsfosterhjem, og to av disse flyttet etter et halvt år tilbake til foreldrene. Våren 2021 bodde en jente fortsatt hos besteforeldrene, men var på vei til å flytte hjem til mor. En av guttene hadde flyttet til en institusjon etter beredskapshjemmet.

Ved T1 (2018/2019), et halvt til halvannet år etter akutt familieråd, var det 70 prosent av ungdommene som bodde hjemme, en bodde i fosterhjem hos familie og nettverk, en i beredskapshjem, fire på institusjon og tre i egen bolig. Ved T2 (2021) var det 86 prosent av ungdommene som bodde hjemme, en bodde i et slektsfosterhjem og to hadde flyttet i egen bolig.

I tiden mellom T1 og T2 var det bare to av barna som flyttet. Det ene barnet var en jente som flyttet fra et beredskapshjem til et fosterhjem i familien (besteforeldre), og det andre var en ungdom som flyttet fra institusjon og hjem til foreldrene. Begge var frivillige plasseringer.

Datamaterialet fra vår undersøkelse er begrenset, likeledes funn fra andre undersøkelser som vi kan sammenligne oss med. Likevel er utviklingen som vi kan se i tabell 8 lovende. I NTNU/NORCE undersøkelsen av akuttsaker (Storhaug et al., 2020) var det 28 prosent av barna som ble plassert hos familie og nettverk (N=72) mot 43 prosent i vår undersøkelse (N=30). Videre var det 20 prosent av barna i vår undersøkelse som ble plassert på institusjon eller beredskapshjem mot 72 prosent i NTNU/NORCE-undersøkelsen. Dette tyder på at akutt familieråd i mindre grad enn ved ordinære akuttplasseringer, benytter tiltak som plassering på institusjon og i beredskapshjem. Ved at mange av barna er blitt boende hjemme i ettertid, tyder dette på at valg av tiltak har vært forsvarlig. Det er betryggende at vi gjennom de oppfølgende intervjuene ved T2 ble gjort kjent med at halvparten av familiene hadde kontakt med barnverntjenesten, noe som tyder på at de fortsatt har problemer, men også at de blir fulgt opp av hjelpeapparatet. Vi skal likevel være forsiktige med å trekke slutninger ved å sammenligne med akuttsakene for øvrig. Det kan være skjevheter i utvalget, for eksempel at problemomfanget til barna som får tilbud om familieråd er mindre enn i de andre sakene og at de derfor klarer seg uten så omfattende tiltak. Mye tyder imidlertid på at dette ikke er forklaringen, da funn fra en annen undersøkelse viser at problemomfanget er større i familier som får familieråd enn i andre familier (Sundell og Vinnerljung, 2004).

5. Barn og ungdommers erfaringer med akutt familieråd

5.1 Innledning

Det har vært en økende interesse innen barnevernsfeltet i forskning om barns deltakelse og erfaringer med barneverntjenesten (Havnen og Christiansen, 2014). Dette gjelder også barns erfaringer med familieråd (Merkel-Holguin et al, 2020). Dette kapitlet bygger på intervjuer med 14 barn og unge i alderen 12 til 18 år, to jenter og 12 gutter, samt tre støttepersoner for fire barn i alderen en til åtte år (høsten 2019, T1) som alle beskriver sine erfaringer med akutt familieråd. Det ble gjennomført oppfølgingsintervjuer med 11 av ungdommene, en jente og ti gutter i alderen 16 til 21 år (vinteren 2021, T2). Av de 14 ungdommene som ble intervjuet i 2019 hadde seks hatt akutt familieråd i 2017, ett i 2018 og syv i 2019, mens de som ble intervjuet i 2021 var det seks som hadde hatt akutt familieråd i 2017 og fem ungdommer hadde hatt akutt familieråd i 2019. For ungdommene i det første utvalget (T1) var det gått mellom et halvt og to år siden familierådet, mens det for ungdommene i det andre utvalget (T2) var det gått mellom to og fire år siden de hadde hatt akutt familieråd (for seks to år og for fem fire år).

5.2 Barn og unges erfaringer med akutt familieråd

Jo lenger bak i tid akutt familieråd var blitt avholdt, jo mindre husket ungdommene detaljer fra forberedelsene, fra gjennomføringen og etter møtet. Ungdommene som hadde hatt akutt familieråd i 2018 og 2019 husket mer av familierådsprosessen enn de som hadde hatt akutt familieråd i 2017. Fordelen med å intervju ungdommene som hadde hatt akutt familieråd i 2017 er at vi har fått vite hvordan det har gått med dem i ettertid.

For mange av ungdommene var det vanskelig å skille mellom de ulike fasene i et akutt familieråd, og mellom akutt familieråd og oppfølgende familieråd. Enkelte hadde hatt opptil åtte oppfølgende familieråd. Vanskelighetene med å huske detaljer fra akutt familieråd var knyttet til en livssituasjon som de hadde opplevd som kaotisk og uoversiktlig og at familierådet hadde vært avholdt en del år tilbake i tid. Flere antydte at de helst ønsket å glemme det som hadde skjedd. Likevel hadde ungdommene meninger om hva som var viktig både underveis og etter akutt familieråd og som de ønsket å formidle. Mye av dette var relatert til betydningen av informasjon, trygghet og medvirkning i familierådsprosessen.

Ungdommene som ble intervjuet i 2021 (T2) husket best atmosfæren i det akutte familierådet, at det hadde vært hyggelig og at jo mer konkret spørsmålene til familierådet hadde vært, jo mer husket de fra møtet og handlingsplanen. Ungdommene erindret mest når handlingsplanen dreide seg om konkrete avtaler, for eksempel utarbeidelse av regler for innetider, besøksordninger til slektninger, leksehjelp mv. De fleste husket også hvem som hadde vært til stede. Bare en av ungdommene hadde flyttet siden han ble intervjuet i 2019, og det var fra en institusjon og hjem. Nå var han i gang med å flytte i egen leilighet som et ettervernstiltak i regi av barnevernet. Han hadde hatt åtte oppfølgende familieråd og hadde problemer med å skille disse fra hverandre.

5.3 Forberedelse og informasjon

Med unntak av en ungdom, hadde alle sagt ja til akutt familieråd, men flere mente at de hadde blitt overtalt av foreldrene. En sa *‘Nei, jeg hadde vel egentlig ikke noe valg, men jeg sa at det var greit å være med. Vi måtte jo snakke om det som hadde skjedd’* (Gutt 15 år, T1). Hovedinntrykket var at barna og ungdommene i liten grad opplevde at de kunne velge om det skulle avholdes akutt familieråd, men at de heller ikke hadde vært imot at det skulle avholdes.

Noen av ungdommene mente at det hadde tatt for lang tid før barnevernet bestemte seg for å avholde et akutt familieråd. En annen mente at grunnen til at det hadde tatt så lang tid før det ble avholdt et akutt familieråd var at barnevernet ikke hadde fått bekymringsmeldingen som lå til grunn for akutt familieråd.

Selv om ungdommene ikke husket alle detaljene fra forberedelsene til akutt familieråd, er hovedinntrykket at de hadde fått tilstrekkelig med informasjonen i forkant. Flere mente at det var viktig at saksbehandler hadde forklart om akutt familieråd *flere ganger* slik at de kunne forstå hva et akutt familieråd er, hvordan det foregår og hvorfor de vil at et slikt familieråd skal gjennomføres. En av ungdommene sa:

Jeg husker når (navn på saksbehandler) forklarte det, så tok det litt tid. Måtte liksom forklare det flere ganger før jeg forsto det på en måte, hva det var.

(Jente, 18 år, T1)

Ungdommene understreket betydningen av at det må oppleves trygt å stille spørsmål og være ærlig om sine tanker når de blir presentert for akutt familieråd. Flere mente at det var viktig at de fikk snakke med en familierådskoordinator alene og uten familien til stede. En av guttene sa:

Vi var ikke hele familien. Da tror jeg ikke jeg og lillebroren hadde klart å si hvem som skal komme og ikke, liksom.

(Gutt, 15 år, T1)

Med noen få unntak, var alle ungdommene godt fornøyd med kontakten med familierådskoordinatoren. De opplevde *‘kjemien som god’* og at *‘koordinatoren var grei og lett å snakke med, blid og sprudlende’* (Gutt, 12 år, T1). De opplevde at koordinatoren tok deres parti, og en sa:

Hun sa alltid at deg var jeg som bestemte, at jeg skulle være hovedpersonen på møtet. Hvis det var noe jeg mente, så mente jeg det, og de andre skal ikke snakke i munnen på meg. Hun hadde god kontakt med meg gjennom hele prosessen.

(Gutt, 18 år, T1)

Det var flere som ikke hadde forstått hva et akutt familieråd er da de fikk høre om det første gangen, og de stilte seg skeptiske til om det kunne være til hjelp. En sa:

Jeg lurte litt på hva det var. Hadde aldri hørt om det før. Og så trodde jeg egentlig ikke at det skulle være så bra. Jeg trodde egentlig ikke at de skulle klare å gjøre noe med det.

(Gutt, 14 år, T1)

Han hadde gått med på akutt familieråd, men trodde ikke at det skulle hjelpe. Likevel opplevde han at akutt familieråd hadde vært nyttig fordi det bidro til bedre samhandling mellom ham og foreldrene.

De fleste av ungdommene som deltok på oppfølgingsintervjuer husket lite av hva de hadde snakket om på familierådsmøtet, men de husket bedre når spørsmålene hadde dreid seg om konkrete regler som skulle gjelde i hverdagen, for eksempel innetider, felles familieaktiviteter o.l. En annen ungdom var tilfreds med at det ble bestemt at det at han skulle bli boende lenger på institusjonen han bodde på. På spørsmålet om hvorfor, svarte han:

Beslutningen var bra den. Jeg trengte mer tid til å jobbe med meg selv.

(Gutt, 19 år, T2)

De ungdommene som husket best fra akutt familieråd var de som hadde opplevd mange oppfølgende familieråd og som derfor ikke trengte å gå så langt tilbake i tid for å huske hva som ble bestemt.

5.4 Opplevelsen av møtet i akutt familieråd

De fleste opplevde deltakelsen i akutt familieråd som positivt. De sosiale sidene ved akutt familieråd hadde vært vesentlig for dem, blant annet å spise pizza sammen med familien, hyggelige omgivelser osv. De la vekt på den gode atmosfæren under møtet, at familien var samlet, og at det var mulig å snakke sammen.

Ungdommene mente at det var viktig at alle snakket åpent om situasjonen, og en gutt på 14 år (T1) sa: *Det har vært greit å åpne seg sånn og bare melde alt.* Mange mente at dette bidro til at det ikke lenger var noen hemmeligheter i familien.

Det var også ungdommer som hadde opplevd akutt familieråd som vanskelig. En gutt (15 år, T1) sa at *'Stemninga på møtet var litt trist av og til og litt morsom av og til. Det var jo litt kjipt for alle parter'*. Samtalen hadde dreid seg om ting han hadde gjort og som hadde utsatt familien for alvorlig fare. Han fortsatte med å si: *'Familieråd er jo litt tøft i situasjonen, men det er ganske smart'*. En annen ungdom hadde opplevd de ulike fasene av familierådet ulikt. Han sa:

Da selve møtet begynte, syntes jeg det var veldig rart når alle satt der. Men, når de gikk, og det ble bare meg og familien så var det enklere å snakke.

(Gutt, 14 år, T1)

Da han ble spurt om hvorfor det ble enklere å snakke når fagfolkene ikke var til stede, svarte han *'Da kunne jeg si min mening'*. Han følte seg tryggere når han kunne formidle seg til bare personer som han kjente og følte seg trygg på.

De fleste ungdommene hadde kjent seg igjen i faginnleggene, men det kunne også oppleves som ubehagelig, for eksempel når de ble konfrontert med ting de hadde gjort og at dette ble fortalt til hele familien.

Noen av ungdommenes erfaringer var farget av hva som var utfordringene i familien. Når akutt familieråd hadde dreid seg om ungdommenes egne vansker, opplevdes dette mer utfordrende enn når problemene omhandlet foreldrene. Dette gjaldt også foreldrene som opplevde akutt familieråd som mer utfordrende når spørsmålene var knyttet til mangelfull omsorg enn når de på møtet drøftet barnets utfordringer.

De fleste opplevde det som positivt at familie og nettverk hadde brydd seg om hvordan de hadde det og hva de slet med, og at det ble utarbeidet konkrete handlingsplaner som svar på spørsmålene de hadde stilt. De ga uttrykk for at akutt familieråd ikke bare skaper åpenhet om familiens problemer, men også om åpenhet om deres egne vansker. Akutt familieråd hadde gjort det lettere å forstå hvordan de andre i familien opplevde situasjonen. Dette hadde bidratt til å skape større forståelse for hverandre. To av guttene sa:

Alle er med og snakker om følelsene sine og sånn. Det er litt tøft i situasjonen, men det er ganske smart. Det hjelper som regel.

(Gutt, 15 år, T1)

Det var egentlig veldig overraskende. Det var veldig mye bedre enn det jeg hadde trodd. Jeg vet ikke helt hvordan jeg skal forklare det. Liksom jeg tenker jeg sier noe som er bare dumt, men så tok de imot det mye bedre enn jeg hadde forventet.

(Gutt, 14 år, T1)

På spørsmål om han hadde sett nye sider av familien som han ikke hadde sett tidligere, svarte han *ja*, og han hadde opplevd at *'familien kjente meg bedre enn jeg kjente meg sjøl'*. Han erfarte at familien forstod ham og at de ønsket å støtte ham videre.

Ungdommene som deltok på oppfølgingsintervjuene og som husket noe fra familierådsmøtene, la vekt på at møtene hadde vært hyggelig. En uttrykte seg slik:

Familieråd er en hyggelig måte å finne ut av vanskelige ting på, å ha med seg de som du stoler på og kunne snakke om ting fra ulike synsvinkler

(Jente, 21 år, T2)

En annen ungdom som ble intervjuet i 2021, fortalte om følelser som han satt igjen med, og som han ikke hadde snakket om i intervjuet i 2019. Han hadde opplevd møtet som litt flaut:

Det var rart å ha alle i familien rundt seg, folk som du vanligvis treffer en og en av gangen, og så skulle plutselig alle være til stede og med deg som tema. Det var litt flaut, men bare i begynnelsen.

(Gutt, 16 år, T2)

Ungdommene som ble intervjuet i 2021 kom ofte inn på hvilke følelser de hadde hatt under akutt og oppfølgende familierådsmøter, og disse var i hovedsak positive. Det hadde vært fint å få støtte fra familie og venner under og etter møtene. En sa: 'Det var så fint å kunne snakke med familien min om hvordan ting er, og hvordan det skal være og sånt'. (Gutt, 19 år, T2). Han var også godt fornøyd med sin egen innsats, noen han begrunnet med at han hadde fulgt opp avtalene, begynt å betale regningene selv, satt i gang med boligsøk og startet andre forberedelser i forbindelse med at han skulle flytte hjemmefra og etablere seg i egen bolig. En av guttene med innvandrerbakgrunn syntes det hadde vært litt rart å være med på akutt familieråd. Da han ble bedt om å utdype dette, svarte han:

Det føltes litt annerledes, liksom, at et barn skal være med på møter sammen med de voksne, være sammen med voksne på den måten.

(Gutt, 13 år, T2)

Denne kommentaren tyder på at vektleggingen av barns deltakelse i familierådsmodellen kan være noe fremmed og uvant for barn fra innvandrerfamilier, men han poengterte at han var fornøyd med resultatet av familierådet, nemlig at han fikk hjelp med morsmålslekser.

5.5 Betydningen av å skape en trygg ramme rundt møtet

I intervjuene med ungdommene kom det frem at det er viktig å skape en trygg og hyggelig ramme rundt akutt familieråd.. Dette handlet både om *hvem* som skulle være med i møtet, *hvor* møtet ble avholdt og at det ble lagt rette for et hyggelig og sosialt møte. Selv om ikke alle husker så mye fra selve møtet, husker alle at det spiste pizza sammen med resten av familien.

Jeg synes det var lite grann, syns det var litt sånn skummelt, men kanskje litt spennende sånn. Noe nytt da. Det var liksom ikke noe jeg hadde opplevd før, men det gikk veldig fint. Jeg synes det var greit liksom, for det var bare rundt mennesker som jeg hadde invitert, som jeg følte meg trygg på.

(Jente, 18 år, T1)

For at akutt familieråd skulle oppleves som trygt og gi en god opplevelse, la ungdommene vekt på betydningen av å få god informasjon på forhånd, å kunne påvirke hvem som skal være med, at deler av møtet ble avholdt uten fagfolk til stede, tydelighet om hva som skulle være familierådets oppdrag, hvordan familierådet skulle foregå, og, ikke minst, deres muligheter for medvirkning. God informasjon er en forutsetning for at barna og ungdommene skal oppleve akutt familieråd som forutsigbart, og det gjør det lettere for ungdommene å medvirke. Vi så også eksempler på at det motsatte førte til utrygghet og usikkerhet, blant annet hvis de ikke fikk god nok informasjon eller at avtaler ikke ble holdt. Dette kom tydelig frem i ett av intervjuene hvor en jente hadde fått lite informasjon om hva som var målet med akutt familieråd, og på spørsmål om hun følte at hennes mening ble hørt sa hun:

Det var litt, men jeg satt egentlig mest stille for jeg skjønnte det helt ikke, hva greiene betydde.

(Jente, 16 år, T1)

Likevel var det flere av ungdommene som hadde vært forbauset over at akutt familieråd var blitt avviklet uten konflikter og krangling.

Det gikk veldig bra. Alle var ganske enige om hva som var det beste. Jeg trodde det skulle være konflikter, at vi ikke skulle bli enige, men slik gikk det ikke.

(Gutt, 16 år, T1)

Ungdommenes utsagn tyder på at de på forhånd hadde forventet krangling og konflikter, men at strukturen i familierådet hadde forhindret ubehagelige diskusjoner.

5.6 Når familieråd var vanskelig

En av ungdommene ønsket ikke akutt familieråd fordi hun var uenig i at familien, som hun var i konflikt med, skulle ha innflytelse på hennes liv. Mot hennes ønsker, ble det avholdt et akutt familieråd hvor det ble besluttet at hun skulle flytte til en bestemor. Denne plasseringen ble kortvarig.

En annen ungdom (T1) mente at modellen for akutt familieråd var god, men han var misfornøyd med gjennomføringen. Han ønsket derfor ikke å delta på oppfølgende familieråd. Det var blitt arrangert et akutt familieråd fordi faren hadde fått eneansvaret for

tre små barn og sørget over tap av ektefelle. Misnøyen var knyttet til at avviklingen av akutt familieråd ikke tok hensyn til hans timeplan. Han mente også at møtet hadde vart for lenge og savnet pauser, noe andre ungdommer også ga uttrykk for. I tillegg hadde han vært skuffet over at familien ikke stilte godt nok opp rett etter akutt familieråd. Denne ungdommen takket nei til oppfølgende familieråd. Da ungdommen ble intervjuet i 2021 husket han ikke så mye av hans tidligere innvendinger, men han var fortsatt usikker på betydningen av møtet i hans tilfelle. Han sa:

På familierådet stilte bestefar, onkel, venner av familien, far og vi barna. Vi har bra kontakt. Vi hadde mye kontakt med disse personene både før og under familierådet, og veldig mye etter. Det har vi fortsatt.

(Gutt, 17 år, T2)

Sitatet tyder på at han opplevde at familie og nettverk alltid hadde stilt opp dem, og han mente at de også ville ha gjort uten akutt familieråd. Samtidig antyder han i sitatet at de likevel hadde fått mer kontakt med familie og nettverk etter akutt familieråd. Nå var det gått fire år siden akutt familieråd var avholdt, og det er forståelig at ungdommen ikke husker alle detaljer fra møtet.

Vi finner også eksempler på at relasjoner innad i familien ble vanskeligere, og ungdommer følte seg «dømt» av familien og at det er gitt et inntrykk som ble vanskelig å rette opp

5.7 Situasjonen etter familieråd

Vi har begrenset med informasjon om barn og unges erfaringer med oppfølgende familieråd da de ofte ikke kunne skille mellom akutt familieråd og oppfølgende familieråd. Ofte husket de best hensikten med oppfølgende familieråd, nemlig å 'sjekke at avtaler ble fulgt opp'. De opplevde oppfølgende familieråd lignet på akutt familieråd. På spørsmål om det var noe som burde vært gjort etter det siste oppfølgende familierådet, svarte en av guttene:

Jo, at det kanskje kunne ha vært et familieråd til litt senere. Etter en måned eller noe sånn, at det ikke går så lang tid. Gikk det nesten et halvt til et år, ett eller annet. Det var for lenge.

(Gutt, 15 år, T1)

Han mente at det oppfølgende familierådet burde vært avholdt raskere enn det som ble gjort.

De fleste opplevde at de i tiden etter akutt og oppfølgende familieråd hadde fått mer støtte fra familie og nettverk og at det var betryggende at hele familien var blitt kjent med situasjonen som hadde utløst akutt familieråd. Følgende tre uttalelser fra ungdommene illustrerer dette:

Situasjonen min nå er veldig fin. Tiden før familierådet var ikke så fin.. Ting har liksom ordna seg veldig. Og det er jo takket være familierådsmøtet og sånne ting.

(Jente, 18 år, T1)

I starten snakket jo ikke mamma og pappa sammen, eller når de først snakket, så var det krangling. Og familie, mammasiden og pappasiden, de er, var ikke venner. Men etter det familierådet, det første, så ble de venner. Alle sammen fikk kontakt, og bestemor kom og besøkte farmor og alt det der. Og jeg personlig synes det var rart at plutselig ble bare alt snudd opp ned liksom, at alt ble bra igjen liksom.

(Gutt, 15 år, T1)

Blitt mer kjent med hverandre, og fått mer kontakt med onkel.

(Gutt, 14 år, T1)

Gutten på 14 år opplevde at familien brydde seg mer om hvordan han hadde det, blant annet ved at de flere ringer oftere og spør hvordan han har det, eller at de sender ham sms-meldinger.

En av ungdommene følte at hun ikke hadde fått den oppfølgingen hun burde ha hatt. Hun hadde fortsatt de samme utfordringene og bekymringene som før akutt familieråd, og hun opplevde ikke at noen hjalp henne, hverken barnevernet, familien eller BUP. Hun opplevde det som provoserende at foreldrene fikk oppfølging av barnevernet, men ikke hun. Hun opplevde at hun manglet noen å snakke med om sine bekymringer og at barnevernet brydde seg mer om foreldrene enn henne.

To av de yngste ungdommene som ble intervjuet i 2021 (T2) husket lite fra akutt og de oppfølgende familierådsmøtene som ble avholdt for fire år siden. De fortalte om hverdagen sin, at de bodde hjemme og hadde gjort det siden intervjuene i 2019. De gikk på skole og var med i ulike fritidsaktiviteter, og de mente begge at de hadde det bra, uten at dette ble utforsket nærmere i samtalene med dem. Informasjon fra foreldre og personer i barnas familie og nettverk bekreftet at det gikk bra med ungdommene, men at de begge hadde hatt kontakt med PPT i forbindelse med utfordringer på skolen. Det akutte i deres livssituasjon hadde vært mistanke om vold i den ene saken, og en mors sitt rusmisbruk i den andre.

For en annen ungdom var det gått fire år siden akutt familieråd (T2). Han husket godt familierådet og grunnen til at det ble avholdt. Han hadde bodd sammen med en mor med psykiske problemer, og familierådet ble avholdt fordi han ønsket å flytte til faren. Barnevernet hadde ikke godkjent handlingsplanen om at han skulle flytte til faren, og det ble fremmet en sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Fylkesnemnda gikk mot barnevernets innstilling, og faren fikk omsorgen for ham. Han var opprørt over at barnevernet ikke hadde hørt på ham og resten av familien som mente at det beste for gutten var å flytte til faren. Han sa:

Jeg har det bra. Alt har ikke går min vei, men en del. Egentlig ikke mer å si om det.

(Gutt, 17 år, T2)

Gutten bodde fortsatt hjemme hos faren, gikk på videregående skole, hadde kjæreste og var opptatt av fritidsaktiviteter som han håpet på å utvikle til et levebrød. Han hadde også fått god kontakt med moren, og om kontakten med moren sa han følgende:

Vi snakker sammen hver dag og jeg her hos henne ofte, vel ikke så ofte, men ganske ofte når jeg kan.

(Gutt, 16 år, T2)

En jente var blitt 21 år (T2) og var under ettervern. Hun bodde i egen bolig sammen med kjæresten sin. Hun hadde ikke fullført videregående skole og var arbeidsledig, noe hun mente hadde sammenheng med mangel på energi. Hun var optimistisk med hensyn til fremtiden og håpet på å kunne slutføre videregående skole. I samtalen med fosterfar kom det frem at hun hadde vært utsatt for seksuelle overgrep i oppveksten, og han mente at hun trengte hjelp til å bearbeide hendelsene hun hadde vært utsatt for. Den som hadde utsatt henne for overgrep hadde ikke deltatt på akutt familieråd.

De seks guttene som hadde hatt akutt familieråd i 2019 husket godt møtene de hadde deltatt på. De var fornøyde med at akutt familieråd fordi det hadde skapt åpenhet om problemene i familien. Grunnen til at det ble avholdt akutt familieråd, var at det i ett tilfelle var mistanke om omsorgssvikt, mens for de andre var grunnen til akutt familieråd at guttene hadde utsatt egen helse og utvikling for alvorlig fare. De var glade for at familie og nettverk hadde stilt opp dem, at de fortsatt gjorde det, og de opplevde at kontakten med foreldrene var blitt bedre. Alle guttene bodde hjemme og hadde gjort dette siden vi intervjuet dem i 2019.

Med unntak av en gutt, gikk alle på skolen. Han hadde flyttet inn hos kjæresten sin, og ventet på svar på skoleplass. Både foreldre og besteforeldre var svært bekymret fordi han ikke hadde noe å gjøre og fordi han hadde blitt tatt av politiet for å kjøre motorsykkel uten sertifikat. Han hadde fortsatt kontakt med barnevernet. Familien beskrev ham som en god gutt, men *‘han har ikke funnet seg selv ennå’*. Da han ble spurt om han hadde det bra, svarte han:

Det har gått bra med meg. Du kan skrive at jeg har fått bedre kontakt med familien min og at jeg har fått en litt lettere plan å følge.

(Gutt, 16 år, T2)

Han begrunnet bedre kontakt med foreldrene de siste årene med at:

Vi er jo kanskje blitt litt mer åpne i familien. Vi var ikke så nærme hverandre, men vi ble nærmere, snakker om mer alvorlige ting sammen.

(Gutt, 16 år, T2)

Han opplevde også at kontakten med besteforeldrene var blitt bedre og satte pris på at bestemoren ringte ham regelmessig for å høre hvordan det gikk med ham.

Med unntak av en av ungdommene ville de alle anbefale andre ungdommer å takke ja til akutt familieråd.

5.8 Barn og unges erfaring med medvirkning i akutt familieråd

De fleste ungdommene husket at de hadde fått bestemme hva de skulle spise, og at de har vært med å påvirke hvor møtet skulle avholdes og hvem som skulle være med. Utover dette husker de ikke så mye om hva de fikk bestemme. Der akutt familieråd var blitt avholdt i 2019, husket de fleste spørsmålene som var blitt drøftet. De fleste av ungdommene mente at de hadde fått lov til å bestemme. I intervjuene var det ikke alltid klart om de opplevde at de ble lyttet til på det akutte familierådet eller på oppfølgende familieråd. Det å bli lyttet til og tatt på alvor var noe av det viktigste i ungdommenes evaluering av akutt familieråd og oppfølgende familieråd:

Jeg synes det var i hvert fall viktig at jeg ble hørt, og det ble jeg. Og det var egentlig bare det jeg ville da.

(Jente, 18 år, T1)

Dette gjentok hun på intervjuet i 2021:

Jeg føler at jeg ble lyttet til. Det var en fin opplevelse

(Jente, 21 år, T2)

Ungdommene hadde deltatt på ulike måter under akutt familieråd. Noen hadde vært til stede hele tiden og vært en deltaker i møte på linje med andre, mens en av dem (gutt 12 år) var til stede i rommet uten å ha vært deltaker i selve møtet. En annen gutt fortalte at han hadde sittet i et rom ved siden av rommet hvor møtet ble avholdt. Han ville ikke være til stede da familien skulle snakke om ham og lillebroren fordi han mente at dette ville være ubehagelig. Ungdommene la vekt på betydningen av at det legges til rette for ulike former for deltakelse i akutt familieråd. Ikke alle ønsket å være aktivt med i selve møtet, men de ønsket heller å være i nærheten eller å få informasjon i etterkant om hva som hadde blitt bestemt og hva som skulle skje fremover.

Ikke alle hadde tatt aktivt del i beslutningen om det skulle avholdes et akutt familieråd, eller i utarbeidelsen av situasjonsbeskrivelsen. Ungdommene hadde heller ikke alltid vært aktivt deltakende i utformingen av spørsmålene som lå til grunn for det akutte familierådet, men de hadde kunnet påvirke hvem som skulle være til stede. En ungdom hadde fått bestemme hvor de ulike deltakerne skulle sitte under møtet. Han opplevde dette som vanskelig fordi en feil plassering kunne gi grunnlag for konflikter, og at han hadde tatt stilling i en familiekonflikt han ikke følte seg som del av.

Ungdommene understreket betydningen av å si sin mening og bli hørt:

De fleste opplevde også at de ble hørt på møtet og at de fikk fortalt sin del av historien. Jeg fikk si min mening, ja. Det var greit å åpne seg sånn og bare melde alt. Og når jeg sa noe, så pleide de å høre på meg.

(Gutt, 14 år, T1)

En annen svarte slik på om han hadde blitt hørt:

Ja, jeg følte at jeg ble hørt. Følte vel egentlig sånn cirka 90 prosent av 100. Det var ganske mye som ble hørt.

(Gutt, 15 år, T1)

En annen svarte på spørsmålet om han hadde blitt hørt slik: 'Ja, alt gikk gjennom meg'. En gutt på 12 år var også enig i at han hadde fått bestemme hva som ble besluttet på møtet, men at det kanskje ikke hadde vært så mye. Han sa: 'Jeg fikk bestemme litt hva det handlet om'. Vi fikk inntrykk av at han ikke var vant til å bli lyttet til, men at akutt familieråd hadde økt hans muligheter for påvirkning.

I noen tilfeller kommer det frem at ungdommene syntes det er vanskelig å komme til orde og fremme sin mening, også når en støtteperson var til stede.

Det føltes liksom ut som jeg ikke fikk helt ordet når vi (hun og støtteperson) hadde det.

(Jente 16 år, T1)

I denne saken opplevde ungdommen at hun ikke ble hørt, og løsningen som kom ut av akutt familieråd bidro ikke til å avhjelpe det hun mente var hovedutfordringen. Hun hadde opplevd at under møtet hadde de andre snakket om hennes situasjon, uten at diskusjonene og løsningene tok utgangspunkt i hennes bekymringer og hennes behov, noe som i intervjuet fremstod som omfattende. På spørsmål om hvordan hun opplevde at familien snakket om hennes utfordringer, sa hun på et tidspunkt i intervjuet at «jeg brydde meg egentlig ikke», noe som kan tyde på at hun hadde resignert. Dette ble tydelig fordi hun samtidig fortalte om situasjoner hvor hun hadde bedt om hjelp, men hvor hun ikke hadde blitt hørt.

En gutt på 12 år (T1) ga uttrykk for at han ikke hadde deltatt mye under møtet. På spørsmål om han hadde opplevd at han medvirket på møtet, svarte han: '*Jeg sa kanskje bare sånn en setning. For det var det jeg ville si, men jeg husker ikke akkurat hva jeg sa, men jeg sa ikke noe mer enn en gang. Bare en ting*'. Likevel var han fornøyd med møtet. Det hadde vært mange til stede. Han opplevde at familien ville hjelpe til slik at han og småsøsknene skulle få det bedre, blant annet slik at de fikk hjelp av andre til å delta på fritidsaktiviteter. En annen av de yngre guttene vi snakket med (12 år), oppga at han syntes det var kjedelig å være med på selve møtet, men han oppga at 'men så snakket N (støttepersonen) for meg'.

Ungdommene som deltok i oppfølgingsintervjuene bekreftet det de tidligere hadde sagt om at de opplevde at de hadde blitt lyttet til under familierådsmøtene og at det var tatt hensyn til deres synspunkter. Av de som husket hva som hadde betydning mest for at de hadde følt seg lyttet til under familierådet, ble det trukket frem at de selv hadde formulert spørsmålene til familierådet. En uttrykte seg slik:

De tok jo inn alle spørsmålene mine til familierådet, og så snakket vi om hvert av disse og så har jeg kunnet si noe om hvert av spørsmålene og de lyttet til hva jeg hadde å si.

(Jente, 21 år, T2)

5.9 Drøfting av ungdommenes erfaringer med akutt familieråd

Så langt vi kjenner til har det ikke tidligere vært gjennomført noen evaluering av akutt familieråd i Norge eller i andre land. Vi må derfor drøfte funnene i lys av funn fra andre undersøkelser om erfaringer med familieråd generelt og fra akuttsaker.

Det er begrenset med kunnskap om barn og unges erfaringer med akuttplasseringer. Undersøkelser viser at for noen barn kan det være en lettelse at barnevernet griper inn, mens for andre kan det være en stor tilleggsbelastning (Bufdir, 2014). I de fleste tilfellene vil barna og foreldrene oppleve stor grad av stress i forbindelse med flyttingen, særlig når den ikke er forberedt (Baugerud og Melinder, 2012). Opplevelsene er ofte knyttet til tap eller trussel om tap av personer som de er knyttet til, noe som medfører at små barn er ekstra sårbare ved plutselige adskillelse fra sine omsorgspersoner. Et kjennetegn ved barna er at de opplever stor grad av usikkerhet, uro og mangel på kontroll i situasjonen. Erfaringene til ungdommer fra minoritetsfamilier tyder på at deres opplevelse av akuttplasseringen var forskjellig avhengig av hva som var forløperen til akuttplasseringen (Haugen et al., 2017). Ungdommene i denne undersøkelsen som ikke selv hadde tatt kontakt, opplevde det å bli hentet akutt som både skremmende og traumatisk. Ungdommene som selv hadde tatt kontakt, fortalte at de ikke husket så mye fra den akutte fasen, men at de etterpå følte seg alene og at de gråt mye, også når de visste at det var riktig å forlate hjemmet. I NTNU/NORCE-undersøkelsen ble ti barn (11-16 år) intervjuet. De fleste av disse ungdommene oppga at barneverntjenesten hadde snakket med dem, men journalundersøkelsen viste at bare seks av ti barn (3-18 år) var blitt snakket med, noe som samsvarer med andre undersøkelser av barns deltakelse i undersøkelsesarbeid (Havnen et al., 2020). Flere av barna som ble intervjuet i studien til Storhaug et al. (2020) etterlyste mer informasjon og kontakt med barneverntjenesten. Å bli snakket med er ikke ensbetydende med medvirkning. Flere av ungdommene pekte også på negative erfaringer før, under og etter akuttsituasjonen, blant annet mangel på informasjon og medvirkning, tid til å forberede flyttingen (Storhaug et al., 2020).

Ungdommene vi har vært i kontakt med oppga ikke den samme usikkerheten som gjenspeiles i de ovennevnte undersøkelsene, noe som kan ha sammenheng med at de som

måtte flytte ut av hjemmet flyttet til noen de kjente fra før (for eksempel til en far, en eldre søster og til en lærer som tidligere hadde vært avlastningsforelder). Ungdommene i vår undersøkelse ga også uttrykk for at de er tilfredse med informasjonen de hadde fått, og at de med få unntak opplevde at de har vært aktivt deltagende i prosessen.

Når det gjelder ungdommenes erfaringer med akuttvedtak, finnes det noen fellestrekk med andre studier. Undersøkelser har vist at både barn og ungdom opplever stor grad av stress og usikkerhet i akuttsituasjon (Baugerud og Melinder, 2012). Barna og ungdommene i vår undersøkelse følte seg også usikre før akutt familieråd skulle avholdes, men de var tilfredse med kontakten med familierådskoordinatoren og informasjonen de fikk om hva som skulle skje. Likevel var de fleste ungdommene fornøyde med akutt familieråd og oppfølgende familieråd. De satt pris på at familien var samlet, dialogen mellom de ulike familiemedlemmene, åpenheten om problemene hjemme, tiltroen tro på handlingsplanen og at de ble hørt og fikk medvirke. Med få unntak, følte de at familien var blitt mer sammensveiset etter akutt familieråd. Oppfølgingsintervjuene tyder på at disse erfaringene vedvarer, i alle fall to til fire år senere. De fleste ville anbefale bruk av akutt familieråd til andre barn og unge i samme situasjon som dem selv.

Evalueringen av akutt familieråd tyder på at ungdommenes erfaringer stemmer godt overens med erfaringene til ungdommene i Esbjerg som hadde hatt ordinært familieråd (Rasmussen og Sandgaard, 2019), men også med konklusjonen til Havnen & Christiansens (2014) kunnskapsoversikt om familieråd. Ungdommenes erfaringer med akutt familieråd samsvarer også med funn fra barn og unges erfaringer med familieråd i familievernet (Slettebø et al., 2016).

Misnøye med akutt familieråd ble begrunnet forskjellig. En ungdom ønsket ikke å ha akutt familieråd fordi hun manglet tillit til familien sin. En annen var misfornøyd med den praktiske gjennomføringen av akutt familieråd, og han var skuffet over at familien ikke stilte opp i ettertid slik det hadde lovet.

Sammenlignet med undersøkelser fra USA (Merkel-Holguin et al., 2020) er det mye som tyder på at ungdommene som har erfart akutt familieråd og som bygger på den nordiske modellen, er mer fornøyd med måten familieråd gjennomføres på enn i USA. Vi mener det er grunnlag for å hevde at måten familieråd gjennomføres på i Norden har noen unike kvaliteter som legger til rette for barn og unges deltagelse i familieråd. Dette er: Barn og unges reelle medvirkning i utforming av spørsmål til familierådet, sammenhengen mellom spørsmålene og innholdet i handlingsplanen, betydningen av at barna har en støtteperson, særlig for de yngste barna og vektleggingen av oppfølgende familieråd. Sistnevnte er særlig viktig i akuttsakene fordi barns deltagelse i større grad blir ivaretatt ved oppfølgende familieråd enn ved akutt familieråd. Undersøkelsen viser også at familierådskoordinatorenes kompetanse og vektlegging av barns deltagelse i familieråd er avgjørende for at akutt familieråd skal lykkes. Barnas entydige tilbakemelding på tilfredshet med familierådskoordinatorenes innsats, styrker denne antagelsen.

Når det gjelder de tre barna som måtte flytte til beredskapshjem, oppga foreldre og nettverk at barna har vist symptomer på traumer som følge av flyttingen til fremmede. Det at barna kort tid etter ble flyttet til slektsfosterhjem og deretter hjem, tyder på at akutt familieråd kunne ha vært gjennomført før akuttplasseringen. Likevel er hovedinntrykket at de fleste barn og unge er blitt håndtert på en skånsom og trygg måte ved bruk akutt familieråd, sammenliknet med plasseringsløsninger ved ordinære akuttvedtak

I vår analyse fremgår det at barn og unges deltakelse i akutt familieråd synes å være mer begrenset enn ved ordinære familieråd, men ikke når det avholdes oppfølgende familieråd, noe som blir gjort i de fleste tilfellene. I den akutte situasjonen har barneverntjenesten et ansvar for å beskytte barnet, og de er pålagt å sette inn nødvendige tiltak når barnet av ulike årsaker er uten forsvarlig omsorg, eller dersom barnet kan bli utsatt for alvorlig fare ved å forbli i hjemmet. Selv om de forsøker å utforme spørsmålene til akutt familieråd ut fra informasjon som innhentet i samtaler med barna i forkant, er det likevel saksbehandlerne som i hovedsak utformer problemstillingene.

Barn og ungdoms deltakelse er avhengig av barnas alder. Jo mindre barna er, jo mindre innflytelse har de på spørsmålsutformingen til akutt familieråd. De av ungdommene som selv ba om hjelp fra barnevernet, synes å ha hatt stor mulighet for å påvirke utformingen av spørsmålene som skulle drøftes og på løsningen av disse. Ungdommene deltar som oftest i alle faser av akutt familieråd, mens de yngste sine interesser på møtet blir som regel ivaretatt av deres støtteperson og de andre familiemedlemmene. Barna blir også informert om innholdet på møtet og om handlingsplanen etter møtet. Likevel er det i forbindelse med oppfølgende familieråd at barn og unges medvirkning sikres best. Oppfølgende familieråd gir mer tid til å involvere barna, for eksempel ved at de påvirker utformingen av spørsmålene til møtet. Det er derfor vanskelig å si om hensynet til barn og unges deltakelse er mer eller mindre ivaretatt ved akutt familieråd enn ved ordinære familieråd. Mye tyder på at barn og unges deltakelse er av en *annen karakter* ved akutt familieråd enn ved ordinære familieråd.

Med få unntak ville alle ungdommene i undersøkelsen anbefale andre barn i samme situasjon å delta i familieråd.

6. Foreldrenes erfaringer med akutt familieråd

6.1 Innledning

Dette avsnittet bygger på analyse av intervjuer med foreldre fra 23 akutte familieråd. I 2019 (T1) ble 25 foreldre intervjuet: 12 mødre og 13 fedre. Foreldrene ble rekruttert fordi de hadde erfaring med familieråd i en akuttsak, men flere mente at hendelsen som utløste akutt familieråd ikke hadde vært akutt. I noen av familiene hadde det vært planlagt et ordinært familieråd, men som var blitt framskyndet eller gjort om til akutt fordi situasjonen har endret seg, og det hastet med å finne en løsning. I oppfølgingsintervjuene i 2021 (T2) ble 14 av 25 foreldre intervjuet, seks mødre og åtte fedre. For seks av disse var akutt familieråd avholdt i 2017, ett i 2018 og syv foreldrene hadde deltatt i akutt familieråd i 2019.

6.2 Foreldrenes erfaringer med de ulike fasene av familieråd

De fleste foreldrene har fått tilbud om akutt familieråd fra ansatte i barnevernet. En forelder fikk tilbud fra familiesenteret der de bodde, og noen av foreldrene hadde selv foreslått akutt familieråd, enten utfra eget kjennskap til familieråd eller etter forslag fra advokaten sin.

Foreldrene beskrev i all hovedsak at de fikk «god» eller «grei» informasjon om akutt familieråd i forkant. De var blitt nysgjerrige på familieråd fordi de hadde tro på at familie og nettverk kan bidra til løsninger i en vanskelig situasjon. De som hadde fått lite eller utydelig informasjon om akutt familieråd, mente at dette hadde sammenheng med at saksbehandlerne som ga dem informasjon manglet kunnskaper og erfaringer med modellen.

Motivasjonen for å si ja til akutt familieråd, varierte mellom foreldrene. Noen mente at det hørtes fornuftig ut å mobilisere nettverket og dermed unngå at barna skulle flytte til fremmede (der plassering utenfor hjemmet ble vurdert). Noen ønsker seg primært hjelp fra familien fremfor hjelp fra offentlige instanser og mente at det lå ubrukte ressurser i nettverket.

Da vi fikk tilbud om familieråd så tenke jeg «yes», endelig så har barnevernet begynt å skjønne det med å bruke nettverkene.

(Far, T1)

De forklarte hva det var for noe. Det hørtes fornuftig ut at (navn på datteren) kunne få en mulighet for å bli hørt, og at familien kunne få lov til å bidra.

(Mor, T1)

Noen ga sin tilslutning fordi det mente det var viktig for barna, noe som var tydelig i de situasjonene hvor barna selv hadde ytret ønske om familieråd (det gjelder spesielt ungdommer). Ikke alle hadde tro på akutt familieråd, men at de sa ja til å være med fordi barnevernet hadde foreslått det. De hadde følt seg litt presset, og noen var redd for at dette ville være det eneste tilbudet om hjelp som de ville få. Noen hadde ikke tro på at akutt familieråd skulle være til hjelp i deres situasjon. Dette gjaldt spesielt der

barna/ungdommene hadde utsatt egen helse og utvikling for alvorlig fare, og der foreldrene mente at barna/ungdommene i stedet trengte hjelp fra andre hjelpeinstanser, for eksempel skole, BUP eller PPT. Det var også foreldre som var så fortvilte over situasjon at de takket ja til alt som kunne hjelpe.

Et annet tema som flere av foreldrene kom inn på i oppfølgingsintervjuene (T2), og som de ikke hadde vært så tydelige på under det første intervjuet, var at en av grunnene til at de hadde gått med på akutt familieråd, var at de ville vise overfor barnevernet omfanget av familienettverket sitt. De opplevde at barnevernet i liten grad hadde kartlagt barnas familie og nettverk og at barnet og familien hadde mange som ville hjelpe dem. En far sa:

Det var sterkt å se barnevernet observere hvor mange vi har i vårt nettverk og støtten vi har i vår familie og vennekrets.

(Far, T2)

Disse foreldrene fortalte under oppfølgingsintervjuet at det hadde vært 15 deltakere på møtet og at dette hadde kanskje vært for mange, men de ville vise barnevernet at de ikke stod alene.

Flere var skeptiske og bekymret i forkant, og de syntes det var vanskelig å skulle dele alle problemene med familie og venner. De syntes det var flaut og skamfullt å skulle fortelle om sin egen situasjon. Dette var tydelig i de familiene hvor utfordringene var knyttet til foreldrenes eget rusbruk, mens dette er mindre tematisert når utfordringene omhandlet barnas/ungdommenes utfordringer.

Det var jo for å hjelpe barna. Og da måtte man jo svare ja på det. For man vil jo gjøre det beste. Men til å begynne med så var man vel litt skeptisk. Tenke på å dra inn familie og venner og alt inn i det her da (...) Det var jo skamfullt da, det jeg hadde gjort. Liksom at jeg var hoggestabbe. Likevel så tenkte jeg at jeg må jo bare det. Jeg må jo gjøre alt jeg kan for å vise at jeg ikke er helt ute og kjører. Så det var skummelt, samtidig som jeg tenkte at jeg må jo prøve.

(Mor, T1)

Flere foreldre understreket at det i en krisesituasjon kan være vanskelig å forstå informasjon som blir gitt om akutt familieråd, og at det derfor kan være vanskelig å si ja til tilbudet og et tilbud som mange ikke kjente til fra før. En av mødrene mente at foreldrene og familiene bør få informasjon om akutt familieråd på et tidlig tidspunkt i kontakten med barnevernet. Hun mente at det ville være lettere å gi et positivt inntrykk av akutt familieråd hvis det ble presentert når situasjonen var roligere i familien.

Med unntak av en, mente alle at de hadde fått god informasjon fra koordinator om hvordan møtet skulle foregå, og samarbeidet med familierådskoordinatoren ble beskrevet som godt. De fleste opplevde en ryddig og oversiktlig planleggingsprosess, og mente at koordinatoren hadde tatt et helhetlig ansvar.

Foreldrene var også overrasket over hvor kort tid det tok fra det ble avtalt akutt familieråd til det ble avviklet. De var vant med at det vanligvis tok lang tid før tiltak ble iverksatt i hjelpeapparatet.

6.3 Forberedelser

Flere understrekte betydningen av å få god informasjon i forkant av møtet, både om hva det er, hvordan det skal foregå og hva som er formålet. Foreldrene mente at både de og barna hadde fått god informasjon om akutt familieråd i forkant, men at det varierte i hvor stor grad barna deltok i selve planleggingen av møtet. Som oftest oppga foreldrene at barna hadde deltatt i drøftingen av hva som skulle serveres, hvem som skulle inviteres og hvor møtet skulle være. De oppga at barna i liten grad var involvert i spørsmålet om det skulle gjennomføres et akutt familieråd, hvilke spørsmål som skulle drøftes og hva som skulle fortelles i del I av familierådet. Ofte ble de første samtalene gjennomført med barn og foreldre sammen. Ut fra foreldrenes beskrivelser var barnas deltakelse avhengig av alder, og at de som var over 15 år medvirket mest.

En viktig del av forberedelsene til akutt familieråd er utformingen av spørsmålene og faginnlegget som holdes av ansatte i barnevernet. Som oftest var situasjonsbeskrivelsen utarbeidet av barnevernet i forkant, og foreldrene og barna/ungdommene fikk informasjon i forkant av møtet om hva som stod der. En far uttrykte seg slik:

Det var barnevernet som hadde laget det. Men vi ble informert om det brevet, både jeg og (navn på sønn) fikk høre det før det ble lest opp.

(Far, T1)

Mange av foreldrene mente at barnevernets beskrivelse av situasjon var god. Noen hadde erfart at det var feil i noen av detaljene i faginnlegget og at det ikke godt nok forklarte den faktiske situasjonen. Noen få kjente seg ikke igjen i beskrivelsen. En mor mente at situasjonsbeskrivelsen ikke gjenspeilte det hun opplevde som den største utfordringen, og at det hadde vært vanskelig å justere forståelsen i møtet når situasjonsbeskrivelsen fra barnevernet først var gitt. Dette viser hvor viktig det er at barn og foreldre deltar i utformingen av faginnlegget da dette kan bidra til å gi et mer helhetlig bilde av situasjonen.

Noen understreket verdien av familierådskoordinatorens koordinerende og administrative rolle i planleggingen av akutt familieråd, særlig i en akuttsituasjon preget av kaos, konflikter og lite oversikt.

Det var så deilig å ha hun (navn på koordinator) som bare ordnet alt (...) Alt blir tatt hånd om. Alle er pratet med, ringt og avtalt med, og hun (navn på koordinator) gjør en fantastisk jobb altså!

(Mor, T1)

De opplevde at familierådskoordinatoren var tilgjengelig og fleksibel, og at de kunne ta kontakt når de lurte på noe, også utenfor kontortid. En mor sa:

Familierådskoordinatoren viste at han hadde tid til oss, at vi var viktige for ham. Det var ingen problemer for ham å komme på besøk når tid som helst nesten. Eller bare slippe det han hadde i hendene, ja, jeg kommer nå.

(Mor T1)

Dette var de ikke vant med i møte med barnevernet og hjelpeapparatet. Mange var positivt overrasket av hvor tilgjengelige familierådskoordinatorene var, noe de mente var viktig i en kaotisk situasjon, hvor det var mye å tenke på og hvor det stadig dukket opp nye spørsmål.

Veldig tilgjengelig. Det var veldig fint, fordi man er jo i en situasjon hvor man kanskje har litt spørsmål som man kommer på etter man har snakket eller sittet og tenkt litt.

(Far, T1)

Flere pekte på at det var viktig at familierådskoordinatoren stod utenfor barnevernssystemet, særlig i de sakene hvor det var et konfliktfylt eller vanskelig samarbeid mellom familien og barnevernet. Andre kjente ikke til den organisatoriske tilknytningen til familierådskoordinatoren, og de var ikke klar over at vedkommende var innleid utenfra. En av foreldrene hadde hatt en familierådskoordinator som hadde hjulpet til med planlegging og gjennomføringen av akutt familieråd, slik at de hadde tid til å reise rundt og lete etter en ungdom som var helt ute av kontroll: 'Jeg hadde ikke kapasitet til å organisere noe sånt sjøl på det tidspunktet' sa en Far (T1).

Noen mente at kontakten med familierådskoordinatoren hadde hatt en terapeutisk verdi. Flere av foreldrene hadde hatt et behov for å kunne dele hendelser og erfaringer med noen, og de var glade for at familierådskoordinatoren hadde tid til å lytte til dem. En sa:

Hun var helt fantastisk. Hun kom hjem til meg, og jeg kunne fortelle om min historie og hvordan jeg følte meg behandlet av barnevernet. Jeg hadde jo ingen andre jeg kunne snakke med dette om. Og så var hun der også for (navn på sønnen) sin skyld.

(Mor, T1)

Noen av foreldrene opplevde vektleggingen av barns medvirkning som utfordrende. De var klar over at det skulle være barnets familieråd og at barna skulle få informasjon, utforme spørsmål, komme med synspunkter på hvem som skulle delta, men stilte samtidig spørsmål om hvor grensen for hvor barnas involvering og medbestemmelse skulle gå. Enkelte mente at barna hadde fått bestemme for mye når det gjaldt hvem som skulle delta på møtet, og at de hadde utelatt personer og instanser som burde ha vært med for å få frem helheten i situasjonen og finne frem til gode løsninger. Ved et tilfelle, hvor problemene var knyttet til relasjonen mellom mor og sønn, ble ikke mor invitert, og gutten bestemte at bare to andre personer i familien skulle inviteres. På et annet møte ble ikke representanter fra skolen

invitert, selv om hovedutfordringen var problemer knyttet til skole og at gutten var utestengt fra skolen på grunn av store konflikter.

Flere hadde vanskeligheter med å forstå hvorfor det ble lagt så stor vekt på medvirkning blant ungdom som hadde utsatt egen helse og utvikling for alvorlig fare.

Han fikk velge selv, og han ville ikke ha skolen der selvfølgelig, fordi han ikke likte skolen. Men både jeg og faren mente at de godt kunne være med, men det er guttens familieråd og det er han som bestemmer da. Det er kanskje bakdelen da egentlig med sånt, at andre burde bestemme hvem som skal være med.

(Mor, T1)

At relevante personer eller instanser utelates, så ut til å gjelde de sakene hvor begrunnelsen for akutt familieråd var knyttet til ungdom som hadde utsatte egne helse og utvikling for alvorlig fare. De som ble utelatt var ofte de som ungdommene var i konflikt med. Når viktige personer utelates fra akutt familieråd kan det medvirke til at møtet ikke finner frem til de beste løsningene for barnet. Et viktig moment i denne sammenhengen ser ut til å være tiden man har til rådighet. Når akutt familieråd skal gjennomføres raskt, blir det mindre tid til å snakke med barna, til å forklare og mindre tid til å etablere og utvikle en dialog i forkant. Dette nevnes også av barnevernsansatte, noe vi kommer tilbake til senere i rapporten.

Noen av foreldrene grudde seg og var urolige før familierådet. En av mødrene sa:

Jeg hadde veldig mye angst. Gruet meg i flere dager. Fra det ble snakket om det, men det var også fordi jeg var bekymret for hva som skulle skje med M (datteren).

(Mor, T1)

Bekymringene i forkant var både knyttet til hva som skulle skje med barnet, men flere grudde seg til å dele de vanskelige tingene med hele familien.

6.4 Erfaringer med møtet

De fleste opplevde at det hadde vært en god stemning under akutt familieråd. I likhet med ungdommene understreket de betydningen av å skape en hyggelig atmosfære med mat og trivelige lokaler. Mange opplevde at de hadde fått god støtte fra nettverket, og at det var mange rundt dem som ønsket å stille opp for dem og for barna.

Veldig all right, veldig koselig. Ja, en fin plattform for å involvere familien (...) Og gjort på en veldig saklig måte.

(Far, T1)

Første del av møtet ble beskrevet som ryddig og saklig, og de fleste mente at barnevernet hadde gitt en grei beskrivelse av situasjonen og bestillingen.

Barnevernet forklarte veldig godt hvordan saken var, og hvordan vi hadde hatt det lenge.

(Mor, T1)

En av foreldrene opplevde at faginnlegget til barnevernet ble lagt frem på en måte som hadde skremt barna, og hun fortalte at datteren på åtte år hadde krøpet under bordet da saksbehandleren hadde holdt sitt faginnlegg. En annen fikk tilbud om å lese barnevernets innlegg et par timer før familierådet. Moren hadde selv bedt om akutt familieråd, men hun var uenig i deler av faginnlegget. Saksbehandleren hadde tolket mors reaksjon som at hun ikke ønsket akutt familieråd, og møtet ble avlyst med begrunnelsen om at mor ikke ønsket akutt familieråd. Mange av deltakerne til dette familierådet hadde reist langt og bestilt hotellrom for å være med, og familien hadde derfor avholdt deres eget familieråd hjemme hos moren samme kveld.

De fleste (unntatt en) opplevde at familierådskoordinatorene hadde ledet møtet på en god måte, og at koordinatoren blandet seg lite inn i diskusjonene i familien. Unntaket gjaldt et møte som var blitt styrt stramt av familierådskoordinatoren. Han hadde gitt streng beskjed om at de ikke fikk snakke om noe annet enn det som gjaldt selve spørsmålene. Foreldrene mente at dette hadde ført til at de ikke fikk snakke om hva som hadde gjort at situasjonen vanskelig, og heller ikke snakket om andre mulige løsninger. I dette tilfellet hadde familierådskoordinatoren vært til stede under hele møte, men uten at vi fikk klarhet i hvorfor. På den ene siden skal deltakerne på akutt familieråd, ifølge retningslinjene, holde seg til spørsmålene utarbeidet på forhånd, men det er ikke i tråd med modellen at familierådskoordinator er til stede i del to av møtet. Tilbakemeldingen fra foreldrene kan tyde på at spørsmålene til akutt familieråd kunne ha vært bedre forberedt.

Når begrunnelsene for akutt familieråd var relatert til foreldrenes utfordringer, for eksempel rus og psykisk helse, opplevde foreldrene møtene som vanskelige. De beskrev sine opplevelser med akutt familieråd slik; 'det var som å legge hodet på hoggestabben', som å 'kle seg naken' og som 'å brette ut hele livet'. Noen av foreldrene opplevde det som vanskelig at barna skulle være til stede, men de var klar over at ikke andre nødvendigvis følte det på samme måte.

Jeg tror ikke noen følte på noe spesielt ubehag om å være der. Det var som å være i en bursdag da. Bortsett fra at det var litt kjedelig for min del. Følte meg som en dritt da.

(Mor, T1)

Likevel mente foreldrene at akutt familieråd hadde vært nyttig, både fordi de opplevde å bli møtt med forståelse og fordi barna og de andre hadde godt av å bli kjent med situasjonen og at hemmelighetene ikke lenger skulle holdes skjult:

Det er greit at alle hører og vet det samme, og at barnet vet at vi alle vet.

(Far, T1)

Foreldrene til de yngste barna likte at barna etter eget ønske kunne komme og gå som de ville under møtet, og de understreket at barn ikke var fortrolige med å være til stede på lange møter. Samtidig var foreldrene usikre på om det var til barnets beste å høre alt som ble sagt om foreldrene og familiesituasjonen. En mor som hadde hatt med sønnen på ti år på akutt familieråd sa:

Jeg merka en gang at sønnen min ble veldig lei seg og gikk. Det er jo litt sånn, kanskje de ikke skulle vært med på alle de familierådene. Det er greit å være åpen og ærlig og sånn, men en kan vel ikke akkurat snakke sånn som man kunne snakka hvis de ikke var der. Han er såpass stor, ikke sant (...) Han følte jo virkelig at jeg hadde gjort det og det og det, og han fikk jo med seg alt. Absolutt alt fikk han med seg.

(Mor, T1)

Situasjonsbeskrivelsen til dette møtet omhandlet mors alkoholproblemer. Hun mente at det var viktig at problemene ikke ble holdt skjult for barna. Hun var glad for at de hadde hatt akutt familieråd og at det var åpenhet om problemene, både overfor barnet og familien, men hun mente også at barna ikke alltid skal høre alt og være med på alle diskusjoner.

Resultatet av akutt familieråd var at de fleste endte med enighet om innholdet i handlingsplanen, og denne ble godkjent av barnevernet, men det gjaldt ikke i alle sakene. I en sak besluttet familierådet at datteren skulle flytte fra moren til faren, og at faren skulle overta den daglige omsorgen for datteren på 13 år. Moren hadde store psykisk problemer. Barneverntjenesten aksepterte ikke handlingsplanen, og ønsket å fremme en sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Barneverntjenesten fikk ikke medhold i fylkesnemnda, og datteren flyttet til faren. Faren var veldig fornøyd med familierådsmodellen og avviklingen av akutt familieråd, men opplevde barnevernet som inkompetent fordi de ikke hadde tillit til familiens beslutning om hvor jenta skulle bo, noe som også var i tråd med jentas og morens ønsker.

De fleste av foreldrene hadde en positiv opplevelse av akutt familieråd. De var glade for at familien og nettverket lot seg mobilisere:

Og så var det jo det at de stilte opp. Jeg hadde egentlig forventet at de ville stille opp, men så sa de 'vi kan ha ham hos oss', 'bare kom på besøk'. Til og med mine brødre som nesten aldri har vist noen interesse, kom. Det var en kjempeforståelse, og alle sammen bidro.

(Far, T1)

Noen av foreldrene fortalte om svært gode erfaringer med barnevernet under akutt familieråd, blant annet en mor som hadde behov for avlastning. I den siste delen av møtet, og da barnevernet skulle godkjenne handlingsplanen, hadde saksbehandler gitt mor ros for hvordan hun tok vare på gutten sin. Hun opplevde at hun fikk anerkjennelse for at hun hadde bedt om hjelp og at hun gjennom dette hadde vist at hun tok ansvar.

Flesteparten av foreldrene opplevde akutt familieråd positivt. Mange var rørt over hvor at det var andre som brydde seg om barnet og om dem som foreldre, og som ønsket å hjelpe dem i en vanskelig situasjon.

6.5 Virkninger av familieråd

Noen av foreldrene mente at akutt familieråd hadde bidratt til å nyansere og utfylle barnevernets oppfatning av saken, hva som var utfordringer, men også ressurser i familien. Noen foreldre hadde tidligere følt seg misforstått av barnevernet, og møtet bidro til å justere bildet av familien.

De tok ting ut av sammenheng og sånt noe, og lagde sin egen historie. Det bidro kanskje til at de så at ting kanskje ikke var så ille som de trodde.

(Mor, T1)

Når det var aktuelt med plasseringer utenfor hjemmet, bidro akutt familieråd til å finne løsninger i familie og nettverk og dermed kunne barna flytte til noen som de kjente fra før. Det ble også gitt eksempler på at møtet kom frem til midlertidige løsninger og som forhindret flyttinger utenfor familie og nettverk. Et eksempel var at barnet fikk bo hos noen de kjente i en periode, mens de kunne gjennomføre en mer planlagt fosterhjemsplasing. Det ble også gitt eksempler på at personer barna kjente fra før flyttet inn hos barnet til den akutte situasjonen var over. Dette hadde gitt barnevernet en anledning til å gjennomføre en grundigere undersøkelse og vurdering av videre tiltak.

For sønnen min så har familieråd gjort overgangen til et fosterhjem mye mykere.

(Mor, T1)

I de tilfellene hvor det allerede hadde vært en plassering fikk vi eksempler på at akutt familieråd hadde funnet frem til avlastningsordninger hos personer som barnet kjente fra før. På møtet ble det foreslått personer i barnets familie og nettverk som kunne bistå under samvær, og i noen tilfeller føre tilsyn under samvær med foreldrene.

I akuttsituasjoner som endte med en flytting, kunne akutt familieråd bidra til større forutsigbarhet for barna ved at det ble lagt en plan for hva som skulle skje fremover.

For han (sønn) er det viktig det med forutsigbarhet. Og i den prosessen her har det blitt enda viktigere for han. Han blir veldig stresset når han ikke vet helt hva som skjer litt sånn fra a til å.

(Mor, T1)

Flere av foreldrene beskrev kontakten med barnevernet som vanskelig. Likevel var det flere som hadde erfart at akutt familieråd hadde lagt til rette for deltakelse og medvirkning, de følte at de hadde blitt hørt og tatt på alvor. Dette gjaldt også når vedtaket til slutt ble fattet mot foreldrenes vilje. En av mødrene mente at dette hadde bidratt til at hun i dag har et bedre samarbeid med barnevernet enn tidligere. Likevel er ikke dette tilfelle i alle familiene. Flere av foreldrene satt fortsatt med et negativt inntrykk av barnevernet etter akutt familieråd. Dette gjaldt særlig i de sakene hvor akutt familieråd ble gjennomført mot foreldrenes vilje.

De fleste av foreldrene mente at det var positivt at nettverket ble gjort kjent med situasjonen gjennom akutt familieråd, at familieråd hadde mobilisert familie og nettverk og at det derfor var blitt lettere å spørre om hjelp. Noen mente at resultatet hadde blitt det samme uten akutt familieråd og at de hadde fått hjelp fra nettverket likevel, men at det var blitt lettere å spørre om hjelp og mer forutsigbart:

Vi hadde nok fått til en løsning uten familieråd også. Men vi hadde vel ikke vært like trygge på at vi hadde fått den hjelpen vi hadde trengt. Det hadde vært litt mer usikkerhet om vi skal henvende oss til disse her..... Det er ikke så vanskelig å strekke ut og spørre.

(Far, T1)

Til tross for at møtet hadde fungert bra og at de ble lovet oppfølging av familien, opplevde to av foreldrene at de ikke fikk så mye støtte i nettverket som forventet.

Det var jo mange som var veldig der og da til å stille opp ikke sant. Både til å kjøre og sånne ting. Men i praksis så skjer ikke det vet du. Det høres bedre ut på et møte når en sitter der.

(Mor, T1)

Noen av foreldrene la vekt på at akutt familieråd hadde vært nyttig fordi det hadde gitt barneverntjenesten større innsikt i nettverket til familiene. Dette gjaldt særlig i de sakene som omhandlet ungdommer som hadde utfordringer knyttet til for eksempel skole eller psykiske vansker. Foreldrene hadde opplevd at nettverket hadde gått lei og trukket seg tilbake, men at akutt familieråd og oppfølgende familierådsmøter hadde mobilisert nettverket og gitt dem større forståelse for utfordringene de levde med. Møtene hadde også gitt foreldrene en anledning til å vise familien at de forsøkte å gjøre noe i situasjonen.

En mor fortalte at hun og familien hadde etablert en gruppe på Messenger slik at guttens familie på begge sider kunne utveksle informasjon om hvor sønnen til enhver tid befant seg og at avtaler ble fulgt opp. De hadde også en Messenger-gruppe hvor sønnen var med.

Av de 14 foreldrene som deltok i oppfølgingsintervjuene (T2) oppga de fleste at de fortsatt fikk god støtte fra familie og nettverk etter akutt familieråd, men flere var usikre på om det var en følge av akutt familieråd eller om de hadde fått hjelp uansett. En far sa:

Jeg er litt i tvil om dette, men familierådet har nok likevel brakt oss litt nærmere hverandre.

(Far, T2)

En mor svarte slik:

Det ga jo alle sammen innsikt i hvordan situasjonen vår var, de som ikke helt visste og de som ikke turte å stille spørsmål.

(Mor, T2)

Denne moren avsluttet samtalen om betydningen av familieråd med følgende beskrivelse: 'Det er som en familiemiddag med barnet i sentrum'.

Alle foreldrene som vi hadde oppfølgingssamtaler med (T»), ville fortsatt anbefale akutt familieråd til andre foreldre som er i samme situasjon som dem selv. Et utsagn som sammenfatter opplevelsen mange foreldre har av familieråd var:

Som følge av familierådet fikk vi til et større og bedre samarbeid i familien. Vi fikk samlet de løse trådene i fellesskap og fordelt ansvar der andre har sin styrke rett og slett.

(Far, T2)

Flere av foreldrene hadde imidlertid erfart at koronapandemien hadde forhindret mange i familien å følge opp det som var blitt besluttet i handlingsplanen.

6.6 Utfordringer med akutt familieråd

To av foreldrene beskrev negative erfaringer med akutt familieråd. En av disse beskrev akutt familieråd som en skuffende og fæl opplevelse, og sammenlignet det med en «bursdagsfeiring i helvete». Foreldrene hadde i utgangspunktet ikke ønsket akutt familieråd, og de mente at akutt familieråd var påtvunget dem av barnevernet. Som følge av sønnens psykiske problemer ønsket de hjelp fra BUP, men i stedet fikk de et familieråd som de ikke så nytten av. De opplevde også at koordinator hadde vært mer i veien enn til hjelp, og de ønsket at barnevernet skulle ha vært mer til stede. Det ble heller ikke enighet om en handlingsplan, og barnevernet forlot møtet 'fordi de var ferdig på jobb'. Gutten hadde blitt overlatt til seg selv og visste ikke hvor han skulle være den natta da han ikke ville være hos foreldrene.

En av fedrene oppga at det hadde vært krevende å være til stede under på akutt familieråd. Både han og kona hadde opplevd at resten av familien bagatelliserte sønnens problemer, og at foreldrenes bekymringer ikke i tilstrekkelig grad ble tatt hensyn til. Han sa: 'Vi er fortsatt ikke helt på talefot alle sammen etter dette. Så det ble litt krasj i familien, kan man si', men han var likevel fornøyd med utfallet av møtet fordi de hadde lyktes med å utvikle rutiner som hadde bedret relasjonen mellom sønnen og foreldrene.

Foreldrene som hadde opplevd at barna ble flyttet til et fremmed beredskapshjem, var opprørte over at barnevernet kunne iverksette en slik lite barnevennlig handling. De fortalte at barna hadde blitt skremt av flyttingen til fremmede og at de var blitt usikre og angstfylte etter dette. Det var helt uforståelig for dem at det ikke hadde blitt avholdt akutt familieråd før flyttingen slik at barna kunne ha flyttet til noen de kjente. De tre barna som ble passert i beredskapshjem, hadde bodd der kun i noen måneder før de flyttet til et fosterhjem til noen de var i slekt med. To av disse flyttet hjem til foreldrene etter et halvt år, og en er i ferd med å flytte hjem.

Et foreldrepar mente også at akutt familieråd ble avholdt for sent og at et familieråd i forkant av flyttingen kunne ha forhindre flyttingen til et familiesenter.

Hovedinntrykket er likevel at det var få foreldre som var misfornøyd med familierådsmodellen når den ble gjennomført etter retningslinjene, men flere opplevde det som krevende å delta. Tilbakemeldingene fra foreldrene understreker betydningen av at akutt familieråd skal presenteres for barn og foreldre som et frivillig tilbud. Den viktigste innvendingen mot akutt familieråd var at det ble avholdt for sent og etter plasseringer som foreldrene og familien for øvrig mente hadde vært unødvendig og til en stor påkjenning for barn og familie for øvrig. Dette bidro til at foreldrene og personer i barnets familie og nettverk fikk et svært negativt inntrykk av barnevernet. Med slike holdninger i familie og nettverk kan det være vanskelig for barn som har behov for hjelp av barnevernet å be om hjelp på et senere tidspunkt.

Det er likevel viktig å bemerke at med få unntak, ville foreldrene anbefale andre foreldre i samme situasjon som dem selv å ta imot tilbud om familieråd.

6.7 Oppfølgende familieråd og videre kontakt med barnevernet

De fleste foreldrene har hatt ett eller flere oppfølgende familieråd etter akutt familieråd, men de som var misfornøyd med akutt familierådet ønsket heller ikke oppfølgende familieråd. For mange var det vanskelig å skille mellom akutt og oppfølgende familieråd, men de mente at det var viktig at handlingsplanen ble fulgt opp gjennom oppfølgende familieråd. Foreldrene beskrev hensikten med oppfølgende familieråd var 'å snakke om hvordan det hadde gått siden sist og situasjonen nå'. Flere understreket at oppfølgende familierådene måtte avholdes til riktig tid, og en far mente at det oppfølgende familierådet burde ha vært avholdt på et senere tidspunkt da de ikke hadde hatt tid til å gjennomføre alle tiltakene i handlingsplanen.

Flere av foreldrene, men også personer i familie og nettverket, etterlyste bedre oppfølging fra barnevernet etter akutt familieråd og selv om det var utarbeidet handlingsplaner. En mor opplevde at barnevernet hadde abdisert etter akutt familieråd og at hun ble sittende igjen med for mye ansvar. Hun sa:

Jeg føler det egentlig slik at det er jeg som har tatt ansvar for alt. De kunne ha forberedt (datteren) og oss på at hun skulle flytte hjem igjen, og hva det ville innebære.

(Mor, T1)

De oppfølgende familierådene klarte ikke alltid å fange opp foreldrenes behov for hjelp fra barnevernet, men dette gjaldt ikke alle. Av 14 foreldre som vi hadde samtaler med i 2021, var det halvparten som fortsatt hadde kontakt med barnevernet. En mor hadde datteren plassert i fosterhjem hos besteforeldrene, og de andre mottok frivillige hjelpetiltak, for eksempel, støttekontakt, miljøterapeut, råd og veiledning, støttegruppe for foreldre, familieveiledning. Flere av ungdommene var under ettervern i regi av barnevernet.

Foreldrene var godt fornøyd med kontakten de hadde med sin nåværende saksbehandler, og en sa:

Nå har jeg en åpen linje til saksbehandler. Jeg kan bare ringe hvis det er noe

(Mor, T2)

En annen mor sa følgende om sin saksbehandler:

Hun er helt enestående. Vi har også hatt kontakt med BUP, men der fikk vi ikke noe hjelp.

(Mor, T2)

De fleste hadde fått en ny saksbehandler etter akuttvedtaket, og mente at den nye saksbehandleren var mer moden og forståelsesfull enn den de hadde hatt tidligere.

To av foreldrene hadde følt seg utrygge på saksbehandleren under akutt familieråd fordi vedkommende måtte få godkjent handlingsplanen av sin overordnede. En lurte på om hun hadde fått tildelt den mest inkompetente saksbehandleren da hun ikke kunne fatte egne beslutninger. Hun fortalte at resten av familien og nettverket hadde stusset over dette. Denne moren hadde selv bedt om å få akutt familieråd, men hun hadde følt seg motarbeidet av saksbehandler fordi hun selv hadde tatt initiativ til møtet.

Foreldrene som hadde fått hjelp av en familieveileder etter akutt familieråd opplevde dette som nyttig, ikke bare for foreldrene, men også fordi barna hadde satt pris på samtalene med veilederen. Mange oppga at både barn og foreldre trengte oppfølging etter akuttvedtaket, både for å snakke om det som hadde skjedd, men også fordi de trengte hjelp til å løse problemer i hverdagen. En mor (T2) hadde i over ett år deltatt i en støttegruppe for foreldre

med kontakt med barnevernet. Hun trakk frem betydningen av å treffe andre foreldre i samme situasjon og roste barnevernet for et slikt initiativ. Hun var stolt av at hun ved flere anledninger var blitt bedt av barnevernet om å dele sine erfaringer med mødre som var usikre på om de ville bli med i gruppa. Hun opplevde dette som en anerkjennelse av henne og at det hadde bidratt til å øke selvrespekten.

Foreldrene til en tenåring som ikke var i arbeid, under utdanning eller i opplæring var fortvilte over situasjonen, og de følte seg hjelpeløse. Han var blitt overlatt mye til seg selv av hjelpeapparatet, og de skulle ønske at barnevernet hadde fulgt opp sønnen tettere. Sønnen selv var ikke enig i dette, og beskrev kontakten med barnevernet som god.

6.8 Avsluttende drøfting av foreldrenes erfaringer med akutt familieråd

I tråd med andre undersøkelser (Storhaug og Kojan, 2016 Storhaug et al., 2020) var det flere av foreldrene som opplevde den akutte situasjonen som traumatisk og dramatisk. Mange var uenige i at det hadde vært en akutt situasjon. Dette gjaldt spesielt i situasjoner hvor akutt familieråd ble avholdt etter en akuttplassering, for eksempel til et beredskapshjem.

Foreldrene var bekymret for om de kom til å miste omsorgen for barna, og de derfor hadde følte seg presset til å si ja til å ta imot tilbudet.

Storhaug og Kojan (2016) fant at dersom akuttflyttingen var knyttet til kjennetegn ved barnet, var foreldrene mer tilfredse med barneverntjenestens innsats. Vår undersøkelse peker i samme retning. Når begrunnelsene for akutt familieråd var relatert til foreldrenes utfordringer (for eksempel rus, psykiske vansker) eller mistanke om fysisk mishandling, opplevde foreldrene møtene som vanskelige. Likevel oppga de fleste at akutt familieråd hadde vært nyttig fordi de opplevde å bli møtt med forståelse for problemene de slet med.

Foreldrene opplevde akutt familieråd som utfordrende fordi de skjemtes over hendelsen som hadde utløst akuttsituasjonen. Mange opplevde det som en påkjenning at de under akutt familieråd var nødt til å dele problemene med barna og andre personer i familie og nettverk. I motsetning til undersøkelser som tyder på at foreldrene føler at det står alene i forbindelse med en akuttplassering (Storhaug et al., 2020), var ikke dette et tema som foreldrene tok opp i vår undersøkelse. Foreldrene som hadde deltatt i akutt familieråd opplevde at familierådet hadde bidratt til bedring av relasjoner og kommunikasjon i familien, at det ga muligheter for innflytelse og økt egeninnsats for løsningen av problemene, noe som også kjennetegner erfaringer til foreldre som har hatt ordinære familieråd (Havnen og Christiansen, 2014)

I akuttsaker er det en tendens til at barnevernet prioriterer å sikre barnet, og at hjelp til foreldrene kommer i annen rekke (Helsetilsynet, 2019). Ved bruk av akutt familieråd opplevde mange av foreldrene at de også fikk hjelp, særlig ved at det utløses støtte og omsorg fra familie og nettverk, men også fra ansatte i barneverntjenesten. I de fleste sakene la akutt familieråd til rette for åpenhet om vanskelighetene i familien, og det mobiliserte

hjelp til både barnet og foreldrene. Dette er funn som er i tråd med andre evalueringer av familieråd (Havnen og Christiansen, 2014).

Negative erfaringer med akutt familieråd skyldtes at foreldrene i utgangspunktet ikke ønsket familieråd, og at barnevernet hadde påtvunget familien tiltaket. Det ble også uttrykt misnøye med familierådsprosessen i de tilfeller hvor ansatte i barnevernet ikke fulgte prinsippene som ligger til grunn for modellen, blant annet ved å forlate møtet slik at handlingsplanen ikke ble godkjent. En annen kritikk var når innholdet i faginnlegget ikke ble utformet i tråd med retningslinjene, blant annet ved at ressursene i familiens ble tilstrekkelig fremhevet på linje med bekymringene. Et akutfamilieråd ble også avlyst av saksbehandler fordi moren ønsket at faginnlegget skulle tilpasses tilstedeværelsen av små barn.

Sammenlignet med ordinære familieråd, har foreldrene mindre innflytelse på utforming av spørsmålene til akutt familieråd. Det er derfor interessant at ikke flere stilte seg kritiske til akutt familieråd. En mulig forklaring på at mange av foreldre var fornøyd med akutt familieråd (informasjon, planlegging og gjennomføring av familierådet, kontakten med koordinator og resultater av handlingsplanen), kan være betydningen av oppfølgende familieråd. Oppfølgende familieråd legger til rette for medvirkning på linje med ordinære familieråd. Foreldrenes positive tilbakemeldinger kan også skyldes at akutt familieråd hadde forhindret flyttinger av barnet ut av familien og at de selv var blitt møtt med forståelse og god hjelp. Dette kan ha bidratt til at negative forventninger kan ha blitt snudd til positive opplevelser. Med noen få unntak, resulterte familierådet også med en godkjent handlingsplan.

Flere av foreldrene, men også personer i familie og nettverk, mente at akutt familieråd ble avholdt for sent. Hvis akutt familieråd hadde vært gjennomført tidligere, kunne unødvendige og traumatiske flyttinger vært unngått. Tidlig gjennomføring av akutt familieråd ville ha skapt større grad av forutsigbarhet for barna og tidligere innsats.

Mistanke om og fysisk mishandling var grunnen til at det ble avholdt akutt familieråd i fire av sakene. I en sak ble to barn akuttplassert i beredskapshjem, i en annen flyttet en ungdom til besteforeldrene, en ungdom flyttet til en eldre søster og i en sak ble det satt inn tiltak i hjemmet slik at barna kunne bli boende. I de to første sakene flyttet barna og ungdommen hjem igjen kort tid etter plasseringen. Ungdommen hadde trukket tilbake anklagen om at hun hadde vært mishandlet av foreldrene. I disse sakene mente både foreldre og personer i familie og nettverk at bekymringen for barnas situasjon ikke var utredet godt nok i forkant av plasseringen, og at akuttplasseringen hadde skjedd mer eller mindre automatisk og uten vurdering av skadevirkningene ved å flytte barnet. I oppfølgingsintervjuet med en av fedrene i disse sakene (T2) innrømmet faren at han hadde klapset en av sønnene på baken, men han mente ikke at dette var mishandling og grunn nok til en akuttplassering.

Det synes å være flere fellestrekk mellom disse sakene og tendensen til å anvende prosedyreorienterte og aksjonsrettede tilnærminger når meldinger inneholder mistanke om fysisk vold. Studier av barnevernets undersøkelsesarbeid har dokumentert at meldinger om

bekymring for vold mot barnet ofte er blitt avkreftet i barnevernsundersøkelsen (Christiansen et al., 2019). Mye tyder på at det er grunnlag for å vie sakene som gjelder barn og unge hvor det er mistanke om vold mer oppmerksomhet, ikke minst å identifisere skånsomme måter å håndtere disse sakene på.

7. Familie og nettverkets erfaringer med akutt familieråd

7.1 Innledning

Vi har intervjuet ti personer som representerte barnets familie og nettverk om deres erfaringer med akutt familieråd, blant annet besteforeldre, onkler og tanter, men også venner av familien. Flere av disse hadde i kortere eller lengre perioder også vært fosterforeldre og avlastningsforeldre, samt støtteperson for barnet som det ble avholdt akutt familieråd for. Fem av disse deltok også i oppfølgingsintervjuer (T2).

7.2 Ulike erfaringer med akutt familieråd

Alle personene i barnets familie og nettverk ga uttrykk for at de er glade for å bli spurt om å være med i akutt familieråd, og i de tilfellene hvor de også hadde deltatt i oppfølgende familieråd. De så på seg selv som ressurspersoner for barnet, og de mente at de kunne bidra med hjelp på ulike områder. Flere fremhevet betydningen av å trekke veksler på ubrukte ressurser som ligger i barnets familie og nettverk.

Deres første reaksjon på å bli spurt om å være med på et akutt familieråd, var positiv. De så det som viktig at storfamilien ble kjent med situasjonen. De hadde svart ja med en gang de fikk forespørselen om å være med, og begrunnet dette med at

*Jeg ville gjerne høre mer om hva saken dreier seg om, og hva jeg kan hjelpe til med.
Jeg vil jo gjerne være med å hjelpe til for at dette skal løse seg på best mulig måte.*

(Onkel, T1)

En bestemor uttrykte seg slik:

Vi hadde lenge sett at han (barnebarnet) hadde begynt å skeie ut. Mor hadde bedt om hjelp lenge. Vi var redde for ham, og visste ikke hva vi skulle gjøre. Vi trengte hjelp rett og slett. Familieråd hørtes positivt ut, og selvfølgelig ville vi stille opp i forhold til ham.

(Bestemor, T1)

Andre stilte spørsmål om hvor reell valgmuligheten hadde vært når alternativet kunne være en plassering av barnet, noe de ønsket å unngå. Det betyr at vi må forvente at en del av personene i familier og nettverk også kan ha følt seg presset til å delta på møtet.

7.3 Forberedelsene til akutt familieråd

Alle personene i barnets familier og nettverk var tilfredse med informasjonen de hadde fått fra familierådskoordinatorene om hva et akutt familieråd er og hvordan det foregår. De fleste fikk informasjon om at det skulle avholdes et møte fra ett av familiemedlemmene, og deretter ble de kontaktet av en koordinator. En av familiemedlemmene uttrykte seg slik:

Koordinator ga oss veldig god informasjon. Det var informasjon om hva som skulle skje på møtet, blant annet valg av møteleder, referent og at det skulle skrives en avtale om arbeidsoppgavene. Kommunikasjonen var upåklagelig.

(Onkel, T1)

Mange ga uttrykk for at de likte familierådskoordinatoren som person, og at koordinatoren var fleksibel og lett å kommunisere med. Noen hadde møtt familierådskoordinatoren ansikt til ansikt i forkant av akutt familieråd, mens andre hadde hatt telefonkontakt. Ofte besto kontakten av begge deler. Noen fikk også informasjon om akutt familieråd av ansatte i barneverntjenesten. Det fysiske møtet ble opplevd som viktig, og en sa:

Jeg vil si det slik at etter koordinator hadde vært her, satt jeg med et inntrykk av at jeg visste hva jeg gikk til da vi reiste til møtet.

(Bestemor, T1)

Flere hadde vært usikre på hva de skulle være med på, og de hadde mange spørsmål som de trengte å få avklart i samtalen med koordinatoren.

7.4 Gjennomføringen av Del 1 av akutt familieråd

De fleste personene i familie og nettverk hadde en positiv opplevelse av den første delen av møtet. De mente at møteledelsen var god, og at de fikk tilstrekkelig med informasjon om hva saken dreide seg om. Andre stilte spørsmål med denne delen av møtet. De opplevde at de ikke fikk god nok informasjon om saken og at opplysninger om familiesituasjon ble holdt tilbake. Noen mente at det var unaturlig at de ikke fikk stilt spørsmål til faginnleggene, og de følte seg avvist. Det var vanskelig å forstå hvorfor de ikke fikk vite grunnen til at barna ikke kunne bo hjemme i faginnlegget fra barnevernet. Dette gjaldt særlig i sakene hvor det hadde vært mistanke om vold. Av denne grunn ble ikke alle godt nok kjent med saken, og tilbakeholdelse av informasjon førte til at noen ikke forstod hvorfor de var der.

Flere mente at innlegget til barnevernet i for liten grad fikk frem ressursene hos barnet og barnets familie, og mente at innlegget hadde hatt et for negativt fokus. En kritiserte barnevernet for å benytte seg av en utydelig fagterminologi, for eksempel at et begrep som 'manglede omsorgsevne' ikke ble forklart tydelig nok.

7.5 Gjennomføringen av Del II av akutt familieråd

De fleste av personene i barnets familie og nettverk opplevde at denne delen av møtet fungerte godt og at atmosfæren hadde vært god. Det ble valgt en møteleder og referent. De hadde tatt utgangspunkt i spørsmålene som lå til grunn for akutt familieråd, og de hadde drøftet seg frem til en løsning og fordelt ansvar for oppgavene som skulle gjøres. Den private delen av møtet ga muligheter for å dele informasjon slik at det ble en felles forståelse av situasjonen, men dette gjaldt ikke i sakene der det var mistanke om vold. De opplevde det som betryggende at familierådskoordinator og de ansatte i barnevernet var tilgjengelig for

spørsmål, selv om de stort sett ikke benyttet seg av dette tilbudet. Familiemedlemmene og personer i nettverket bidro ofte med praktisk hjelp, for eksempel transport av barn og foreldre, tilstedeværelse under samvær, men også sosiale tiltak som å invitere til familiemiddager, ferietur osv.

En bestemor ga i det oppfølgende intervjuet utfyllende opplysninger om hennes opplevelser fra den private delen av møtet. Dette var opplysninger som ikke kom så tydelige frem i det første intervjuet. Hun hadde egentlig følt seg litt tilsidesatt under akutt familieråd. Grunnen til dette var at det var få av de andre som hadde delt hennes bekymring for barnebarnet, og hun sa:

Nei, det ble litt mye pizza og sånn, latter og morsomheter og ikke noe alvor. Vet ikke helt hva jeg skal si.

(Bestemor, T2).

Hun følte at de andre bagatelliserte situasjonen, at det ble mye oppmerksomhet på det positive, uten at barnebarnets problemer ble tatt tak i. Hun savnet at det ble stilt flere krav til barnebarnet. Hun var samtidig klar over at gutten trengte støtte også. Hun sa:

Men for all del, en må jo være positiv og sånn, skryte og sånt, men en må også gå sakte videre.

(Bestemor, T2)

I ettertid mente hun at akutt familieråd og de oppfølgende møtene var en god måte å koordinere innsatsen over for barnebarnet, men hun var skuffet over at han ikke hadde fulgt opp handlingsplanen. Hun lurte på om barnebarnet egentlig hadde forstått hva han hadde samtykket til.

Handlingsplanene ble i de fleste tilfellene godkjent av barneverntjenesten. Flere stilte likevel spørsmål om saksbehandlers behov for å konferere med en overordnet om godkjenning av planen. Det skapte en usikkerhet om hvorvidt saksbehandler var kompetent nok. En sa: *Hvis de skal være til stede i et familieråd, må de i alle fall kunne svare* (Bestefar, T1). I oppfølgingsintervjuet (T2) svarte han at akutt familieråd i det store og hele hadde fungert etter hensikten, og at familiene på begge sider har regelmessig kontakt for å koordinere hjelp til familien.

Flere av personene i familie og nettverk satt spørsmål ved at saksbehandler ikke har vedtaksmyndighet når det gjelder handlingsplanen.

7.6 Oppfølgende familieråd og situasjonen etter familieråd

De fleste var fornøyde med oppfølgende familieråd og så dette som en viktig forutsetning for at handlingsplanen skal bli fulgt opp. En fosterfar/onkel sa i det første intervjuet:

Dette møtet gikk også veldig fint. Vi gikk gjennom det vi hatt tatt på oss av oppgaver og som vi skulle gjennomføre. Alle hadde fulgt opp med det de skulle gjøre, og barnevernet var fornøyd.

(Fosterfar/onkel T1)

I oppfølgingsintervjuet fortalte han at familien var kommet nærmere hverandre etter familierådet, og han sa:

Det var på mange måter familierådet som startet det. Da kunne vi som familie snakke sammen der og da om ting som vi normalt ikke snakket om, ting som ikke bare var hyggelig.

(Fosterfar/onkel, T2)

De stilte seg likevel fortsatt veldig kritiske til barnevernets beslutning om å plassere barna i et beredskapshjem, men mente at familierådet hadde bidratt til økt samarbeid og tettere oppfølging av barna etter at de hadde flyttet hjem igjen til foreldrene.

I en av sakene hadde familien fått en ny saksbehandler, og en onkel mente at denne hadde hatt en helt annen holdning til foreldrene og barna enn den forrige. En av grunnene til at de likte henne godt, var at hun hadde vektlagt ressursene i familien og nettverket. En bestemor formulerte seg slik:

Hun var så mye mer ydmyk og så mye mer i dialog, og hun tok disse ungdommene på alvor da de sa noe.

(Bestemor, T1)

En av informantene hadde vært skeptisk til akutt familieråd, men opplevde at situasjonen var blitt bedre etter møtet. Hun sa:

Jeg tror nok situasjonen er blitt bedre fordi familien hjelper mer til. De føler seg mer trygge i situasjonen.

(Tante, T1)

I oppfølgingsintervjuet fortalte hun at hun var lei seg for ikke å kunne stille opp mer på grunn av koronapandemien, men hun hadde regelmessig kontakt med barna på Skype.

Personene i familie og nettverk beskrev situasjoner hvor de samarbeidet bedre og tettere med mål om å skape en trygg situasjon for barnet og foreldrene. Noen hadde sørget for at foreldre og barn hadde bosatt seg i nærheten av familien. På denne måten ble det lagt til rette for hyppigere kontakt med barnet og foreldrene, og det var lettere å tilby dem praktisk hjelp. En fosterfar fortalte at han fortsatt følger tett opp fosterdatteren: *Hun kan bare ringe hvis det er noe, må gjerne ringe midt på natta hvis hun lurar på noe (Fosterfar, T2).*

Flere etterlyste bedre oppfølging fra barnevernet etter akutt familieråd og oppfølgende familieråd. De skulle ønske at barnevernet oftere tok kontakt med foreldrene og familien og spurte hvordan det gikk.

En bestefar fortalte at han og kona følger tett opp familien:

De kommer på middag regelmessig, og vi passer barna i helgene. Svigerdatteren min er jo enestående med disse små. Hun imponerer meg gang på gang. Barna er blide og fornøyde. Det hører vi fra barnehagen også.

(Bestefar, T2)

En bestemor (T2) ga uttrykk for at hun fortsatt var bekymret for barnebarnet som stod utenfor arbeidslivet, og hun følte seg hjelpeløs over ikke å kunne hjelpe ham, annet enn å ringe regelmessig for å høre hvordan han hadde det. Til tross for smittevernbestemmelsene opplevde hun ikke at kontakten var blitt dårligere, men kanskje heller bedre fordi hun ringte ham oftere enn det hun hadde gjort tidligere.

7.7 Syn på barns medvirkning under akutt familieråd

Familiemedlemmene hadde ulike syn på hvordan barna hadde medvirket. I en av sakene deltok ikke barna på akutt familieråd fordi det ble avholdt etter at de hadde flyttet til et beredskapshjem. Derimot hadde barna vært med på oppfølgende familieråd.

Familiemedlemmene opplevde at barna trivdes med å være til stede på møtene. Barna var glade for å se familien samlet. Samtidig var flere kritiske til at barna skulle være med fordi barnets tilstedeværelse hadde forhindret en åpen diskusjon om alle bekymringene i saken, for eksempel innholdet i meldingen til barnevernet.

I en sak som gjaldt en baby, var spørsmålet til akutt familieråd hvordan barnet og foreldrene kunne følges opp når de etablerte seg i egen bolig etter et opphold på et familiesenter. En bestefar understreket at alle de som hadde vært til stede på akutt familieråd hadde barnets beste og omsorg i fokus, og han sa:

Barnets behov vil jeg påstå blir imøtekommet på best mulig måte av de som var med på familierådsmøtet, men også av barnets foreldre.

(Bestefar, T1)

Flere av besteforeldrene ga uttrykk for at de følte et særskilt ansvar for å ivareta barnets behov; 'Nå er jeg jo bestefar til denne vesle kroppen, og da har jo også et omsorgsansvar'.

7.8 Virkninger av akutt familieråd; bedre grunnlag for samarbeid og sosial kontroll

Personer i barnets familie og nettverk ga mange eksempler på at akutt familieråd hadde bidratt til bedre samarbeid innad i familien. En bestefar mente at akutt familieråd var noe som var nytt og annerledes enn andre tiltak fra barnevernet, og han opplevde det som samlende for familien. I forlengelsen av akutt familieråd hadde kona og han fått mer og

bedre kontakt med svigerdatterens familie, og sammen hadde de laget en plan for hvordan de skulle støtte opp familien som barnevernet hadde vært bekymret for. Planen dreide seg om hvordan de skulle bidra med barnepass, avlastning, transport, økonomisk veiledning og annen praktisk hjelp.

En fosterfar/onkel fortalte i oppfølgingsintervjuet at han hadde blitt sjokkert over at hans nevøer hadde vært utsatt for oppdragervold av hans bror og svigerinne. Han sa:

Det er slike ting som vi ikke tenker på i dagliglivet kan skje, men det er blitt tettere oppfølging, en følger litt mer med.

(Fosterfar/onkel, T2)

Han ble spurt om hvordan situasjon var i dag, fire år etter akutt familieråd. Han sa:

Ja, det har vedvart. Det er for eksempel lettere å stille spørsmål til min bor: Går det bra? Er det greit med guttene? Dette er jo spørsmål som vi ikke har spurt om tidligere, hverken min bror eller søster.

(Fosterfar/onkel, T2)

Sitatene fra denne onkelen er et eksempel på hvordan akutt familieråd ikke bare mobiliserer hjelp og støtte i familie og nettverk, men også legger til rette for sosial kontroll.

7.9 Tvil om grunnlaget for akuttvedtaket og tidspunktet for akutt familieråd

Selv om de fleste var glade for å bli invitert med i akutt familieråd, var det flere som stilte spørsmål ved grunnlaget for møtet. I noen av sakene hadde barn og ungdom meldt fra på skole og i barnehage at de hadde vært utsatt for vold fra foreldrene. I kort tid etter hadde de trukket tilbake disse anklagene. På tidspunktet for gjennomføringen av intervjuene bodde barna hjemme hos foreldrene. I disse sakene stilte familiemedlemmene spørsmål om barneverntjenesten hadde gjort en grundig nok undersøkelse før de gikk inn med en akutt plassering, særlig i en sak hvor to yngre barn var blitt plassert i et beredskapshjem.

En bestefar oppga at grunnen til at foreldrene ble meldt til barnevernet var at moren hadde bodd i fosterhjem under oppveksten og at dette var grunnen til barnevernets bekymring for mors omsorgskompetanse. Han hadde en viss forståelse for bekymringen, men han kunne ikke forstå hvorfor det ikke var blitt avholdt et akutt familieråd før sønn og svigerdatter flyttet til et familiesenter. Han sa:

De fikk ikke startet familielivet sitt på den måten de aller fleste nybakte foreldre får. Og her opplevde jeg at barnevernet begynte i feil ende i denne saken da de begynte med det sterkeste midlet først. Etter mitt syn gjorde barnevernet et kjempeovergrep.

(Bestefar, T2)

Bestefaren mente at en ny saksbehandler var uenig i hvordan saken hadde blitt håndtert av barnevernet tidligere og at akutt familieråd burde ha vært avholdt før flyttingen til

familiesenteret. I tråd med foreldrene mente han at det hadde vært for mange personer til stede på møtet, men at det hadde vært viktig for svigerdatteren å vise barnevernet om hvor mange de hadde rundt seg som ville stille opp for dem. Etter akutt familieråd hadde sønnen og svigerdatteren fått flere barn, og bestefaren mente at familien klarte seg bra på alle måter.

I en av sakene mente flere av slektningene at familien kunne ha hatt sitt eget familieråd og funnet frem til gode løsninger. Dette var i en stor familie hvor de oppleve familiebandene som tette og gode. De mente at det var unødvendig at barneverntjenesten var involvert. Andre uttrykte at de var glade for at det ble avholdt et akutt familieråd fordi de hadde vært bekymret for ungdommen og/eller familien over lang tid. Dette gjaldt også i de sakene der ungdommene selv hadde bedt om hjelp av barnevernet.

Flere hevdet at akutt familieråd hadde blitt avholdt for sent. Det var vanskelig å forstå hvorfor barneverntjeneste ikke hadde iverksatt akutt familieråd med en gang da de ble kjent med bekymringen for barnas situasjon. I ett tilfelle ble barna plassert i et beredskapshjem langt unna familien for så å flytte til en onkel i nærheten av hjemstedet etter fire uker. Barna hadde aldri bodd borte fra foreldrene, og de var fem og åtte år gamle. Familien opplevde dette som svært traumatisk, både for barna, men også for familien i sin helhet. Dersom akutt familieråd hadde vært avholdt med en gang, kunne barna i den akutte situasjon kunnet ha flyttet til noen i familien i stedet, noe som også ble løsningen etter hvert. Fosterfar/onkel (T2) gjentok i oppfølgingsintervjuet at akutt familieråd burde ha vært avholdt før for å unngå flyttingen av barna til fremmede. Både fosterfar/onkel og en annen slektning mente at barna, spesielt den ene gutten hadde tatt skade av flyttingen til et beredskapshjem. Han var blitt veldig usikker og utrygg, og klamret seg veldig til foreldrene i ettertid. De var begge godt fornøyd med akutt familieråd, og mente at dette hadde mobilisert ytterligere støtte til guttene og deres foreldre: *'På en måte er vi blitt enda litt tettere, ja, det synes jeg i alle fall'* (Fosterfar/onkel, T2).

En annen slektning, en tante sa:

Jeg er i grunn veldig glad for at vi fikk lov til å være involvert, men måten de ble tatt fra foreldre på er jeg helt uenig i.

(Tante, T2)

7.10 utfordringer ved slektsplasseringer

Flere av de som hadde vært fosterforeldre ved en slektsplassering kom inn på problemer de hadde opplevd i denne forbindelse. Dette var utfordringer som ikke nødvendigvis hadde noe med familieråd som modell å gjøre, men de er relevante fordi akutt familieråd ofte resulterer i flytting av barna til familie og nettverk. I disse sakene kan fosterforeldre få informasjon om foreldrene som de ikke har anledning til å dele med resten av familien, for eksempel grunnlaget for barneverntjenestens bekymring for barna. De opplevde at andre

familiemedlemmer klandret dem for ikke å være åpne, og dette hadde vært vanskelig for dem å håndtere. En fosterfar/onkel sa:

Vi fikk ikke lov av barnevernet å snakke med noen om det som hadde skjedd, og det derfor var vanskelig å forklare for resten av familien hvorfor barna ikke kunne ha samvær med foreldrene sine. Satt på spissen, så kunne det virke som jeg motarbeidet min egen familie. Kunne ikke snakke fritt.

(Fosterfar/onkel, T1)

I tillegg var det vanskelig overfor barna fordi barna ikke fikk vite hvorfor de ikke kunne bo hjemme.

I en sak der besteforeldrene hadde vært fosterforeldre for eget barnebarn, hadde de i ettertid fått et vanskeligere forhold til barnet. De følte at barnet ikke stolte på dem lenger, og at barnet var redd for at hun skulle flytte hjemmefra når hun møtte besteforeldrene.

En bestemor, som hadde hatt et barnebarn på 15 år boende hos seg i tre måneder, opplevde at hun og ektefellen ikke ble invitert til å delta på et oppfølgende familieråd. Dette var noe barnebarnet hadde bestemt. De mente at dette hadde sammenheng med at de hadde satt grenser for barnebarnet. I fare for bevisforspillelse hadde besteforeldrene fått beskjed om at de ikke skulle ha kontakt med barnebarnets foreldre og søsken, noe som også hadde vært en stor følelsesmessig påkjenning. De var redde at de andre barnebarna opplevde seg avvist av dem. De var også lei seg for at de ikke har klart å reetablere den gode kontakten de hadde hatt med barnebarnet før plasseringen.

7.11 Avsluttende drøfting

Familien og nettverkets erfaringer med akutt familieråd synes i stor grad å samsvare med familie og nettverkets erfaringer med ordinære familieråd. I tråd med Havnen og Christiansens (2014) kunnskapsstatus var informantene fra familie og nettverk tilfredse med forberedelsene til familierådet og kontakten med familierådskoordinatoren. De fleste opplevde faginnleggene som informative og at det hadde vært en god atmosfære i del II av møtet. De ga uttrykk for at akutt familieråd hadde bidratt til økt samhold i familien, bedre relasjoner og kommunikasjon i storfamilien, og de var glade for å bli benyttet som ressurspersoner for barnet og foreldrene. De satt pris på å bli spurt om å være med på akutt familieråd, og de ønsket å bidra med hjelp og mente at de hadde vært til god hjelp for barnet og foreldrene.

Noen reiste tvil om grunnlaget for akutt familieråd og til tidspunktet for gjennomføringen. Dette gjaldt i saker med mistanke om vold, men også i en sak hvor en tenåring hadde bedt om akutt familieråd uten at relevante deltakere var til stede. Flere var kritiske til at akutt familieråd ble avholdt etter en akuttplassering i beredskapshjem, når barnet i stedet kunne ha flyttet til noen i familien. Noen savnet mer informasjon i del I av møtet. Flere mente at faginnleggene var for problemfokuserende. Det hadde også skapt en viss usikkerhet om den

faglige kompetansen til saksbehandler når vedkommende måtte konferere med overordnet i forbindelse med godkjenning av handlingensplanen. I tråd med andre undersøkelser (Havnen og Christiansen, 2014), var det noen medlemmer av familie og nettverk som stilte seg skeptiske til barns medvirkning og deltakelse, blant annet fordi de mente at dette forhindret en åpen diskusjon om problemene i familien.

Der familiemedlemmene hadde vært fosterforeldre var det flere som tok opp utfordringer ved slektsplasseringer. Rollen som fosterforeldre hadde skapt vanskeligheter i kommunikasjonen med andre familiemedlemmer, særlig i sakene som gjaldt mistanke om fysisk vold og der de ikke kunne snakke åpent med resten av familien om grunnlaget for akuttplasseringen. De hadde også opplevd at barna var blitt utrygge på dem fordi de forbandt besteforeldrene som hadde vært fosterforeldre med traumatiske hendelser. Flere hadde opplevde vanskeligheter med å gjenopprette den gode kontakten de hadde hatt tidligere.

8. Barnevernansattes erfaringer med akutt familieråd

8.1 Innledning

Dette avsnittet bygger på intervju med 40 ansatte i barnevernstjenesten og Bufetat.

Saksbehandlerne spiller en sentral rolle ved valg av akutt familieråd, gjennomføringen av familieråd og i tiden etter. Det er som regel saksbehandlerne som tar initiativ til akutt familieråd og foreslår dette for familiene. Saksbehandlerne har dermed stor påvirkning på hvorvidt det brukes familieråd i en akuttsak eller ikke. Når akutt familieråd iverksettes har de stor innflytelse på utformingen av spørsmålene til familierådet, hvordan informasjonen og faginnleggene formidles i første delen av familierådet, og de skal ta stilling til handlingsplanen ved familierådsmøtets avslutning. De har som regel ansvar for oppfølging av familien i etterkant av akutt familieråd, da sakens alvorlighetsgrad ofte tilsier at saken ikke henlegges umiddelbart etter møtet. I dette kapitlet skal vi gå nærmere inn på de ulike fasene av akutt familieråd og hvordan ansatte erfarer dette; beslutning om bruk av akutt familieråd, kjennetegn ved saker hvor akutt familieråd benyttes, gjennomføring av møtet – utfordringer og muligheter, verdier og virkninger av akutt familieråd og utfordringer ved bruk av akutt familieråd.

8.1 Beslutning om bruk av familieråd i akuttsaker

Intervjuene viser at det er flere forhold som innvirker på om akutt familieråd tilbys i eller ikke. Dette er beslutninger som må tas raskt, og i noen tilfeller på et begrenset informasjonsgrunnlag, for eksempel hvis det er en akutt situasjon i en familie som ikke er kjent for barnevernet fra før. Det varierer mellom tjenestene hvorvidt det er en tydelig policy på om det alltid skal vurderes akutt familieråd. Valget om å benytte akutt familieråd eller ikke, er i stor grad en skjønnsmessig vurdering som gjøres av ansatte i barnevernet. Vi skal se nærmere på hvilke begrunnelser og vurderinger ansatte legger til grunn for valget om å benytte eller ikke benytte akutt familieråd.

Fossheim (2021) har skrevet en masteroppgave med utgangspunkt i intervjuene med ansatte i prosjektet og retter oppmerksomheten på skjønnsutøvelse og beslutningsprosessen ved valg av akutt familieråd. Hennes hovedfunn viser at fagfolks skjønnsutøvelse er personavhengig og påvirkes av kompetanse, erfaring og holdninger, og organisasjonen skjønnnet utøves i. I tråd med hennes konklusjoner finner vi at valget av akutt familieråd ser ut til å ha sammenheng med forhold som den ansattes holdninger, erfaring og kompetanse, relasjonelle forhold som kjennskap til familien, relasjonen mellom foreldre, barn og ansatte i barnevernet, samt forhold ved tjenesten/organisatoriske forhold, for eksempel holdninger i tjenesten/hos ledelsen, retningslinjer og erfaring, policy knyttet til bruk av akutt familieråd, andre tilgjengelige nettverkstiltak.

8.2 Ansattes holdninger

Ansattes holdning til bruk av familieråd som beslutningsmodell i akuttsaker påvirker i hvilken grad de tar i bruk familieråd i akutte situasjoner. Med holdning vises det til hvorvidt ansatte har en grunnleggende tro på familieråd som metode i akuttarbeid. Dette varierer mellom ansatte og mellom tjenester, og ser ut til å henge tett sammen med erfaring. Ansatte som har hatt få akutte familieråd stiller ofte mer spørsmål ved metodens egnethet. Samtidig kan forklaringen på dette være motsatt; nettopp at de har hatt færre akutte familieråd fordi de er kritiske til metoden. Samtidig finner vi at ansatte med erfaring uttrykker at de var mer skeptiske til akutt familieråd før de selv fikk erfaring med metodikken og ser hvordan den kan brukes. Det ser ut til at ansatte som har mye erfaring med både ordinære og akutt familieråd i større grad tilpasser metoden til situasjonen. For eksempel ved at de kaller det «hasteråd» og forlenger tidsaspektet på akutt familieråd og at de også utvider hvilke spørsmål som kan tas inn i det akutte familierådet.

Saksbehandlerne stilte seg i all hovedsak positive til bruk av familieråd i akuttsaker. De er opptatt av at barneverntjenesten i større grad bør se etter og verdsette ressursene i barnets familie og nettverk, og mer enn det som tradisjonelt gjøres i barnevernet, som illustrert av to av de ansatte:

Familieråd er en måte å jobbe på som passer godt til verdiene våre', for eksempel deres vektlegging av brukermedvirkning og troen på at det finnes ressurser i de fleste familiene.

Det handler om holdningen til familien som en ressurs, ikke sant, ikke bare som noen som ikke kan noen ting.

De mente at de ansatte i barnevernet må tørre å dele sin makt med familiene og anerkjenne kompetansen som finnes i familie og nettverk og deres evne til problemløsning. De opplevde at akutt familieråd samsvarer med deres teoretiske grunnlagsforståelse, spesielt knyttet til vektleggingen av barn og foreldres medvirkning og myndiggjøring. De mente at barneverntjenesten må legge til rette for at barn og familier kan oppleve mestring og utvikle kompetanse slik at de i større grad selv kan håndtere utfordrende livssituasjoner. Flere beskrev også at deres erfaringer fra bruk av akutt familieråd hadde bidratt til å endre deres holdning til hvilken betydning familier og nettverk kan ha for barn og foreldre i kontakt med barnevernet.

8.3 Forhold ved saken og relasjonelle forhold

Hvorvidt ansatte velger å iverksette akutt familieråd eller ikke, påvirkes også av det vi velger å kalle «forhold ved saken», som viser til hva som er begrunnelsen og bakgrunnen for den akutte situasjonen, tidligere kjennskap til familien (som også vist over) og familiens holdninger til den akutte situasjonen og til familieråd. Som en del av «forhold ved saken» ser vi at det relasjonelle spiller inn, herunder hvilken relasjon og hvilket samarbeid det er mellom familien (i første rekke foreldre) og ansatte i barnevernet. En barnevernsarbeider

som svarte på spørsmål om hvilke faktorer den tenkte kunne påvirke skjønnsutøvelsen i beslutningsprosessen sa dette:

-(..) altså jeg tenker at, hvordan en kjenner familien, hvordan en kanskje har vurdert og opplevd foreldrene i forhold til om de er samarbeidsvillige eller ikke, hvilken innsikt de selv har i egne utfordringer, mye som kan sånn sett spille inn, egentlig.

En familie som erkjenner og er åpen om egen problematikk var et argument *for* å tilby akutt familieråd, mens familiene som ikke er åpne eller vil dele, eller ikke erkjenner egen problematikk, var argument *mot* å tilby eller sette i gang familieråd i akuttsituasjoner. Spørsmålet om foreldre gir uttrykk for at de vil samarbeide eller ikke, synes å påvirke beslutningsprosessen. Dersom en barnevernsarbeider ikke får til et samarbeid med familien, og dersom familien uttrykker motstand mot akutt familieråd, vil det være vanskelig å få til en god prosess rundt et familieråd i en akutt situasjon.

Tidligere kjennskap til familien og/eller den aktuelle problematikken spiller også inn, og det foretas avveininger når det gjelder spørsmål om de har et tilstrekkelig nettverk, ressurser og om de vil klare å forvalte denne ansvaret.

Forhold ved tjenesten/organisatoriske forhold

Det kom også frem at organisatoriske forhold påvirker beslutning om å ta i bruk akutt familieråd eller ikke. Bruk av familieråd i akuttsaker ser ut til å påvirkes av barneverntjenestens arbeidsrutiner. Ved enkelte kontorer ble det stilt krav om at familieråd alltid skal ha vært vurdert i akuttsakene, og de ansatte måtte gi en grundig begrunnelse dersom familieråd ikke benyttes. Ved disse tjenestene var familieråd noe som de vurderte i alle saker, og det var en modell som både de ansatte og ledelsen identifiserte seg med. Dessuten ble det pekt på at det må være gode rutiner for overtidsbetaling, avspasering, veiledning og debriefing etter familieråd. I andre tjenester var det opp til hver enkelt saksbehandler å avgjøre om de skulle benytte akutt familieråd, og da blir det mer personavhengig om akutt familieråd ble benyttet eller ikke. Da vil også den enkelte ansattes holdning til familieråd ha enda større innvirkning.

I de barneverntjenestene hvor familieråd var implementert som et tiltak som skulle vurderes og tilbys i «alle» saker, må ansatte begrunne hvorfor familieråd *ikke* skal benyttes. Dette kan bidra til økt bruk av familieråd i akuttsaker. Samtidig kan det være en fare for at det da i mindre grad gjøres vurderinger av om familieråd kan medføre risiko og/eller konsekvenser, fordi man i større grad handler på automatikk når akutt familieråd iverksettes. Som en av de ansatte sa; *vi skal alltid benytte familieråd, det kommer liksom før skjønnsutøvelsen.*

Vi ser også at det å ha egne koordinatorene i tjenesten påvirker beslutningene. Flere av kommunene informantene jobbet i hadde tilgang på koordinatorene ansatt i kommunen, og noen hadde kontorplass sammen med barnevernsansatte. Det kom tydelig frem at en slik

organisering og struktur hadde innvirkning på beslutningsprosessen om å tilby familieråd i akutte situasjoner, som en barnevernsansatt forklarte;

Noe av det som har vært styrken vår er å ha egne koordinatorene. Vi ser at prosessene som skjer frem mot familierådet bare blir bedre og bedre. De ser vesens forskjellig ut nå enn det de gjorde da jeg begynte å jobbe med familieråd tidligere. Det handler om at de som er ansatt hos oss blir involvert litt tidligere enn koordinatorene ellers gjør. De er ofte med i drøftinger med familier i samtalen med kontaktpersonen om «skal vi få til et familieråd her? Er det muligheter?» Allerede der kobles ofte vår koordinator på. Jeg opplever at selve prosessen blir mye bedre med egne koordinatorene, og det ser vi jo i hasteråd selvfølgelig. (...) nærheten vi har til koordinatorene våre bidrar veldig til å tette de hullene i den tidlige drøftingen, og gjøre de vurderingene på hva skal til nå for at vi skal kunne ha familieråd allikevel.

Denne ansatte viste til at det å ha familierådskoordinator tett på og tilgjengelig, gjør at disse tas med i selve beslutningsprosessen rundt å tilby familieråd i hastesituasjoner. De kan gjøre faglige skjønnsvurderinger ut fra god kjennskap til og erfaring med familieråd som metode, noe som ser ut til å påvirke beslutningsprosessen betydelig. Flere av informantene viste til at det å kjenne koordinatorene gjorde det enklere å foreslå tiltaket. En leder svarte slik på hvilke forutsetninger som måtte være til stede for at et akutt familieråd skulle fungere:

De ansatte hos oss sier at det å kjenne til hvem som er koordinator og hvem du får, har betydning for at de tør å foreslå familieråd. Jeg tenker det å vite hvem du får som koordinator har betydning, og kvaliteten på koordinatoren.

Lederen viser til at den enkeltes kjennskap til koordinator og kompetansen til familiekoordinatoren gjør det enklere å foreslå akutt familieråd. I tillegg finner vi at andre tilgjengelige tiltak også påvirker hvorvidt tjenestene tar i bruk akutt familieråd. I noen av tjenestene iverksettes andre nettverkstiltak enn familieråd for å mobilisere familie og nettverk, noe som fører til at familieråd benyttes mindre. Ansatte som benytter andre nettverkstiltak mente at det kan fungere like godt eller bedre enn familieråd i enkelte saker. Flere pekte på at familierådsprosessen tar mye tid.

Opplevd tidspress i arbeidet kan også påvirke om familiene tilbys familieråd i akutte situasjoner eller ikke. Noen beskriver at gjennomføring av akutt familieråd genererte mye arbeid, at det var tidkrevende og at det kom i tillegg til alt det andre de skal gjøre. En sa:

Jeg tror det går litt på tid, og det presset vi står i. Det er bare min opplevelse ved det. Vi har fryktelig mye å gjøre. Jeg opplevde det tok mye av min tid da å få stable dette på beina. Så hopper det seg opp med skriving og sånt noe, og kan ikke bruke så mye tid på dette. Og alt som skal dokumenteres og fikses og ordnes. Det er tidkrevende i en hektisk hverdag. Men det er jo ikke grunn nok hvis man vet at det er et nettverk eller hvis man aner at det er nettverk der som kan bidra.

Den umiddelbare tanken her virket å være at en ikke kan bruke så mye tid på dette, men avslutningsvis kommer barnevernsarbeideren frem til at dette med tidsmangel ikke er god nok grunn til å ikke gå inn i denne prosessen, noe andre informanter også nevnte. En kan likevel ane at dette elementet påvirker beslutningsprosessen.

Hva kjennetegner de sakene hvor det iverksettes akutt familieråd

I intervjuene med saksbehandlerne forsøkte vi å få et innblikk i hva som kjennetegner saker hvor det benyttes akutt familieråd. I denne forbindelse kom det frem flere interessante betraktninger knyttet til hvilke saker som vurderes å egne seg (og som vi har beskrevet tidligere) og hvilke som ikke egner seg, men også betraktninger om hva som vurderes å være akutt og ikke. I intervjuene benytter ansatte begreper som «akutt», «akutt-akutt» og «hasteråd», som illustrerer spennet i graden av alvorlighet når det iverksettes akutt familieråd og i forståelsen av hva en «akuttsak» er.

8.4 Akuttsak eller hastesak?

I intervjuene med ansatte var det ofte uklart hva som ble definert som en akuttsaker i barnevernet. Definisjonen av en akuttsak i barnevernet generelt synes annerledes enn definisjonen av akuttsak i forbindelse med akutt familieråd. Det ser ut til at akuttbegrepet forstås bredere når det er snakk om akutt familieråd enn når det er snakk om akuttsaker i barnevernet ellers. Det kan bety at akutt familieråd også benyttes i saker hvor saken ikke vil være definert å være en «akuttsak» i henhold til lovverket. I analysene kommer det frem at akutt familieråd benyttes *både* i det som er akuttsaker og det som kan beskrives som hastesaker.

Akuttsak i barnevernet

Mange av saksbehandlerne uttrykte at det er vanskelig å si helt konkret hva som kjennetegner en akuttsak da det vil være avhengig av mange forhold. Det som går igjen i beskrivelsene av akutte saker omhandler i hovedsak enten 1) at et barn eller en ungdom av ulike grunner står uten god nok omsorg og har behov for en annen omsorgsbasis for en kortere eller lengre periode eller 2) at ungdommer selv av ulike grunner gir uttrykk for behov for annen omsorgsbasis. Altså knyttes det som beskriver som *akuttsaker* til situasjoner hvor det er behov for en rask løsning for å sikre barnets eller ungdommens omsorgsbehov.

Ansatte ga blant annet følgende eksempler på saker som de oppfattet som en akuttsak:

- En mor som var utsatt for alvorlig vold, var sterkt beruset og som ikke var i stand til å ta seg av sin baby på seks uker.
- Et barn på to år som hadde behov for å bli skjermet for samvær med en psykisk syk mor som gjorde barnet svært urolig.
- Tre barn som fortalte på skolen at de ble utsatt for vold av faren.
- En psykisk syk mor med et barn på 1 1/2 år. Hun var kjent i systemet og kom på kontoret og sa at hun ikke maktet å ha han boende hos seg lenger.

- En syv år gammel jente med en mor med store alkoholproblemer og som ble utsatt av overgrep av mors kjæreste.
- Et lite barn som bodde hos faren. Moren var død og faren truet med å begå selvmord.

Saksbehandlerne fortalte også om ungdommer i akutte situasjoner;

- En ungdom på 16 år som ikke ville bo i fosterhjemmet lenger og som manglet tak over hodet
- En ungdom som av ulike grunner nektet å reise hjem til foreldrene
- En 17 år gammel jente som ble kastet ut av huset av en mor med store psykiske problemer og som avviste datteren sin på en brutal måte

Når saksbehandlerne vektla bruk av familieråd i akuttsaker, var begrunnelsen først og fremst knyttet til behovet for å beskytte barn og ungdom for ytterligere psykiske påkjenninger i en akuttsituasjon. En sa:

Vi må jo først og fremst tenke på barna og redusere stresset for alle parter.

Nesten alle familierådene i akuttsaker som de ansatte beskrev dreide seg om situasjoner hvor foreldrene ikke kunne gi barnet tilstrekkelig omsorg og trygghet. Kjennetegn ved en akuttsak var som oftest at barnevernet hadde behov for å sikre barnets omsorg og at dette må skje raskt. I disse sakene var det blitt avholdt et akutt familieråd i løpet av de nærmeste 48 timene, og noen ganger en dag eller to senere. Altså gjennomføres familierådet relativt raskt når ansatte definerer saken som akutt; herunder forstått som at barnet eller ungdommen står uten god nok omsorg og har behov for alternativ omsorgsbasis. Målet med akutt familieråd er da som oftest å finne alternative omsorgspersoner i nettverket og/eller finne ressurser som på ulike måter kan støtte barnet/ungdommen i sin nye omsorgsbasis (eks ved samvær, besøk/oppfølging på hybel etc.).

Hastesaker

I tillegg til at familieråd benyttes i akuttsaker, benyttes det også i saker som heller kan sies å være «hastesaker». Dette synes å skje i tjenester som har mye erfaring med familieråd og akutt familieråd, og spesielt der de har ansatt koordinatorene i kommunen. Noen saksbehandlere beskrev gjennomføringen av akutt familieråd alt fra 14 dager til en måned etter at de mottok bekymringsmeldingen om den akutte situasjonen. Dette var saker som de beskrev som ordinære familieråd, men som likevel ble definert som akutt. En sak gjaldt en ungdom på 17 år som bodde hjemme, og der moren ga beskjed til barnevernet om at hun skulle flytte ut av landet i løpet av en måned og at barnevernet burde hjelpe til med å finne et sted å bo for datteren. En av saksbehandlerne sa:

Jeg er i grunn veldig usikker på hva som defineres som akutt eller ikke, men det opplevdes som akutt, i alle fall.

Sitatet viser at noen av saksbehandlerne er usikre på hva en akuttsak er, og flere snakker om at det kan være vanskelig å vite akkurat hvor grensen går for når det er en akuttsak ikke. I ett av intervjuene hvor vi spurte hvor grensen går mellom et ordinært familieråd og et akutt svarte den ansatte;

Nei, det er ikke godt å si. Vi har i vår kommune valgt å kalle det hasteråd, og vi kobler ikke det til bruk, altså, det trenger ikke å handle om flyttinger og disse akutte situasjonene som er liksom det tradisjonelle akuttarbeidet i barneverntjenesten. Det kan godt være en akutt krise hvor noen blir syke og lagt inn på sykehus, så kaller vi det hasteråd da, hvis familien trenger et raskt råd. Men når jeg snakker med deg nå, så tenker jeg kanskje først og fremst på de rådene vi har hatt i forbindelse med barn som er i en akuttsituasjon og hvor vi lurte på om barnet kan bo hjemme eller ikke. Men vi bruker begrepet på begge deler (...), men før da vi ringte Bufetat så kunne vi jo ikke få en koordinator til et råd som skulle gjennomføres på to uker, hvis ikke det var en sånn flyttesituasjon, en situasjon «kan barnet bo hjemme eller ikke». Mens det har jo vi valgt å gjøre, altså hva trenger familien og barnet nå? Det spiller ikke noe rolle liksom hvilket juridisk univers vi er i. Sånn at vi kaller det jo hasteråd, og da kan det ta, ikke sant, det kan ta en uke eller det kan, det kan godt være et hasteråd som kanskje tar to uker, før det avholdes og så kan vi kalle det et hastig råd, for det er raske prosesser. Vi har nok kanskje flyttet grensen den andre veien på ordinære råd, hvor tradisjonelt så ble det jo sagt at det skulle gå seks til åtte uker ikke sant, i alle familieråd, vi tilpasser det. Noen trenger å ha rådet sitt etter tre uker, og så får man egentlig ha et litt raskt oppfølgende råd, uten at vi har kalt det et hasteråd av den grunn (...) Jeg tenker at vi tilpasser det til virkeligheten, det er ikke så farlig hva det heter egentlig.

De ansatte synes å tilpasse familierådet til den aktuelle situasjonen og gjennomfører familierådet så raskt som det er hensiktsmessig ut fra situasjonen. I denne tjenesten synes tidspunktet for når familierådet avvikles å ha sammenheng med om det defineres som et akuttråd, et hasteråd eller et ordinært familieråd. Samtidig illustrerer dette sitatet et annet viktig poeng; at det må defineres som en akuttsak overfor Bufetat dersom man skal få tildelt koordinator og gjennomført familierådet raskt. Dette kom også frem i intervjuer med ansatte i andre tjenester, nemlig at en anvender akutt familieråd når situasjonen ikke er akutt, men haster, for å få oppfølging fra Bufetat. I de kommunene som har ansatt egne familieråds koordinatorene synes det å være større fleksibilitet og tilpasning når det gjelder tidspunktet for avvikling av akutt familieråd.

8.5 Positive virkninger av akutt familieråd- mer enn å finne et plasseringsalternativ

Ett av målene med prosjektet har vært å studere hvilken verdi og virkning akutt familieråd kan ha, for både tjenestene og familiene. Virkning skal studeres kvantitativt gjennom mappestudier senere i prosjektet, men vi har også studert dette med utgangspunkt i de

kvalitative intervjuene. Med «virkning» sikter vi til den opplevde virkningen av akutt familieråd for familiene som mottar det, her sett fra ansattes ståsted. Deres beskrivelse av virkning av akutt familieråd omhandler bedre tid og mer skånsomme flyttinger, økt medvirkning for barn, bedre samarbeid med foreldre samt informasjonsdeling og mobilisering av nettverk.

Mer skånsomme flyttinger og bedre tid til beslutninger

I mange av intervjuene kom det frem at ansatte mente at akutt familieråd kan gjøre akutte flyttinger mer skånsomme, og de hadde mange eksempler på dette. I forlengelsen av dette reiste en del av de ansatte spørsmål ved måten de hadde håndtert akuttsaker på tidligere, og en sa at de tidligere automatisk hadde kjørt en baby til et beredskapshjem uten å lete etter ressurser i familien, og at dette ville vært helt uaktuelt i dag. Flere løftet frem betydningen av å finne løsninger i nettverket heller enn å flytte barnet til ukjente, og mente at dette er mer skånsomt for barnet. Ved å sikre barnet i den akutte situasjonen gjennom en nettverksplassing, får det ansatte tid til å undersøke og planlegge den videre oppfølgingen bedre.

De ansatte oppga at de i de fleste tilfellene fant personer i familie eller nettverk som ønsket å stille opp for barnet, men også for foreldrene. Dette gjør at situasjonen, som kan være kaotisk og vanskelig, oppleves som mer oversiktlig for barnet og foreldrene, samtidig som de får støtte fra folk de kjenner.

Økt medvirkning for barn og unge

En annen positiv virkning av akutt familieråd er at det legger til rette for økt medvirkning for barn og unge i den akutte situasjonen. I akutte situasjoner gjøres beslutningene raskt og ansatte beskriver at det i flere tilfeller er vanskelig å få involvert barna godt nok i prosessene, men at akutt familieråd kan bidra til at barn og unge informeres og involveres i større grad. I ett av gruppeintervjuene snakket de ansatte om barn og unges medvirkning;

1: Det er en måte som favner medbestemmelsen veldig godt da. Ofte så, i min erfaring med Bufetat-systemet, «det er en ledig beredskapshjemsplass der, og den er i Kongsberg, og den må barnet ta», ikke sant. Det er sånn verden ser ut, ellers.

2: Ja, og så handler det om hvordan få til medvirkning når barn, ungdommer eller familier som er i en akutt krise. For medvirkning handler jo ikke bare om å spørre i en samtale «hvor vil du bo?», og at barnet sier «jo», for det blir jo sånn «akkurat nå føler jeg for å bo der», men det å hjelpe til så det barnet eller den ungdommen får være med i en prosess av mange små beslutninger. Det handler om alt fra hvem er de trygge voksne rundt deg, hvem har du lyst til at skal være i rommet sammen med deg, hvem skal sitte hvor, hvem vil du ha øyekontakt med, ikke sant, alle de små valgene som i sum er med på å myndiggjøre dem, hvor de kjenner at de får lov til å påvirke i stor grad hvordan veien blir. Det er det som gjør at, hva skal jeg si, medvirkning blir satt i praksis. Det handler ikke bare om den beslutningen og å ha fått lov til å si sin

mening, og bli hørt i det, men det handler om å få lov til å utøve medvirkning. Er du enig?

1: Jeg er enig. Jeg hadde bare lyst til å si at i en krise så er det ikke alltid at man får ut alle disse nyansene. Et barn i krise har ikke alltid det refleksjonsnivået, og ofte så må vi spørre dem ut, men det er ikke dermed sagt at vi alltid får noen gode svar på alt av det. Vi må jo bruke litt skjønn her også, for det er jo folk i krise vi driver med. Det er følelser som styrer mye. Du kan også få en «det er samme for meg», ikke sant, du kan også få det svaret fra en ungdom, og «jeg bare, jeg må bare vekk herfra, gjør hva dere vil».

Utdraget over illustrerer hvordan familieråd kan være en nyttig metode for å fremme barn og unges medvirkning, og at dette er komplekst og ikke gjort gjennom bare ett møte hvor barnet får konkret spørsmål om hvor han eller hun vil bo.

Vi ba saksbehandlerne fortelle om hvordan de hadde lagt til rette for barns medvirkning i familieråd i den siste akuttsaken de hadde hatt befatning med. Saksbehandlerne mente at barns medvirkning i akuttsakene er av en annen karakter enn ved tradisjonelle familieråd. Saksbehandlerne oppga at de alltid hadde snakket med barna, men at det i hovedsak var saksbehandlere som definerte problemstillingene som skulle drøftes i det akutte familierådet. Dette begrunnet de med at spørsmålene ofte dreide seg om hvordan barneverntjenesten skulle sikre barna den tryggheten og omsorgen de trengte i den akutte situasjonen. Ordinære familieråd kjennetegnes av en mye større bredde i spørsmålene som tas opp på familierådet. De fortalte at spørsmålene til familierådet ble utviklet på bakgrunn av samtalene de forsøkte å ha med barna og innholdet i bekymringsmeldingen.

Mange av akuttsakene som saksbehandlerne fortalte om dreide seg om små barn under to år, og de hadde ikke deltatt på familierådene. Ungdommene og de større barna pleide nesten alltid å være med på møtene. De kunne selv velge om de ville være til stede i møterommet, men de kunne også velge å være utenfor mens møtet foregikk. Støttepersonen ivaretok barnas interesser hvis barnet ikke ønsket å være til stede hele tiden. Fagfolkene oppga at de forsøkte å legge til rette for medvirkning på ulike måter, for eksempel at barna fikk vite om innholdet i handlingsplanen og at de kunne kommentere denne før den skulle godkjennes av barnevernet. Saksbehandlerne mente at ungdommene som regel er aktivt med i hele prosessen, fra formulering av problemstillinger, til godkjenning av faginnlegg, deltakelse i de ulike fasene av familierådet osv. Ved enkelte tjenester evaluerte de alltid familierådene i etterkant med familien, men evalueringsskjemaene var sjeldent gjenstand for en systematisk analyse.

For at barna skulle forstå faginnlegget, forsøkte saksbehandlerne å formulere innlegget enkelt og direkte til barnet. Noen fortalte at de hadde formulert innlegget som et eventyr slik at barna skulle være interessert i å lytte til det som ble sagt. En oppsummerte sine erfaringer med akutt familieråd slik:

Har du 48 timer på deg er det klart at du ikke får gjort så mye i forkant, men jeg prøver å utvikle spørsmål i tråd med barnas behov og ønsker.

I noen tilfeller var barnet oppfordret til å presentere sitt eget innlegg om hvordan de hadde det. Barna ble alltid spurt om hva de ønsket å spise og drikke under familierådet, og dette satte de pris på. Barna, særlig de yngste, opplevde familierådet ofte som en 'fest'. Saksbehandlerne fortalte at barnet som regel gledet seg over å se at familien samlet og at de kunne prate sammen, spesielt der dette ikke hadde vært tilfelle over lengre tid.

Saksbehandlerne oppga at det alltid ble avholdt et oppfølgende familieråd, og i noen tilfeller hadde det vært opp til 10-12 oppfølgende familieråd. De mente at barns medvirkning ble bedre sikret i de oppfølgende familierådsmøtene fordi disse ble mer lagt opp som tradisjonelle familieråd og hvor de ordinære rutinene ble fulgt.

Bedre samarbeid med foreldre

En annen positiv virkning som beskrives av ansatte, er at akutt familieråd bidrar til bedre samarbeid med foreldre. De mente at bruk av familieråd i akuttsakene gjorde at det ble lettere å få til et samarbeid med familien, og en sa:

Da har du jo folk med deg og ikke mot deg. Du får mer tillit ved å finne løsninger sammen med dem, fremfor å utsette alle for en kjempekrise. Utvikling av en relasjon er viktig.

Flere mente at det ligger et 'ris bak speilet' i slike situasjoner og at foreldre derfor er mer mottakelige for å ta imot tilbud om familieråd i akutte situasjoner, fordi de kan tro at dette øker sjansene for at de skal beholde omsorgen for barnet. Ved å finne alternative løsninger til flytting av barn i beredskapshjem, opplevde saksbehandlerne at de fikk bedre kontakt med foreldrene og at det var lettere å samarbeide med dem i den videre oppfølgingen. En sa:

Du opplever at det blir lettere å samarbeide med foreldrene fordi du har de med deg og ikke mot deg. Jeg tror de opplever mer tillit til barneverntjenesten når vi er innstilt på å finne løsninger sammen med dem.

Foreldrene opplevde det som mindre truende når barnet ble flyttet til noen i familien eller nettverket. Dette bidro til å senke stressnivået, og de ble mer innstilt på å samarbeide med barneverntjenesten om varige løsninger for barnet. Saksbehandlerne mente at det generelt blir mindre konflikter mellom familier og barneverntjenesten ved bruk av familieråd, og en sa:

Det er ikke alltid vi blir enige, men det blir mindre konflikter og mindre krig.

Flere pekte på at det ofte er de oppfølgende familierådene som er 'de beste'. Ved oppfølgende familieråd får alle bedre anledning til å forberede seg og hele situasjonen rundt barnet er roligere, noe som gir et bedre utgangspunkt for samarbeid og gode løsninger.

Involvering av nettverk bidrar til støtte og kontroll

Det ble pekt på at en positiv virkning ved bruk av familieråd er at bekymringen for barnet blir delt med både det private og offentlige nettverket, og at dette mobiliserer flere som bryr seg om barnets ve og vel. Gjennom akutt familieråd kan nettverket mobiliseres til å bidra med støtte til både barn og foreldre. Noen hadde opplevd at familieråd hadde mobilisert hjelp fra fars familie, noe de mente ofte er en ressurs som er oversett i barnevernssakene. Andre mente at familieråd 'koplet på familien' og 'at familien tar oppgaven med å sette seg inn i hva som er best for barnet veldig alvorlig'. En av de ansatte sa:

Alle som deltok på familierådet så for seg løsninger på hvordan de kunne støtte denne mammaen og babyen. Så det gikk kjempebra.

En annen side ved familieråd er at det ofte legges til rette for tettere oppfølging og kontroll av familien som er i fokus. En av saksbehandlerne uttrykte seg slik når det gjaldt en mor med rusproblemer og mor til et lite barn:

Vi opplevde at familien var mye, mye strengere enn det vi ville ha vært. De bare satt foten ned, men så har jo de opplevd denne mammaen mye nærmere enn det vi har gjort.

Barnevernsarbeiderne mente at de får et bredere bilde av barnet ved bruk av familieråd, blant annet ved at familie og nettverk deler informasjon om sitt kjennskap til barnet og familiesituasjonen. De hadde erfart at familien som regel setter sine egne behov til side og lar barnets beste være styrende. En saksbehandler mente at personer i barnets familie og nettverk fikk større tillit til barnevernet ved bruk av familieråd, og at dette også gjorde det lettere for dem å melde fra til barnevernet hvis de ble bekymret for barnet i fremtiden.

Informasjonsdeling med nettverket

Flere av de ansatte mente at familieråd også kan benyttes i akuttsituasjoner for å få til en informasjonsutveksling med nettverket, også i saker hvor det er lite sannsynlig å finne en løsning i nettverket. Akutt familieråd kan medvirke til at de får anledning til å dele informasjon med nettverket og at dette kan bidra til at personer i nettverket kan ivareta barn og foreldre på en bedre måte i saker hvor det ikke var aktuelt med en plassering i familie eller nettverk. I ett av fokusgruppeintervjuene ble det reflektert rundt dette på følgende måte:

A: Ja, det er vel kanskje mer det som vi tjener mye på, ikke nødvendigvis for å få til de gode løsningene fordi vi kommer nok sannsynligvis ikke til å godta de løsningene som de kommer med, fordi vi vet at de blir for dårlige. Men likevel i en sånn setting kan det være bra å ha tatt de her rundene slik at saken er ordentlig presentert, bekymringene er ordentlig presentert. Det er på en måte en sånn, litt sånn gratismåte til å få informere nettverket om alvorligheten i saken..

B: Ja, pluss at her er det faktisk, å få gitt signal om at her er det et ønske om at noen stiller opp, ikke sant? For der er vi jo i verden i dag litt sånn forsiktig med å skulle gå inn i fht andre. Om du er nabo eller kanskje bestemor og for den saks skyld.

I: Men når du sier gratismåte for å få gitt informasjon, så tenker du at da slipper dere å gå ...

A: Nei, fordi vi har jo ikke anledning til å si så mye til nettverk, men i en sånn setting så får du faktisk anledning til å si noe til nettverk.

Ut fra denne samtalen kan det virke som at familierådet ikke kommer i gang for å finne en løsning, da det ikke forventes at løsninger finnes i nettverket, men at virkningen av akutt familieråd er at nettverket blir informert om situasjonen. Det ble nevnt at det kunne være med på å dempe en eventuell konflikt med barnevernet i den aktuelle familien, da de gjennom et akutt familieråd får et mer nyansert og informert bilde av familien. Samtidig, er ansatte opptatt av at det kan være problematisk å involvere nettverket i et akutt familieråd dersom man ikke har en tro på at de kan bidra med en løsning, noe vi kommer tilbake til senere i kapitlet.

8.6 Utfordringer ved bruk av akutt familieråd

Det ble pekt på flere utfordringer ved bruk av familieråd i akuttsaker. Dette handler spesielt om utfordringer som oppstår som følge av at familierådsprosessen skal gjøres innenfor kort tid, og at dette gir mindre rom for medvirkning. I tillegg kan det være en utfordring å vurdere hvilke saker som ikke vil egne seg for akutt familieråd.

Hastige beslutninger med begrenset informasjon

Gjennom analysene kommer det frem at en av de største utfordringene ved akutt familieråd er mangelen på tid og mulighet til å foreta en grundig kartlegging. Ofte handler akutt familieråd om alvorlige situasjoner som krever rask handling, og hvor det er mye som skal gjøres på kort tid. De ansatte må tenke klart og handle raskt, og dette oppleves som krevende. Saksbehandlerne må også forholde seg til mange familiemedlemmer som ofte er 'veldig oppskjorta og stressa', og samtidig skal 'første pri være å sikre ungen'.

En av utfordringene med akutt familieråd er at det må tas beslutninger basert på mindre informasjon, noe som også innebærer familiene som får dette tilbudet. Det kan virke som at når ting skal gå fort, går det ofte også på bekostning av noe. Hastige beslutninger kan gå ut over kvalitet, og beslutninger kan tas på bakgrunn av begrenset informasjon. En leder reflekterte rundt verdien av ro i prosessen;

(...) det er utrolig mange beslutninger som skal tas på kort tid, og det kan begrense det noen ganger. Hvis man skal ta en beslutning der og da når man får det inn på telefonen, og «nå må vi gjøre noe», og så må vi ut, og vi må handle, og da kan det hende at, vi faktisk ikke kan vente med å handle. Da er det ikke alltid at man rekker å gå på den prosessen i forkant av en sånn situasjon. Men hvis vi får ned tempoet så er

det lettere å kunne gjøre en god vurdering av det. Det vil alltid være en leders ansvar å få ned tempoet i en sann situasjon da, for å kunne ta gode vurderinger.

De ansatte reflekterer her over betydningen av å tenke på om det er en akuttsituasjon, eller en situasjon i behov av raske løsninger og hvor en må vente eller finne en midlertidig løsning til en bedre beslutning kan tas. En de ansatte sa;

-(..)samtidig så må det jo sies at det er super-viktig å ha bevissthet rundt den forskjellen, ikke sant. Det er en del ting man mister i hasteråd, slik sett så er det viktig å tenke på det som to forskjellige ting, fordi man skal ikke ha et hasteråd hvis ikke det er strengt tatt nødvendig, så er det bedre å bruke en ordinær prosess, da, og som tar lengre tid.

Tidspress og hastige beslutningsprosesser kan potensielt føre til feilvurderinger og belastende prosesser, og det er derfor viktig å være bevisst på om noe er akutt eller om det kan vente litt. På den andre beskrives en optimisme og en stolthet over å få til gode prosesser tross hastige løsninger. En barnevernsarbeider beskrev det slik;

Hovedinntrykket er at det er en fin prosess, som jeg tenker det ble jobbet godt i og selv om det er akutt så fikk vi tid til å jobbe med det viktigste. Det å klare å få til medvirkning også når det haster. Det er sann når jeg ser tilbake på det og tenker på at vi brukte få dager på det, men vi fikk det til likevel. Jeg kjenner at jeg blir litt stolt når jeg får til.

Akuttsituasjoner krever ofte raske vurderinger, og i mange av sakene har barnevernet ikke tilstrekkelig med informasjon til å gjøre en grundig vurdering som tar hensyn til alle aspekter ved saken. Mangel på tid gjør det vanskelig å utvikle gode relasjoner. Likevel kan intervjuene med de ansatte tyde på at de langt på vei lykkes med dette ved akutt familieråd og ved gjennomføring av oppfølgende familieråd.

Saker som ikke egner seg for akutt familieråd

En av de store utfordringene ved bruk av familieråd i akuttsaker var saker som dreide seg om mistanke om vold og overgrep. Det er et gjennomgående funn at ansatte er skeptiske til å benytte akutt familieråd i slike saker, og flere vurderer dette som saker som ikke egner seg for akutt familieråd. Dette begrunnes med at man må sikre at barnet er trygt og ikke er i kontakt med den/de som har utsatt barnet for overgrep, både av hensyn til barnets sikkerhet, sikring av bevis og at barnet ikke skal påvirkes av andre før forklaring til politiet. Dersom akutt familieråd benyttes i slike saker, mente de ansatte at man må sikre at barnet blir plassert hos familie og nettverk som gir barnet den trygghet og omsorg som det trenger. Dette kan være vanskelige vurderinger, og ofte blir det ikke arrangert akutt familieråd i slike saker i forkant av plassering.

Akutt familieråd akutt er særlig utfordrende når barn skal til barnesamtaler hos politiet i forbindelse med mistanke om overgrep. Politiet kan pålegge barneverntjenesten å sikre at familien ikke påvirker barnet som skal avhøres, noe som kan stå i strid med familieråd som beslutningsmodell. Flere var provosert av dette fordi det ofte tar veldig lang tid før politiet klarte å få gjennomført avhør av barn. Dette fører til at plasseringer utenfor hjemmet kan bli mer langvarig enn nødvendig, og det skaper en usikkerhet som påfører barn og unge en unødvendig belastning. Flere etterlyste klarere retningslinjer når det gjelder bruk av familieråd i disse sakene.

En annen utfordring ved bruk av familieråd i akuttsaker er knyttet til juridiske forhold. I akuttsaker vil barneverntjenesten ofte kreve at barnet skal bo borte fra hjemmet, eller at det anbefales sterkt. En plassering i nettverket kan derfor tolkes som en fosterhjems plassering jfr bvl 4-22, hvor det skal fattes et vedtak om plassering og hvor det skal iverksettes en godkjenningssprosess. Dette kan komme i konflikt med behovet for å handle raskt i akuttsakene. Samtidig kommer det frem i intervjuene at ansatte finner løsninger på dette og at man ofte finner midlertidige løsninger som innebærer at barn og unge midlertidig bor hos noen i nettverket.

8.7 Oppsummerende diskusjon

Våre funn viser at ansatte i all hovedsak er positive til akutt familieråd, og bekrefter og styrker våre funn fra den første delrapporten fra prosjektet (Slettebø et al., 2019). Saksbehandlernes erfaringer med akutt familieråd samsvarer også i stor grad med funn gjort i andre undersøkelser om saksbehandlernes vurderinger av familieråd (Havnen og Christiansen, 2014). Ansatte beskriver at familierådet bidrar til å mobilisere voksne rundt barnet. De mente også at familieråd legger til rette for økt oppmerksomhet på barnet, og at det gir familien større innflytelse på utformingen av problemstillingene og tiltak. Familierådet gir også saksbehandlerne økt innsikt i familiens problemer og ressurser. De ansatte mente at ved bruk av familieråd tar og får familien større ansvar, og beslutningsmodellen legger til rette for større grad av medvirkning for både barn og foreldre, og bidrar til myndiggjøring av familien.

Bruk av familieråd i akuttsaker blir ofte begrunnet med et ønske om å finne løsninger i familie og nettverk som kan bidra til å beskytte barn og ungdommer fra større påkjenninger enn det som er nødvendig, eksempelvis å unngå flytting til fremmede. Sammenlignet med ordinære familieråd, opplevde de at det var lettere å mobilisere familie og nettverk ved akutt familieråd. De mente at samarbeidet med foreldrene i sakene med akutt familieråd var bedre enn ved andre akuttsaker, selv om den akutte situasjonen likevel var kjennetegnet av krise og konflikt mellom familien og barnevernet. Akutt familieråd bidro til å dempe kriser og til at barnevernet og familien sammen kunne finne frem til løsninger, noe som ifølge saksbehandlerne var tillitsskapende. Saksbehandlerne opplevde at foreldrene var mer innstilt på å samarbeide med barnevernet om varige løsninger for barnet fordi familierådet

anerkjente foreldrene i en vanskelig livssituasjon og fordi de fikk anledning til å påvirke utfallet av familierådet.

De ansatte mente også at det var vanskeligere å legge til rette for barns medvirkning i akutte familieråd enn i de ordinære, men at de forsøkte så godt de kunne å utvikle spørsmål og utforme faginnlegget på barnets premisser. Dessuten ble det lagt mer vekt på barns medvirkning i det oppfølgende familierådet. Mange mente at ungdommene i akutt familieråd involveres mer eller mindre på linje med ungdommers medvirkning i ordinære familieråd. Saksbehandlerne mente også at hvis man skal lykkes med familieråd er det en forutsetning at ungdommene selv ønsker familieråd. En del av ungdommene de arbeider med hadde følt seg sveket av foreldre og familie, og de hadde forståelse for at ungdommene stilte seg skeptisk til å involvere familien ytterligere.

Tidspresset og alvoret i situasjonen er de store utfordringene ved akutt familieråd, og det utfordrer saksbehandlerne muligheter for å informere og legge til rette for deltakelse for de ulike aktørene i forkant av møtet. Tidspresset gir mindre tid til å kartlegge situasjonen. Samtidig beskriver ansatte i all hovedsak at bruk av akutt familieråd gir dem bedre innsikt i situasjonen og bedre grunnlag for å fatte beslutninger, enn ved akuttsaker ellers.

Ansattes holdninger til familiene har vist seg å være en vesentlig forutsetning for hvorvidt man lykkes med familieråd (Haven og Christiansen, 2014), noe vi også fant. Dette kommer til uttrykk på ulike måter, og er spesielt tydelig når det kommer til *om* familiene tilbys akutt familieråd eller ikke. Informantene har også pekt på andre forutsetninger, blant annet betydningen av ledernes holdninger til familieråd. Fremfor å begrunne hvorfor familieråd skulle avholdes, trengs det ledere som ber om begrunnelse for hvorfor det *ikke* skal avholdes. Det må også være en '*kultur*' ved kontoret som gjør at familieråd alltid blir vurdert, også i akuttsakene. Dette synliggjør at det ikke kan være opp til den enkelte saksbehandler alene å ta stilling til bruk av familieråd, men er noe som bør avgjøres i samarbeid med leder og/eller andre. Mengdetrening ble også pekt på som en viktig forutsetning, særlig ved akutte familieråd. Det trengs både kompetanse og erfaring for å kunne håndtere alvorlige situasjoner. Det er mye som skal gjøres på kort tid, under stort press og i samhandling med barn og familier i krise. Dette underbygger behovet for å være flere om beslutningsprosessen i akuttsaker og i valg av akutt familieråd. God ledelse i akuttsituasjoner understrekes også av Moe og Gotvassli (2016) og innebærer både å kunne ta beslutninger under press og å forholde seg til mange aktører.

Både saksbehandlerne, foreldre og personer i familie og nettverk har pekt på utfordringer ved bruk av akutt familieråd når det gjelder saker hvor det er mistanke fysiske overgrep. Det ble reist spørsmål om barneverntjenesten har tilstrekkelig med tid til å kartlegge bekymringen for barnet godt nok i disse sakene, og tid nok til å kvalitetssikre plasseringen av barnet i familie og nettverk. Slektsplasseringer kan være vanskelig i disse sakene fordi sakens natur gjør det vanskelig å snakke om alle problemene, noe som kan komme i konflikt med åpenheten som ellers kjennetegner familieråd. Ut fra våre inntrykk ville disse sakene ha tjent

på at det hadde vært gjennomført grundigere undersøkelser og ordinære familieråd. Vår erfaring er at bruk av prosedyreorienterte og etterforskningspregede rutiner i akuttsakene som omhandler mistanke om fysisk mishandling, en mistanke som senere ble avvist, har skapt konflikter mellom familiene og barnevernet som synes uopprettelige. Det er lite trolig at barna i disse sakene vil be om hjelp fra barnevernet på et senere tidspunkt.

Samlet sett kan vi ut fra intervjuene med saksbehandlerne konkludere med at det ser ut til at familieråd har mange positive virkninger. Det bidrar til en mer skånsom håndtering av akuttsituasjoner, mer sosial støtte fra nettverk, bedre tilrettelegging for barn og unges medvirkning, bedre samarbeid med foreldre og bedre planlagte plasseringer. Gitt at akutt familieråd har mange positive virkninger, er en av utfordringene vi finner at det er stor variasjon mellom tjenestene i hvor mye akutt familieråd benyttes, og det kan virke som beslutningen om å benytte det eller ikke, ofte handler om andre forhold enn selve den akutte situasjonen. Beslutningen påvirkes av omliggende forhold som holdninger, tidligere kjennskap til saken og rutiner i tjenestene. Den ansattes kunnskap om familieråd, både generelt og i akutte situasjoner, påvirker hvor mye akutt familieråd benyttes. Dersom en barnevernsarbeider har god erfaring med familieråd, er det større sannsynlighet for at det benyttes. Er tiltaket ukjent eller vagt for fagpersonen vil det naturligvis være vanskeligere å tilby det. Dette gjør at det kan bli litt tilfeldig hvem som får tilbud om akutt familieråd og ikke. Dersom det skal være sannsynlig at barnevernsarbeideren skal vurdere å tilby familieråd i akutte prosesser, må denne ha lett tilgjengelig informasjon om familieråd og de må opparbeide seg egen erfaring med metoden. Dette fordrer at tiltaket implementeres i organisasjonen, at det skapes gode holdninger og rutiner rundt det, samt at en får positive erfaringer av å bruke det.

Ut fra intervjuene kommer det også frem at det er behov for å tydeliggjøre hvordan «akutt familieråd» skal defineres og hvordan det skal benyttes i barneverntjenesten. Som vi har vist er definisjonen og bruken av begrepet «akutt» i barnevernet ellers ofte knyttet til behov for beskyttelse/fare for liv og helse i henhold til § 4-6 eller behov knyttet til § 4-24, mens forståelse av «akutt» i familierådssammenheng er langt bredere. Dette kan skape forvirring hos både ansatte i barneverntjenesten, hos koordinatorene og hos familiene. Én mulig løsning fremover kan være å skille mellom familieråd i akutte saker, familieråd i hastesaker og familieråd i ordinære saker. Eventuelt kan man opprettholde skillet mellom akutt familieråd og ordinære familieråd, men med en tydeliggjøring av hva det akutte familierådet skal omhandle og en større fleksibilitet til å gjennomføre ordinære familieråd raskere enn det som vanligvis er tilfelle.

9. Familierådskoordinatorenes erfaringer med akutt familieråd

9.1 Innledning

I alle evalueringer av familieråd har den sentrale rollen til koordinatoren blitt påpekt (Havnen og Christiansen, 2014). Koordinatorrollen utgjør en av hjørnesteinene i familierådsmodellen. De arbeider ikke i barneverntjenesten til daglig, men påtar seg oppdrag for barnevernet. Forskning på koordinatorrollen viser at det er av stor betydning å ivareta sin nøytralitet og unngå å gå inn i rollen som saksbehandler eller hjelper. Videre er det viktig å holde tydelig fokus på barnet og barnets medvirkning (Havnen og Christiansen, 2014). I tillegg til å sørge for barnets medvirkning, er oppgavene til familierådskoordinatoren å bistå familien med å planlegge og gjennomføre familieråd, samarbeide med familien med å avklare hvem som skal inviteres til å delta i familierådet, ha samtaler med og forberede dem som skal delta til møtet, legge til rette for det praktiske rundt møtene og lede møtets første og siste del. Koordinatorer oppfatter ofte at de har en viktig rolle i å mekle mellom familiemedlemmer (Christiansen og Havnen, 2014). Koordinatorene for akutt familieråd har de samme oppgavene som i ordinære familieråd, men her er det betydelig kortere tid til gjennomføring av alle oppgavene og tidsperspektivet er derfor en stor utfordring. I dette kapitlet skal vi se nærmere på familierådskoordinatorenes erfaringer med akutt familieråd.

9.2 Familierådskoordinatorenes bakgrunn og erfaringer med akutt familieråd

Dette kapittelet bygger på intervjuer med 12 familierådskoordinatorene, som samlet sett har en variert og allsidig bakgrunn. Blant informantene er det flere som har sosialfaglig arbeidserfaring av ulik art, slik som innenfor psykiatrien, innen ideelle organisasjoner, i barnevernsinstitusjoner, fosterhjemsavdeling og som tilsynsfører i barnevernet. Det er også noen som har jobbet i skolen, og en har jobbet i barnehage. Flere har bakgrunn fra andre typer arbeidsområder og yrker, slik som innenfor det private næringsliv, justissektoren, media/journalistikk, barne- og ungdomsrett og lokalpolitikk.

Blant koordinatorene er det også en del som har ulike former for sosialfaglig utdanningsbakgrunn, slik som eksempelvis vernepleie, familieterapi, barnevern, utdanning innen ledelse av nettverksmøter, barne- og ungdomsarbeid, samt utdanning eller spesialisering inn mot temaer som etnisitet og arbeid med minoritetsgrupper. Andre igjen har bakgrunn fra andre typer utdanningsfelter, slik som for eksempel organisasjon og ledelse, statsvitenskap, samfunnsgeografi, journalistikk og alternativ medisin.

Også når det gjelder fartstid i rollen som familierådskoordinator, er det et relativt bredt spenn blant våre informanter, fra 2 år til hele 12 års erfaring som koordinator. Samlet sett er det likevel en erfaren gruppe koordinatorene vi har intervjuet, der flere har jobbet i denne rollen i ca. 7 år og en i 9 år.

Mange av våre informanter har hatt ansvar for gjennomføringen av et stort antall familieråd, selv om også dette er noe ujevnt fordelt mellom de enkelte koordinatorene. Dette må ses i lys av at det som nevnt er en stor variasjon i hvor mange år hver og en av dem har jobbet

som koordinatorene. En tendens i vårt datamateriale er likevel, og ikke så overraskende, at de fleste koordinatorene har hatt betraktelig flere ordinære familieråd, enn akutte familieråd. Blant våre informanter er det flere som kun har hatt erfaring med ganske få akutte familieråd; tre koordinatorene oppgir å kun ha gjennomført 2 akutte familieråd, en har hatt 3, en oppgir 4-5, og en oppgir ca. 10 akutte familieråd. Andre av koordinatorene har derimot mer omfattende erfaring med å gjennomføre akutte familieråd. En koordinator oppgir å ha gjennomført 20-25 akutte familieråd, en oppgir 30-40 og en koordinator oppgir å ha hatt hele 200-250 akutte familieråd. For enkelte av koordinatorene var det vanskelig å gi noe eksakt anslag over hvor mange akutte familieråd de hadde erfaring med, utover at det var «en del».

9.3 Hvordan defineres akutt familieråd, og hvilke saker egner seg?

I intervjuene med familierådskoordinatorene kom det fram at det ofte kan være en del uklarhet rundt hva som skal betegnes som et akutt familieråd og ikke. Vi fant gjennom intervjuene at det både eksisterer ulike måter å definere dette på blant koordinatorene, men særlig at barneverntjenesten og koordinatorene ofte kunne definere dette noe ulikt. Én måte å definere det på er at slike familieråd skal avholdes innen 7 dager fra koordinator er koblet på saken, mens en annen definisjon som ble trukket fram av flere koordinatorene, var at rådet skal avholdes innen 48 timer. Koordinatorene fremhevet at det må være snakk om en akutt krisesituasjon, der barnet/barna er i en situasjon som krever rask avklaring og handling, og at dette ofte kunne handle om å avklare hvor barnet skulle bo/være i den spesifikke akutte situasjonen som var oppstått. Noen definerte akutt familieråd som saker der det virkelig haster med å finne en løsning i den akutte situasjonen. Likevel hadde flere av koordinatorene erfaringer med at det av og til kunne være snakk om saker som av barnverntjenesten ble definerte som akutte, men der koordinatorene mente at det var mer dekkende å betegne det som hastesaker eller *hurtigråd*, snarere enn egentlige akutte familieråd. En av koordinatorene beskrev det slik under intervjuet:

De får beskjed fra barnevernet at det er akutt. Så skal hun kontakte meg, og så kan det gå litt tid før de kontakter meg. Ja, det haster ikke så fælt liksom. En gang så tror jeg rett og slett at saksbehandlerne skulle på ferie eller noe sånt ikke sant. Det var litt sånne ting, som jeg tenker at vil være litt misbruk av akuttbegrepet da.

(...)

Intervjuer: Nei. Og du har gjort deg noen tanker om at grunnen til den definisjonen som akutt handler om at barnevernet vil få forgang i sakene, eller at de skal komme lenger fram i køen?

Ja noen ganger. Ikke bestandig. Men det har skjedd enkelte ganger at jeg tenkte dette var ikke akutt.

Intervjuer: Men hva tenker du, hva er det som skiller de akutte familierådene fra de ordinære familierådene?

Ja da er det at det virkelig brenner. At en må inn med tiltak fort som ja. Fortest mulig. Helst i går.

Denne uklarheten rundt hva som rettmessig bør betegnes som en akuttsituasjon, hadde ifølge koordinatorene noen problematiske sider. Når barneverntjenesten betegner en situasjon som akutt, for å få igangsatt et familieråd raskt, går dette samtidig på bekostning av koordinators tid til å gjøre gode forberedelser og til å skape gode og trygge relasjoner til partene i saken. Det ble også trukket fram at barn og familiers aktive medvirkning i utarbeidingen av spørsmålene som skal drøftes i familierådet, ofte kan være svakere ved akutte enn ved ordinære familieråd der man har bedre tid til det forberedende arbeidet. Derfor kan det være uheldig dersom barneverntjenesten bruker begrepet «akutt» i saker der det ikke er en egentlig akutt situasjon eller hendelse som krever øyeblikkelig handling. Dette kan gå på bekostning av grundige forberedelser til familierådet og gå på bekostning av barns og familiers aktive medvirkning.

Hvilken type saker egner seg for akutt familieråd?

På spørsmål om koordinatorene mente at det var noen klare kriterier for hvilke typer saker som henholdsvis egner seg eller ikke egner seg for akutt familieråd, ville de aller fleste ikke kategorisk peke ut noen opplagte eksklusjonskriterier. Koordinatorene var samtidig opptatt av at det var noen typer saker som krevde en særlig grundig vurdering av om det var forsvarlig å gjennomføre akutt familieråd, slik som for eksempel i saker med vold eller overgrep. Risikovurderinger var alltid ansett som viktig, men heller ikke slike saker ble på generelt grunnlag ekskludert av koordinatorene. De fleste koordinatorene mente at akutt familieråd kunne fungere også i slike saker, men at man da må være ekstra bevisst med å tilrettelegge opplegget og eventuelt dele seg, slik at barnet (eller andre) kunne skjermes der forholdene talte for dette. Et annet forhold koordinatorene var opptatt av, var at det også var viktig å gjøre seg fortløpende vurderinger underveis og at familierådsprosessen burde stoppes dersom familierådet utviklet seg på en slik måte at situasjonen tilsa dette.

I hovedsak oppfattet koordinatorene akutt familieråd som et godt og viktig verktøy og mente at det burde benyttes enda mer enn det gjør i dag.

9.4 Om bruk av akutt familieråd som virkemiddel til å forebygge plasseringer

På spørsmål om bruk av familieråd i akuttsaker bidrar til å minske plasseringer innenfor det offentlige tiltaksapparatet, svarer de fleste av koordinatorene et tydelig ja. De mener at familieråd er en velegnet metode for å unngå, eller å minske slike typer plasseringer. Som forklaring på hvorfor det er slik, trekkes det blant annet fram at arbeidet med forberedelser til familierådet innebærer at en prosess settes i gang og at dette gjør at familien opplever at noe skjer. Ved dette får familiene håp om en snarlig avklaring, bedring eller løsning på den vanskelige situasjonen. Dette gjør det lettere å klare å stå i situasjonen noen få dager til, frem til gjennomføringen av det akutte familierådet.

På spørsmål om bruk av akutt familieråd, i de tilfeller der en plassering likevel ikke er til å unngå, bidrar til at barn oftere blir plassert hos slekt eller det øvrige nettverket, var koordinatorenes erfaring også at så er tilfelle. De fremhevet at familieråd fungerer mobiliserende og at når øvrig familie og nettverk blir involvert, strekker de seg gjerne langt for å bidra til en god løsning i den akutte situasjonen, herunder å tilby seg å fungere som en midlertidig omsorgsbasis for barn eller ungdom. Samtidig fortalte noen at en utfordring ved akutt familieråd kunne være manglende kartlegging av nettverket, at man ikke får snakket med alle aktuelle deltagere og dermed er ikke familien godt nok forberedt på det som kommer i familierådet. En av koordinatorene fortalte at tematikken i familierådet kunne komme som et sjokk på øvrig familie. Selv om familieråd i akutte saker i mange tilfeller forebygger plassering, var likevel plassering i nettverk ofte forekommende. Noen koordinatorene påpekte at nettverk ofte strekker seg langt i akutte familieråd, og at de ikke har rukket å tenke over konsekvensene av det ansvaret de tar på seg. Dette kan gjøre plasseringer i nettverket sårbare.

En koordinator trakk fram at det også fantes eksempler på saker der foreldrene så det som mest hensiktsmessig for barnet å plasseres innenfor det offentlige tiltaksapparatet, men at slike plasseringer da også gjerne fungerte bedre, ettersom de hadde familiens tilslutning. En annen viste til at familieråd bidrar til å skape mer tillit i familierelasjonene, da det å vise sårbarhet mobiliserte nettverket og samtidig hjalp familien til å snakke sammen. Familieråd kan slik bidra til at familien tar ansvar for sin egen krise.

9.5 Erfaringer knyttet til barns medvirkning og innflytelse i akutt familieråd

På spørsmål om hvilke erfaringer koordinatorene hadde med barns medvirkning i akutte familieråd, kom det fram at dette er noe koordinatorene er veldig opptatt av, men at det tidvis også kunne være vanskelig å leve opp til dette idealet. Flere av koordinatorene mente at barnevernstjenesten ofte hadde større påvirkning på spørsmålene som skulle diskuteres i akutt familieråd, enn i ordinære familieråd. Det ble likevel også fremhevet at barnevernstjenesten kunne være ganske gode til å forankre disse spørsmålene hos barna og til å få barna med på å utarbeide spørsmålene i den forberedende fasen. En koordinator mente å ha observert en klar forbedring i arbeidet med å inkludere barna aktivt de seneste årene.

Det ble trukket fram at tid var en særlig vesentlig faktor ved akutt familieråd og at mangel på tid til fullgode forberedelser og formøter var en viktig årsak til at det kunne være vanskelig å involvere barna i så sterk grad som man ønsket:

Altså jeg tenker nok at det blir mindre ivaretatt i akutte enn i vanlige. Fordi kanskje midt oppe i dette her så er ungene mindre tilgjengelige også. Både fysisk og psykisk hvis de er litt sånn i sjokktilstand og sånn, så er de ikke så lett å snakke med alene da. Men jeg tenker jo at det er kjempeviktig at de er med. Men da må man ha tid nok til denne ungen. Skjønner du hva som foregår? Er dette noe som han eller hun skjønner

og er med på. Jeg tenker på at det er veldig viktig at barnet absolutt blir hørt alene, men det er ikke alltid det går.

Det ble også trukket fram at graden av involvering av barna, måtte vurderes individuelt i den enkelte sak, men at barns medvirkning var et tema koordinatorene jobbet aktivt og bevisst med. Det ble også pekt på at det ikke alltid var mulig eller hensiktsmessig å trekke inn barnet for mye i akutt familieråd, og barnets alder var her en særlig sentral faktor:

Det har veldig mye med alder å gjøre. Små barn som ikke snakker og sånn, involverer ikke vi stort sett i selve det akutte møtet. Men det er klart er det barn som har utfordringer på skolen, f.eks. ikke kommer på skolen. Når en 14-åring ikke vil på skolen, så er det kjempeviktig at de er med.

Noen av koordinatorene så det som en utfordring med bruk av familieråd i akutte saker, på grunn av manglende tid til å forberede familien og at medvirkningstenkningen dermed ikke fullt ut kan realiseres slik den er ment. Et eksempel på dette var at det kunne oppstå sterke følelser som økte konfliktnivået i familier, og dermed gjorde det vanskelig å få til dialog og deltagelse. Et annet eksempel kom fra en koordinator som hadde noen negative erfaringer med akutte familieråd. Her var problemet at mangelen på gode forberedelser bidro til at ungdommen fikk for stor definisjonsmakt, ved at hen fikk anledning til å si nei og nekte å gå inn på foreslåtte tiltak. Koordinatoren stiller spørsmålstegn ved hva medvirkning skal innebære:

Den store forskjellen [på ordinære og akutte familieråd] er at du får mindre tid til å snakke med folk. Det ligger i saken at det skal gå kjapt. Og det er utrolig liten tid med den som det gjelder, med barnet eller ungdommen.

Intervjuer: Men kan det likevel fungere å ha familieråd i akutte saker, tenker du?

Ja, det er jeg litt usikker på, faktisk. Jeg tenker at ungdommen får bestemme altfor mye. Det er sikkert ikke bra å si det, men det virker på meg som det skal lyttes til, diskuteres, man skal høres, og så blir det ikke stilt nok krav til ungdommen det gjelder. Det er liksom noe med hvor lenge skal du få lov til å være vrang bare? Ungdommen har kanskje dårlige kort på hånda og har kjørt seg selv i grøfta, men det er noe med å bli stilt krav til.

Denne koordinatoren tematiserer hvordan man skal forstå medvirkningsprinsippet i slike saker, hva det egentlig skal innebære og hvordan dette kan utfolde seg i saker hvor man ikke har hatt tid til å forberede barnet eller ungdommen godt nok på hva familierådet innebærer. Koordinatoren er opptatt av at med medvirkning følger også ansvar, og det kan synes som at knappe tidsressurser ikke muliggjør å forberede og lære opp alle deltagere i familierådet i hva dette betyr. Da kan også noe av hensikten med familierådet falle bort.

Koordinatorernes erfaringer med barns støttepersoner var gjennomgående gode, og intervjuene viser en unison oppfatning av at dette er en svært viktig rolle i familieråd.

Støttepersonen er barnets talerør, noe som er særlig viktig der barna er små. Samtidig har denne personen en psykologisk støttefunksjon. I noen tilfeller orker ikke barnet å være til stede inne i møtet, og da er det viktig at støttepersonen er der og kan konferere med barnet underveis. Det er særlig viktig at det er støtteperson til stede når barnet er uenig i meninger som fremkommer i møtet, og at støttepersonen kan bistå i å målbære barnets uenighet. Med andre ord er støttepersonens rolle helt sentral for å sikre barnets stemme i familierådet.

Det ble fremhevet som ekstra viktig å tenke kreativt omkring gode måter å sørge for barnas medvirkning i akutte familieråd og at det i denne sammenheng var nødvendig at koordinatorene var tilgjengelige og fleksible i sitt arbeid med å forberede det akutte familierådet.

9.6 Spesielle utfordringer knyttet til bruk av akutt familieråd

Knapphet på tid til grundige forberedelser

Kort tid til forberedelser ble trukket fram som en særlig vesentlig mangel ved akutte familieråd, og dette ble av koordinatorene ofte opplevd som en utfordring. Kort tid til forberedelser innebærer ofte at koordinatorene må være ekstra fleksible og at de må finne alternative måter å jobbe på, for å sikre at de rekker å ha en forsamling med partene i forkant av selve familierådet. Det å møte partene ansikt til ansikt i forberedelsen til familierådet ble trukket fram som meget viktig. En måte å løse dette på, kunne være å sette av tid til disse formøtene samme dag og sted som selve familierådet skulle finne sted, dersom det ikke var tid til å reise rundt til partene i forkant. Det kunne imidlertid av og til også bli nødvendig å gjennomføre disse forsamlingene per telefon, men dette ble ikke ansett som ideelt:

Altså det som jeg tenker for mitt vedkommende i hvert fall, er at det er ikke alltid du blir så godt kjent med de folkene. I vanlige familieråd så reiser jeg så snart det er mulig på hjemmebesøk og snakker om hva familieråd er. Og forsikrer meg om at de har forstått det virkelig, sånn at de ikke gjør noe skadelig under familierådet. At de ikke begynner å krangle og sånn. Og snakker sånn at vi blir kjent. For da får jeg vite veldig mye. For de forteller jo om hverandre. Du får en veldig god kartlegging av familien når du drar rundt og prater med folk. Men når det er akutt, så er det ofte du ikke rekker det. Du må snakke med dem i telefon. Og da kan du jo få noen overraskelser. Og tenker, har ikke helt skjønt hva jeg mente eller at de er annerledes enn jeg hadde forestilt meg. Og burde kanskje ha ja. Sånn at jeg liker jo best når du kan på en måte få mulighet til å dra rundt.

En annen koordinator beskrev utfordringer knyttet til mangel på tid til skikkelige forberedelser til akutte familieråd på følgende måte:

Nei jeg føler jo at du får ikke jobba. Altså du kommer ikke så tett på familien da som du gjør i et ordinært familieråd. Det gjør du ikke. For alt skjer jo så fort. Samtidig er det jo

akutt, da. Men sånn som i det første, så rakk vi egentlig ikke å gjøre så mye før vi plutselig hadde møte. For det var faktisk bare et døgn, ikke sant. Så jeg rakk faktisk ikke å snakke med alle en gang. Så det kommer jo folk på møtet, som jeg ikke ante skulle komme. Så det var litt kaotisk synes jeg da. Jeg må jo innrømme at jeg ikke er så glad i akutte familierådene.

Samtidig ble det trukket fram at mangel på tid i akuttsaker også kunne ha en noe paradoksal effekt. Enkelte av koordinatorene erfarte nemlig at det kunne være lettere å mobilisere familie og nettverk i akuttsaker enn i ordinære familierådssaker. Nettopp det at situasjonen ble betegnet som akutt gjorde at familie og nettverk vanligvis kastet seg rundt, tok fri fra jobb og stilte opp på kort varsel. De stilte også ofte opp dersom det var behov for en midlertidig løsning knyttet til plassering av barnet fram mot selve familierådet.

Mangel på tid ble likevel samlet sett trukket fram som en klar utfordring ved akutt familieråd, og det var ofte behov for å være kreativ og tilpasse modellen til den tiden man faktisk hadde. Dette kunne tidvis gå litt på bekostning av forberedelsesarbeidet, som nettopp blir framhevet som et veldig viktig grunnlag for at familierådet skal fungere optimalt. Forberedelser er viktig for å skape god forståelse av hva familieråd faktisk går ut på, hva som er hensikten og hvilke forventninger man har til deltakerne, men også hva angår å skape trygghet og tillit og å forberede deltakerne på at det kan være følelsesmessig krevende. Tilstrekkelig tid til forberedelser ble også trukket fram som viktig når det gjaldt å dempe konfliktnivået mellom familiemedlemmer i selve gjennomføringen av det akutte familierådet, ved at koordinator har nok tid til å tydeliggjøre forventninger til deltakernes innstilling og adferd i familierådet. Dette ble også framholdt som særlig viktig av hensyn til barna.

Saksbehandlerne tilgjengelighet

En annen faktor som ble trukket fram som særlig utfordrende i forberedelsene til akutt familieråd, var saksbehandlerne tilgjengelighet. Det ble ansett som svært viktig at det er saksbehandlere som er tilgjengelige på kveldstid og i helger gjennom forberedelsesfasen, og dette var noe flere koordinatorene mente at det ofte kunne skorte på. Slik mangel på tilgjengelighet kunne gjøre at forberedelsesarbeidet stoppet opp i de tilfeller der det kom opp problemstillinger som måtte avklares med barnverntjenesten før man kunne jobbe videre. Det kunne også føre til at koordinatorene fikk en følelse av å bli stående veldig alene om ansvaret i akutte saker som kunne være krevende å håndtere. En koordinator ga følgende eksempel på en situasjon der saksbehandlers manglende tilgjengelighet i den akutte fasen ble opplevd som særlig problematisk:

Det som jeg tenker på det var jo en sak en gang. Da fikk jeg en akutt sak med et barn med en mor som døde. Så den fikk jeg slengt i fanget rett før jul. Og så dro saksbehandler på ferie. Og dette kan du ordne opp i. Det kan skje.

Midlertidige versus langsiktige løsninger: Om betydningen av oppfølgende familieråd

Dette med midlertidige versus mer langsiktige løsninger var også et tema som kom opp i intervjuer med flere av koordinatorene. I akutt familieråd er det ofte slik at familie og nettverk strekker seg langt for å bistå med en midlertidig løsning, slik som for eksempel å tilby seg å fungere som omsorgsbasis for barn eller ungdom. Det ble imidlertid påpekt at det er klart enklere å finne midlertidige løsninger med plasseringer i familie og nettverk, enn mer langsiktige plasseringer. Følgende sitat fra en av koordinatorene illustrerer denne utfordringen:

For alle har jo plass til et barn et par uker på en måte, opplever jeg i hvert fall. Men det er vanskelig å faktisk finne over tid, da. Hvor kan barnet bo fra de er 14 til de er 18, det er vanskeligere enn hvor kan barnet bo nå, for mamma er sjuk eller pappa.

I saker der man finner fram til akutte løsninger ved at barnet blir plassert hos øvrig familie eller nettverk, kan det derfor være veldig problematisk dersom slike løsninger vedvarer over tid uten ytterligere avklaringer og mer langsiktige planer og løsninger. Det er viktig å unngå at familie eller nettverk får en opplevelse av at de over tid blir sittende alene med et ansvar som kanskje viser seg å være større og annerledes enn det de i utgangspunktet hadde forpliktet seg til. Det kan også skje endringer i situasjonen underveis som gjør at de midlertidige løsningene vanskelig lar seg opprettholde dersom dette strekker ut i tid. Dette kan både handle om endringer i situasjonen til barna som er plassert, i situasjonen til dem som stiller som midlertidig omsorgsbasis eller for dem som har forpliktet seg til å bidra på andre måter.

Dette med midlertidighet versus engasjement og løsninger over tid var også et sentralt tema knyttet til familieråd mer generelt og er heller ikke kun en aktuell problemstilling når det gjelder plasseringer. Flere koordinatorene hadde erfaringer med at engasjementet og oppfølgingen fra familie og nettverk hadde en tendens til å kunne dabbes av over tid. En koordinator uttrykte denne tematikken på følgende måter:

Men der slutta vi til slutt, fordi det vi så at etter lang tid da, så dabbet det veldig av med de deltakerne. At de som sto på helt i begynnelsen, det ble mindre og mindre.

Koordinatorene var derfor opptatt av å understreke viktigheten av at det raskt blir avholdt oppfølgende familieråd i akuttsaker.

9.7 Viktige forutsetninger for av akutt familieråd

En viktig forutsetning for at akutt familieråd skal fungere godt som ble trukket fram, var at både koordinator og barneverntjenesten satte av tid til forberedelser og at saksbehandlere var tilgjengelige for koordinator dersom det skulle dukke opp forhold som måtte klareres med barneverntjenesten raskt, som beskrevet over. Ettersom god tid til forberedelser ofte er mangelvare i akuttsaker, ble fleksibilitet og tilgjengelighet hos både koordinator og saksbehandlere ansett som ekstra viktig. Det ble også trukket frem at det var viktig at

barnevernet ikke trakk seg ut av saken, men fulgte opp familien etter familieråd, slik at familien ikke ble overlatt til seg selv. Koordinatoren som fremhevet dette spesielt, la vekt på at det ikke var noe som skjedde ofte, men hun hadde sett tilfeller som fikk store konsekvenser.

Et annet forhold som ble trukket fram, var at det var særlig viktig å ha erfarne koordinatorene i arbeid med akutte familieråd. Koordinatorene beskrev at det var mye som kunne gå galt dersom man ikke hadde den nødvendige erfaringen og tryggheten til å forberede og lede slike råd. Det ble for eksempel pekt på betydningen av koordinators varhet for dynamikken i gruppen og det å lede møtet på en måte som gjør at alle parter får delta og inviteres til å ta ansvar, og å unngå at noen får en for dominerende rolle. En av koordinatorene frarådet sterkt å sette helt uerfarne koordinatorene til å lede akutt familieråd alene, og mente det er viktig at nye koordinatorene får erfaring med ordinære familieråd først.

God og tydelig informasjon til partene om hva familieråd går ut på og hva som er hensikten med det, ble ansett som en viktig forutsetning for at familierådet skulle fungere etter hensikten. Ikke minst er det avgjørende å legge til rette for en fruktbar kommunikasjon, slik at konflikter ikke eskaleres. Dette er også veldig viktig av hensyn til barna. I denne sammenheng ble det trukket fram at det var særlig viktig å tydeliggjøre forventninger til partenes kommunikasjonsstil og oppførsel under gjennomføringen av familierådsmøtet. Koordinatorene var også opptatt av å fremheve for deltakerne at det var barnets behov som skulle stå i fokus, og at man skulle ha et fremoverrettet og løsningsorientert perspektiv, framfor å dvele ved gamle konfliktlinjer.

En koordinator var opptatt av betydningen av gode faginnlegg på familierådsmøtene. Han hadde selv mye erfaring med at slike faginnlegg kunne være meget betydningsfulle. Ikke minst gjaldt dette å gi god informasjon om aktuelle utfordringer som gjør at familien og nettverket kan se og forstå barnets situasjon, utfordringer eller væremåte på en ny måte. På denne måten kan familie og nettverk kan få viktige innspill til andre og mer hensiktsmessige måter å møte barnet på.

Koordinatorene snakket mye om at det var viktig at barnets syn og behov alltid skulle stå i fokus og at spørsmålene som skulle diskuteres på familierådet var tydelig forankret i dette. De fremhevet at barnets støtteperson spilte en viktig rolle i å ivareta barnet, og at disse kan tale på vegne av barnet i situasjoner der barnet selv ikke kunne eller ikke ønsket å uttale seg.

Også betydningen av klare og tydelige planer, og oppfølgende familieråd etter kort tid ble trukket fram som viktig.

9.8 Bruk av akutte familieråd med familier med minoritetsbakgrunn

Vårt inntrykk gjennom intervjuene med familierådskoordinatorer er at de har positive erfaringer med bruk av akutt familieråd i arbeid med familier med minoritetsbakgrunn. Samtidig var de også opptatt av at slike saker tidvis kan reise særskilte problemstillinger, som krever særskilt kunnskap, bevissthet og særlige hensyn.

Et forhold som ble trukket fram, var at mange familier med minoritetsbakgrunn kunne ha en uttalt redsel for og skepsis til offentlige myndigheter, ofte på grunn av erfaringer fra egne hjemland. På grunn av dette kan både barnevernet og familieråd fremstå som ekstra skremmende for en del av disse familiene, og det å trygge familiene og å bygge tillit er således av særlig stor betydning i disse sakene. En av koordinatorene som jobbet mye med minoritetsfamilier, snakket om mistillit til barnevernet. Dette innebærer at koordinatorene ofte må bruke ekstra god tid på å forklare hva et familieråd er og handler om, samt å være tydelig i å forklare om både familiens, barnevernets og koordinators rolle i dette. I akutte familieråd kan dette bli en utfordring, da det ofte ikke er tid til å forklare godt nok for de involverte hva dette handler om. En koordinator med mye erfaring med arbeid med familieråd med minoritetsfamilier, fortalte også at det ofte kunne være ekstra utfordrende for disse familiene å forstå grensene for koordinatorens rolle og innflytelse. Hun fortalte at hun ofte blir spurt om å bistå minoritetsfamilier med hjelp til problemstillinger som ligger utenfor koordinators mandat, slik som utfordringer knyttet til økonomi, boligsituasjon m.m. Hun fortalte at hun pleide å løse dette ved å informere dem om hvilke instanser som var de rette adressater for slike problemstillinger.

Det å ha minoritetsbakgrunn ble trukket fram som betydningsfullt på andre måter. Ikke minst kan dette påvirke hvordan både barn og foreldre opplever familierådmodellens fokus på barns medvirkning og aktive involvering. En koordinator fortalte for eksempel om at en del barn fra familier med minoritetsbakgrunn, ofte kan være meget kompetente i kollektivistisk kultur og verdier, og at de derfor kan oppleve det som både uvant og skremmende å skulle snakke med koordinator alene i forberedelsen til familierådet, uten foreldre til stede. Den lojalitetskonflikt som alle barn kan lett kan føle på i en slik situasjon, kan tenkes å være enda sterkere og vanskeligere for barn som kommer fra en uttalt kollektivistisk kultur. En annen koordinator fortalte at det også kunne være utfordrende å forklare foreldrene om barnets rett til medvirkning og at i de akutte familierådene var dette en særlig utfordring, mens det var lettere å få til en felles forståelse for at barnets stemme er viktig når det er bedre tid til å informere. Det å bruke mye tid på å forklare, trygge og å bygge tillit, ble derfor fremhevet som helt avgjørende for å legge grunnlaget for barns aktive medvirkning, og for å skape et godt samarbeidsklima med familien for øvrig.

En av koordinatorene fremhevet også at det i noen minoritetsfamilier kunne være særskilte utfordringer dersom mor og far var skilt, og der mor hadde ny partner. En utfordrende faktor i denne sammenheng, er knyttet til at det i enkelte minoritetsfamilier kan være andre grenseoppganger mellom ekteskap og foreldreskap enn i den norske kulturen. Koordinatoren siktet her til at det i en del minoritetsfamilier der foreldre er skilt, kan være liten grad av opprettholdelse av et *felles* foreldreskap, særlig dersom mor har fått ny partner. Dette kan tidvis gjøre det vanskelig å involvere både far og mor i akutte familieråd, uten at mors nye partner gir sin tilslutning til dette. Arbeidet med å aktivt involvere ny partner for å få til deltakelse av begge foreldre ble dermed fremhevet som viktig.

En annen koordinator løftet fram at en ytterligere utfordring ved å holde familieråd i minoritetsfamilier kan være at mange av disse familiene har lite familie og nettverk i Norge, hvilket jo er en vesentlig forutsetning for familieråd. En av koordinatorene trodde at ordet i seg selv, familieråd, kunne være en grunn til at mange minoritetsfamilier takket nei fordi de ikke har familie her. Dette kan være en større utfordring i akutte råd hvor det er lite tid til å gi informasjon, enn i vanlige familieråd, der det er mer tid til å forklare at også øvrig nettverk kan inviteres inn.

Betydningen av innsikt i ulike kulturers koder, verdier og særegne kommunikasjonsformer ble tematisert av enkelte av koordinatorene. Mangel på kunnskap om dette kan lett føre til uheldige misforståelser og mangel på tillit, både i forberedelsesfasen og i selve gjennomføringen av familieråd. En koordinator var opptatt av hvordan den norske kulturens måter å kommunisere og samhandle på, tidvis kan skille seg fra det mange minoritetsfamilier er vant med. En annen koordinator var også meget opptatt av dette temaet og fortalte at hun pleide å hente inn og bruke kulturtolk i saker med familier med en annen etnisk og kulturell bakgrunn. Hun mente at det bidrar til at koordinatoren lettere kan forstå og fange opp tema og utfordringer av relevans for hele familierådsprosessen.

Bruk av *språklig* tolk peker seg ut som et annet, både viktig og vanskelig tema i arbeid med familieråd med familier med minoritetsbakgrunn. En koordinator med mye erfaring med akutte familieråd i minoritetsfamilier, viste til flere utfordringer knyttet til bruk av tolk. Hun var blant annet opptatt av den store makten en kan tolk ha, ikke minst i små og hierarkiske minoritetsmiljøer. Hun beskriver at mange minoritetsfamilier rett og slett blir veldig redde når de hører at det skal brukes tolk, dette til tross for forsikringer om at tolken har taushetsplikt. Koordinatoren kjente også til eksempler på at tolker har brutt sin taushetsplikt og videreformidlet informasjon videre i miljøet, og etterspør i denne sammenheng en grundigere opplæring av tolker, med større fokus på de formelle og etiske forplikter som ligger til en slik rolle.

9.9 Positive virkninger av akutt familieråd

Koordinatorene trakk fram mange og varierte potensielle positive virkninger av familieråd. En faktor er at forberedelsen til akutte familieråd ofte fungerer mobiliserende på familie og nettverk, og den aktuelle familien kan oppdage nye ressurser i sitt nettverk og få en opplevelse at det er flere som ønsker å stille opp og hjelpe. For barn kan det også være en betydningsfull og positiv opplevelse å se familie og nettverk komme sammen og å samarbeide med barnets beste for øye. En slik mobilisering kan også gi barnevernet et bedre innblikk i hvilke ressurser som finnes i og omkring familien, og kan bidra til at man får et mer balansert bilde av den aktuelle saken og de løsningsmuligheter som eksisterer. Dette kan også bidra til et bedre samarbeidsklima mellom familien og barnevernet.

Når øvrig familie og nettverk involveres i en slik prosess, fører dette også til en større åpenhet om familienes aktuelle utfordringer og behov. Da kan det også være lettere for øvrig familie og nettverk å tilby seg å hjelpe. Enkelte koordinatører vektlegger imidlertid

også at en slik åpenhet ikke alltid er uproblematisk, ettersom det for enkelte kan oppleves som svært belastende og skamfullt å skulle være åpen om sine problemer overfor de andre deltakerne i familierådet.

En annen positiv effekt av akutte familieråd som trekkes fram av koordinatorene, er at det bidrar til å gi håp og pågangsmot til familiene. De opplever at noe skjer og at det fokuseres aktivt på å skape endring og å finne løsninger.

En ytterligere vesentlig positiv effekt av familieråd, er at godt arbeid i familierådsprosessen kan bidra til å dempe eksisterende konflikter og å skape en bedre kommunikasjon mellom partene. Flere koordinatorene peker på hvordan akutte familieråd kan bidra til å skape en annerledes og mer fruktbar dynamikk mellom partene. Dette ses blant annet som et resultat av at de gjennom familierådet blir nødt til å rette fokuset mot barnets behov, framfor på konflikter seg imellom. Familierådets fremadrettede fokus på endringer og løsningsmuligheter, kan også bidra til at partene får et nytt blikk både på situasjonen og på hverandre. Dette kan ofte virke konfliktdempende.

En annen viktig positiv effekt av akutte familieråd er ifølge koordinatorene at dette generelt sett er et nyttig verktøy for å forebygge plasseringer utenfor hjemmet, eller for å minske antall plasseringer i offentlige tiltak. Koordinatorene var veldig tydelige på at de mente at akutte familieråd bidro til færre plasseringer i offentlige tiltak og flere plasseringer i familie eller nettverk.

Koordinatorene mente at familieråd burde benyttes oftere enn hva tilfellet er i dag, og med få unntak, mente koordinatorene at det er en egnet metode også i akuttarbeid. På spørsmål om hva de mente kunne være medvirkende årsaker til at familieråd ikke ble benyttet oftere, hadde de flere tanker. Det ene var at det kunne ha sammenheng med ledelsen i de ulike barneverntjenestene. Det ble ansett som helt avgjørende at det var en ledelse som går foran, som satser på familieråd og som har tro på det og som motiverer medarbeiderne til å bruke metoden i mer utstrakt grad. Koordinatorene peker på at det er stor forskjell mellom ulike barneverntjenester, der noen satser veldig sterkt på familieråd, mens andre benytter det lite.

Det ble også lagt vekt på betydningen av opplæring og erfaring så man kan bli trygg på og fortrolig med metoden og at saksbehandlere som ikke hadde erfaring med familieråd først bør få gjennomføre familieråd sammen med en mer erfaren kollega. Det ble i denne sammenheng ansett som viktig at den første erfaringen med familieråd ble positiv.

En annen mulig årsak til en vegring hos barnevernsansatte mot å bruke familieråd som ble trukket fram, var at det kunne handle om at saksbehandlerne trodde at metoden var veldig arbeids- og tidskrevende. I denne forbindelse ble det påpekt at dette ikke nødvendigvis er tilfelle, ettersom mye av arbeidet med å forberede og gjennomføre familieråd jo utføres av koordinatorene.

En av koordinatorene mente også at en mulig forklaring på at familieråd ikke benyttes så ofte som ønskelig, handlet om at det er stor turn-over i barneverntjenesten. Dette gjør at det kan være vanskelig å opparbeide tilstrekkelig erfaring og kompetanse på bruk av denne modellen og at det slik sett blir lite kontinuitet i arbeidet med familieråd ved enkelte barnevernkontor. Da blir det også vanskeligere å etablere en kultur for å bruke familieråd og å bli trygg på og fortrolig med metoden.

9.10 Drøfting av koordinatorenes erfaringer i lys av annen forskning

Flere av de tema som de koordinatorene vi har intervjuet var opptatte av, er også sentrale tema som løftes i annen, internasjonal forskning om erfaringer med bruk av familieråd.

Ett viktig tema fra vår studie handler om god oppfølging i etterkant av at akutt familieråd er gjennomført. Flere av våre informanter fortalte at øvrig familie og nettverk ofte strekker seg langt for å bistå med hjelp og støtte i akutte familieråd. En utfordring ved dette kunne være at de ikke alltid hadde fått tilstrekkelig tid til å tenke over konsekvensene ved det ansvar de påtok seg i akutte familieråd, en utfordring som også kunne bli særlig krevende dersom opprinnelig midlertidige løsninger trakk ut i tid. Derfor var koordinatorene opptatt av betydningen av god oppfølging i etterkant av akutt familieråd, for å hindre at den øvrige familie og nettverk ble sittende med en følelse av å stå alene med et ansvar som kanskje kunne vise seg å være mer omfattende enn det de i utgangspunktet hadde forpliktet seg til. Betydningen av støtte og tilstrekkelige ressurser til god oppfølging av planer og avtaler i etterkant av gjennomførte familieråd, fremheves også i annen forskning basert på koordinators erfaringer. Connolly (2006, s. 531) viser til erfaringer fra familierådskoordinatorer i New Zealand, som hevdet at det var en utfordring at det ofte ikke ble satt inn tilstrekkelige ressurser for å sikre at planer og avtaler fra familieråd kunne fungere optimalt. Vår studie støtter dermed opp under tidligere forskningsfunn, og vi ser godt oppfølgingsarbeid i etterkant av akutt familieråd som helt sentralt.

Et annet tema som står sentralt både i vårt datamateriale og i annen forskning er betydningen av godt forarbeid og gode forberedelser for å sikre gode prosesser i gjennomføringen av familieråd. Connolly (2006, s. 529) viser til hvordan koordinatorene opplevde det som krevende å skape gode familierådsprosesser i situasjoner der de hadde mangelfull informasjon om den aktuelle saken og familiesituasjonen. Dette var også et tema blant de koordinatorene vi har intervjuet. Gode forberedelser handler både om at de involverte parter får tilstrekkelig informasjon om hva familieråd handler om og om hvilke forventninger som stilles til de enkelte deltakerne i prosessen. Våre informanter var også opptatt av at tid til å sette seg inn i den enkelte sak, og til å møte de aktuelle deltakerne i forkant av familierådet, var vesentlig for koordinatorenes mulighet til å få et innblikk i eventuelle konfliktlinjer, samspillsmønstre m.m. Slik informasjon ga koordinatorene mulighet til å forberede gode strategier som kunne forebygge eller dempe konflikter i selve gjennomføringen av familieråd. Til tross for at våre informanter hadde flere gode og kreative

strategier for å kompensere for uheldige konsekvenser av kort tid til forberedelser, er dette med kort forberedelsestid unektelig en særlig utfordring ved akutt familieråd.

Et annet viktig tema, både i vårt datamateriale og i annen forskning, er betydningen av kulturell kompetanse og varhet og respekt for kulturelle forskjeller i arbeid med familieråd (Barn & Das, 2016). Både i annen forskning og i våre undersøkelser fremheves det at minoritetsgrupper, gjerne på grunn av tidligere negative erfaringer, kan være særlig skeptiske og utrygge i møte med offentlige instanser, og at dette også kan gjelde for familierådsprosesser (Barn & Das, 2016, s. 954). Dermed kan et bevisst og aktivt arbeid med å bygge tillit og trygge samarbeidsforhold være av ekstra betydning i arbeid med disse familiene (Barn & Das, 2016).

En annen utfordring som trekkes fram i forskningslitteraturen om familieråd, og som vår studie bekrefter, er knyttet til bruk av tolk i familierådsprosesser. Mange minoritetsfamilier føler seg svært utrygge ved bruk av tolk, og denne utryggheten handler ofte om at de er redde for at tolken skal bryte sin taushetsplikt og spre informasjon som har kommet fram i familierådet, videre til det aktuelle sosiale miljøet familien har tilhørighet til (Barn & Das, 2016, s. 949). Det fremheves også i forskningslitteraturen erfaringer med at tolker ikke alltid opptrer nøytralt i sin utøvelse av tolkningsoppdraget (Connolly, 2006, s.531). I sin forskningsartikkel om betydningen av kulturell kompetanse i familierådsarbeid, fremhever Barn og Das (2016) ulike måter å sikre bedre betingelser for gode familierådsprosesser i arbeid med minoritetsgrupper. Ett moment som her trekkes frem, er at det er viktig at tolker som skal bistå i familierådsprosesser, blir involvert i forkant, og at tolkene får god og tydelig informasjon både om hva familierådsmodellen går ut på, og om forventninger til deres rolle og ansvar som tolk i familieråd (Barn & Das, 2016, s. 949). Barn og Das (2016) fremhever også betydningen av å rekruttere familieråds koordinatore med ulik etnisk, kulturell og språklig bakgrunn, og at dette er et viktig grunnlag for å legge til rette for gode og ivaretagende familierådsprosesser i arbeid med minoritetsfamilier. Ved en mer mangfoldig og kulturelt variert koordinatorgruppe, vil man også sikre viktig språklig kompetanse, noe som også kan bidra til å minske noen av utfordringene knyttet til bruk av tolk i familierådsprosesser (Barn & Das, 2016, s. 949). Betydningen av kulturkompetanse var også et tema blant de koordinatore vi har intervjuet, og dette viser at arbeid med å rekruttere en mer mangfoldig sammensatt koordinatorgruppe, bør være et viktig satsingsområde.

10. Sammenfattende drøfting og anbefalinger for videre arbeid

10.1 Innledning

I denne rapporten har vi belyst bruk av familieråd i akutte situasjoner i barnevernet. Bruk av akutt familieråd er relativt nytt, og det er ikke tidligere gjennomført studier på hvordan dette fungerer i barnevernet i Norge. Vi vil i dette kapitlet oppsummere og drøfte hovedfunn fra studien og drøfte disse opp mot annen forskning på familieråd generelt og akuttarbeid i barnevernet. På bakgrunn av dette vil vi gi anbefalinger til det videre arbeidet med akutt familieråd i barnevernet.

10.2 Akutte situasjoner og situasjoner hvor det haster å finne en løsning

I dette prosjektet har vi studert akutt familieråd, og saker som barnevernet har definert som akutt og iverksatt familieråd for å finne en løsning i samarbeid med barn, foreldre, familie og nettverk. På et tidlig tidspunkt i datainnsamlingen begynte vi å stille spørsmål ved om alle familierådene som var blitt avholdt representerte en 'reell' akuttsak. Vi fant at mange av sakene ikke kan oppfattes som «akuttsaker» etter loven, men heller var situasjoner hvor det hastet å finne en løsning. I flere av sakene hadde barnevernet hatt kontakt med familien over tid. Situasjonen som skulle løses i familierådet var utfordringer som hadde vært der lenge, men som hadde eskalert eller at situasjonen hadde utløst et behov for rask handling. I flere av sakene mente familiene og familierådskoordinatorerne at familierådet ble avholdt for sent, for eksempel at det ble avholdt familieråd etter en akuttplassering i beredskapshjem.

Når vi så dette samlet, satt vi ofte igjen med et inntrykk av at flere av de akutte familierådene like gjerne kunne ha vært gjennomført som et ordinært familieråd, slik at det ville ha vært mer tid til å planlegge og gjennomføre familierådet. Det kom frem at det først og fremst er barneverntjenestene som definerer situasjonen som akutt, men at familien og familierådskoordinatorerne ofte var av en annen oppfatning. Etter vår vurdering representerte under halvparten av de 11 første akutte familierådene i vårt datamateriale en akuttsak, sett i lys av definisjonen av akutt i barnevernloven. Mange av familierådskoordinatorerne mente at sakene de har hatt befatning med egentlig kunne vært gjennomført som ordinære familieråd. Intervjuene med flere av de ansatte i barneverntjenesten bekreftet også dette, der flere sa at akutt familieråd ikke bare benyttes når det er akutt, men også når det haster å finne en løsning. Hva som beskrives som «akuttsak» defineres dermed tydeligere og mer begrenset i barnevernets generelle akuttarbeid enn når akuttbegrepet benyttes i forbindelse med akutt familieråd.

10.3 Akuttsaker med behov for alternativ omsorgsbasis

Det var stort sett enighet blant de ansatte om hva som defineres som en akuttsak, og dette defineres som regel med utgangspunkt i lovverket. I beskrivelsen av en akuttsak mente ansatte at dette gjelder spørsmål om hvor barnet skal oppholde seg når foreldre ikke kan gi dem tilstrekkelig omsorg og trygghet. Dette kan gjelde situasjoner hvor foreldrene er påvirket av rus, blir akutt psykisk syke, eller i saker der barn er utsatt for eller vitne til vold.

Eksempler på situasjoner hvor det ble avholdt akutt familieråd for ungdommer, gjaldt saker der ungdommer brått hadde flyktet eller forlatt et fosterhjem, eller når de var blitt kastet ut av foreldrene og stod uten tak over hodet. Vi finner at ansatte i stor grad beskriver en «akuttsak» i tråd med slik det defineres i lovverket; at barnet mangler omsorg (§ 4-6, 1. ledd), at det vurderes at barnet blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet (§ 4-6, 2. ledd) eller med bakgrunn i alvorlige atferdsvansker eller gjentatt kriminalitet (§§ 4-24 og 4-25).

Ansattes beskrivelser av akutt ligger tett opp til ordlyden i lovverket. Samtidig er det innenfor loven rom for skjønnsmessige vurderinger. Selv om de generelle beskrivelsene av hva som er akutt ser ut til å være lik, er det variasjoner i hva som beskrives akutt når ansatte gjør vurderinger i konkrete saker. Dette blir spesielt tydelig når vi ser på de konkrete sakene som vi er blitt gjort kjent med gjennom intervjuene med familiene. I en del av sakene stilte vi spørsmål ved hva som er det akutte i situasjonen. Dette gjelder både saker hvor selve situasjonen ikke synes å være akutt ut ifra loven, eller at «det akutte» hadde vedvart over tid. En kan da stille spørsmål hva som gjør situasjonen «akutt» pr i dag når samme situasjon ikke blir vurdert akutt uka eller måneden før. Det kan se ut til at de ansattes forståelse av «akutt» handler om situasjoner hvor det ble vurdert at barnet trengte en alternativ omsorgsbasis, mens «akutt familieråd» ble benyttet både i akutte situasjoner (for å finne alternativ omsorgsbasis eller støtte som gjør at barna kan bo hjemme) og i hastesaker, hvor det handler om å raskt finne en løsning på en utfordring som har oppstått i familien.

10.4 Akutt familieråd – situasjoner hvor det haster å finne en løsning

I analysene av hva ansatte legger i «akutt familieråd», er det stor variasjon i hva som kom frem. Noen mente at et akutt familieråd er familieråd som avholdes innen syv dager etter at koordinator ble koplet på saken, mens andre mente at det skulle avholdes innen 48 timer. De mente at sentrale kjennetegn var at det var en akutt krisesituasjon der barnets situasjon krevde rask avklaring og handling, ofte for å unngå plassering. Flere mente at mange av sakene like gjerne kunne betegnes som hastesaker, snarere enn som en akuttsak.

Familierådskoordinatorne var ikke alltid enig i barneverntjenestenes forståelse og praktisering av akuttbegrepet, og de mente at dette kan gå på bekostning av grundige forberedelser og på bekostning av barns og foreldrenes medvirkning.

Saksbehandlerne som hadde begrenset erfaring med akutt familieråd var usikre på hva de definerte som saker hvor det kunne iverksettes akutt familieråd. Et eksempel på dette var saker hvor foreldrene truet ungdommen med en utkastelse. Noen beskrev også at gjennomføringen av akutt familieråd tok alt fra 14 dager til en måned etter at de mottok bekymringsmeldingen. Altså ser vi igjen at det ikke alltid handler om en situasjon som er akutt og krever handling *nå*, men situasjoner som krever handling (relativt) raskt.

Analysene av datamaterialet viste at det er en bredere forståelse som ligger til grunn når det er snakk om «akutt familieråd» enn «akuttsaker» sett opp mot loven og der det vurderes en

akuttplassering. Dette kommer tydelig frem i refleksjonene til de ansatte, men fremkommer også i intervjuene med familierådskoordinatorene, barn og foreldre og personer i barnas familie og nettverk. Samlet finner vi at «akutt familieråd» har vært brukt i ulike tilfeller, som kan karakteriseres som:

- Hastesaker (ligner på andre saker i barnevernet, men det haster å finne en løsning)
- Forebyggende (før akuttplassering, men der det kan bli akutt hvis det ikke løses)
- Akutt – for å løse den akutte situasjonen her og nå (eksempelvis finne et sted barnet kan bo midlertidig) (benevnes av en del ansatte som 'akutt-akutt')
- Etter akuttplassering (tilbakeføring eller finne mer varige løsninger i familie/nettverk)

Det har derfor vært en utfordring å kartlegge erfaringer med akutt familieråd når det i mange av sakene ikke har vært akutt familieråd, men heller haste-familieråd.

10.5 Behov for tydeligere rammer for skjønnsutøvelse i akuttsaker

Våre funn samsvarer med funn i studien til Storhaug et al. (2020) som beskriver at det som kjennetegner familiene i akuttsakene er en opphopning av problemer som medførte en opplevelse av stress og maktesløshet i hverdagen. Undersøkelsen viste at det ofte ikke var snakk om en én akuttsituasjon, men flere akutte hendelser som bunnet i en langvarige utfordrende livs- og omsorgssituasjon som førte til at enten ungdommen selv, foreldrene eller barneverntjenesten mente at 'nok er nok'. Dette var familier som i de fleste tilfellene hadde hatt kontakt med barnevernet over tid (Storhaug et al., 2020), noe vi også finner i vår studie. Dette aktualiserer spørsmålet om hvorvidt man kunne kommet inn med familieråd på et tidligere tidspunkt. På denne måten kunne barneverntjenesten ha unngått en akutt flytting eller bruk av akutt familieråd, og heller tatt i bruk ordinært familieråd eller andre tiltak som er mindre inngripende enn akuttplassering. Dette påpekes også i Helsetilsynets gjennomgang av 106 saker (2019). De fant at de fleste akuttsituasjonene var av en slik karakter at det var helt nødvendig å beskytte barnet, men de påpekte også sviktende praksis hvor det ofte manglet en vurdering av om akuttsituasjonen kunne ha vært håndtert med mindre inngripende tiltak for barnet.

Pedersen (2016) hevder at avgjørelsene i akuttsakene i stor grad preges av skjønn og at opplevelsen av hva som er akutt varierer mellom saksbehandlerne. Våre intervjuer med ansatte og familier bekrefter dette inntrykket. Når det skal fattes beslutninger om hvorvidt barnevernet skal iverksette akutt familieråd eller ikke, synes ansattes holdninger til familieråd å få stor betydning for hvorvidt familieråd benyttes eller ikke. I tillegg påvirkes beslutningene av forhold ved saken, relasjonen mellom ansatte og familien samt organisatoriske forhold som hvilken holdning ledelsen har til familieråd og den overordnede barnevernfaglige tenkningen. Undersøkelsen til Storhaug et al. (2020) viste også at barnevernlederne har ulike holdninger til familieråd, noe som kan påvirke holdningene til og aksept for familieråd på tjenestenivå. Undersøkelser fra USA har vist at de som til daglig arbeider direkte med familier har en mer positiv holdning til effekten av ordinære familieråd enn de som ikke gjør det, blant annet evnen til å utvikle handlingsplaner (Williams et al.,

2015). Det kan derfor stilles spørsmål om risikotenkningen har fått for stor plass i barnevernets arbeid når andre undersøkelser viser at barnevernledere i liten grad oppgir at de benytter seg av akutt familieråd, og at en journalstudie viste at akutt familieråd bare ble benyttet i seks prosent av sakene (Storhaug et al., 2020).

Barnevernet har ofte en risikotilnærming til sakene og fokuserer mye på relasjoner innad i familien, og mindre på familiens helhetlige livssituasjon (Paulsen et al., 2020). Dette kan bidra til at ansatte i mindre grad ser verdien av familieråd, både generelt og i akuttsaker, da de i liten grad retter oppmerksomheten på ressurser i familien og på hvordan nettverket kan bidra til å styrke barnets og familiens helhetlige livssituasjon.

Samlet legger disse forholdene føringer på hva utfallet skal bli, både om en sak vurderes akutt eller ikke og om det iverksettes akutt familieråd eller ikke. Barnevernsarbeid vil alltid inneholde stor grad av skjønnsutøvelse, og det er verken mulig eller ønskelig å ta bort skjønnsutøvelsen da dette er en nødvendig del av arbeidet for å sikre at tilnærminger og tiltak er tilpasset det enkelte barns og den enkelte families konkrete behov (Caspersen og Paulsen 2019). Det er likevel nødvendig å sette skjønnsutøvelsen inn i et system og i rammer som motvirker for stor grad av tilfeldig variasjon. Caspersen og Paulsen (2020) hevder at utfordringen er å legge til rette for best mulig betingelser for skjønnsutøvelse, hvor balansen mellom rettferdig behandling for alle og tilpasning til den enkelte sak, blir best mulig ivaretatt. Undersøkelsen viser at det er et behov for å tydeliggjøre rammene og tersklene for akuttarbeid i barnevernet. Videre er det et behov for å økt bevissthet om hvor skremmende barn, foreldre og familie opplever bruk av akuttbegrepet og håndteringen av slike situasjoner. Dersom det gjøres på en måte som skaper stor grad av mistillit til barnevernet, kan dette forhindre at barn og unge som kommer i en vanskelig livssituasjon senere, i å be om hjelp fra barnevernet, fordi de har erfart hva dette skaper av konflikter og motstand innad i familien.

Et annet utviklingsområde er å tydeliggjøre hvordan «akutt familieråd» skal defineres, og hvordan det skal benyttes i barneverntjenesten. Definisjonen og bruk av begrepet «akutt» i barnevernet knyttes ofte til behov for beskyttelse/fare for liv og helse i henhold til § 4-6 eller behov knyttet til § 4-24, mens forståelse av «akutt» i familierådssammenheng er langt bredere. Dette kan skape forvirring hos både ansatte i barneverntjenesten, hos koordinatorene og hos familiene. Uklarhet om begrepsbruk, kan også være problematisk når det gjelder statistikk og registrering av saker i barnevernet. På akuttfeltet kan denne usikkerheten bidra til å gi et skjevt bilde av hvor mange «akuttsaker» barnevernet jobber med. Akuttbegrepet gir også assosiasjoner til at det er noe som må avklares *nå*, og det er en fare for at «akuttråd» som holdes etter mange uker bidrar til å undergrave alvorligheten i det som er faktisk akuttsaker. I tillegg kan det være en ekstra belastning for familier som opplever at saken deres blir definert som akutt, da dette ofte skaper store bekymringer og unødvendig belastning dersom saken egentlig omhandler å ta en rask beslutning. Når en situasjon defineres som akutt vil dette sannsynligvis påvirke hvordan barnevernet tilnærmer seg situasjonen og familien, og kan bli preget av et «etterforskningsfokus», slik Christiansen

et al. (2019) viser til i sin studie. De finner at i flere av sakene som gjelder mulig vold, griper barnevernet til metoder der barn og foreldre blir snakket med hver for seg samme dag som meldingen kommer, og på svært kort varsel. De påpeker at en slik start, med aksjons- og etterforskningspreg, kan gjøre det vanskeligere å etablere tillit og samarbeid om veiledning og senere hjelpetiltak i familien.

Én mulig løsning fremover kan være å skille mellom familieråd i akutte saker, familieråd i hastesaker og familieråd i ordinære saker. Eventuelt kan man opprettholde skillet mellom akutt familieråd og ordinære familieråd, med en tydeliggjøring av hva det akutte familierådet skal omhandle og en større fleksibilitet til å gjennomføre ordinære familieråd raskere enn det som vanligvis gjøres.

10.6 Oppsummering av hovedfunn

I prosjektet har vi hatt som mål å belyse både positive effekter og utfordringer ved bruk av akutt familieråd. Vi vil i det følgende belyse og drøfte studiens hovedproblemstillinger, som vi har beskrevet i innledningen.

Vår studie tyder på at bruk av familieråd i de fleste akuttsituasjoner bidrar til å styrke relasjoner i og rundt familien samt mellom barneverntjenesten og familien. Dette kommuniseres av både barn, foreldre og familie/nettverk halvannet år etter familierådet ble avholdt, men også i intervjuene som ble avholdt opp til fire år etter familierådsmøtet. Våre funn viser at akutt familieråd både kan forebygge plasseringer, for eksempel ved at en av foreldrene flyttet ut av hjemmet i stedet for barnet, og eller at det kan føre til plasseringer i slekt og nettverk. I vår undersøkelse fant vi at 41 prosent av barna ble plassert på institusjon eller i beredskapshjem mot 72 prosent i NTNU/NORCE undersøkelsen (Storhaug et al., 2020). Videre viser evalueringen av akutt familieråd at 59 prosent at barna ble plassert hos familie og nettverk, mot 28 prosent i NTNU/NORCE undersøkelsen. Dette er tall som tyder på at kontinuitet opprettholdes i relasjoner, og at bruk av familieråd ved akuttplasseringene er mer skånsomme for barna enn i sakene hvor familieråd ikke anvendes i akuttsakene. Undersøkelsen viser også at barn og unge i mindre grad gir uttrykk for opplevelse av usikkerhet, uro og mangle på kontroll ved bruk av akutt familieråd sammenlignet med behandlingen av akuttsaker generelt (Bufdir, 2014). Vi finner også eksempler på lite skånsomme plasseringer i vår undersøkelse, for eksempel ved at familierådet avholdes for sent og etter plassering.

Mye tyder på at bruk av akutt familieråd vil kunne resultere i færre akuttplasseringer og en mer skånsom håndtering av akuttsakene, noe som FNs barnekomité (United Nations, 2018) har etterlyst. Det kan i lys av dette være interessant å se nærmere på om det store omfanget saker fra Norge som blir behandlet i den Europeiske Menneskerettsdomstolen har sammenheng med det som oppfattes som lite skånsomme fremgangsmåter i barnevernets håndtering av akuttsaker.

De fleste informantene i vår studie beskriver positive erfaringer med bruk av akutt familieråd, men vi finner at erfaringene synes å ha en sammenheng med sakens karakter, for eksempel om den er akutt eller ikke, begrunnelse for familieråd (barnets eller foreldres utfordringer), motivasjon for deltakelse og forberedelser (inkludert informasjon, medvirkning). Funnene understreker betydningen av informasjon, medvirkning, god tilrettelegging av familierådet og et ressursfokus. Dette kjenner vi igjen fra tidligere forskning om familieråd (Havnen og Christiansen, 2014), og det som ligger i modellen.

Ved akutt familieråd er det mer begrenset tid til kartlegging og planlegging av familierådet og utforming av spørsmål til familierådet, enn ved ordinære familieråd. Dette resulterer i at barneverntjenesten ofte utvikler spørsmålene uten at barnet og foreldrene er med. En må ta høyde for at dette ofte vil være påkrevet for å sikre barnet i en akutt situasjon og sakens karakter, og at sikring av barnet kan gå på bekostning av barn og foreldres medvirkning. Barnets rett til både medvirkning og beskyttelse er også en av saksbehandlerens hovedutfordringer ved bruk av familieråd (Jenssen et al., 2014). Sammenlignet med ordinære familieråd, er det mye som tyder på at barn og foreldre medvirker mindre ved akutt familieråd, men at dette blir forsøkt kompensert for gjennom grundigere forberedelser ved det oppfølgende familierådet og hvor det er anledning til å utvikle bedre relasjoner i forkant av møtet. I de aller fleste sakene gjennomføres det oppfølgende familieråd hvor dette blir bedre ivaretatt, og vi vil understreke at det alltid bør gjennomføres oppfølgende familieråd med mindre det er gode grunner til at dette ikke skal gjøres.

Vårt inntrykk er at det i hovedsak legges til rette for barn, unge og foreldres medvirkning på en hensiktsmessig måte ut fra tidspress og akuttsakens karakter. Sammenlignet med andre undersøkelser basert på barns erfaringer ved akuttplasseringer (Storhaug et al., 2020), gir barn og unge i vår undersøkelse uttrykk for at de får medvirke. Men vi har også eksempler på gjennomføring av akutt familieråd mot ungdommers ønsker og med uheldige utfall. I et par av sakene får vi inntrykk av at barneverntjenesten beslutning alene hviler på barnets og ungdommens fortelling om vold hjemme, og det har vært gjennomført akutt familieråd uten at foreldre har vært involvert i planleggingen. Helsetilsynets (2019) påpeker også at det ikke er god medvirkningspraksis eller til barnets beste å gå inn i en akuttsituasjon med barnets fortelling som eneste begrunnelse for akuttvedtaket, noe vår studie støtter. En beslutning om akutt familieråd bør derfor bygge på informasjon fra både barn og foreldre.

Informasjon og medvirkning i alle ledd av prosessen er viktig for sikre at det oppleves forutsigbart og trygt for barn og unge å være med. Spesielt er det viktig at man lar barna være åpne om hvorfor de eventuelt ikke ønsker familieråd, og når det er personer de *ikke* ønsker å ha med. Når det er gode grunner til at de ikke bør være med, bør dette tas hensyn til. Der dette handler om at det enten er konflikt eller uenighet mellom sentrale personer (for eksempel foreldre) og barnet, bør dette forsøkes å løses opp i før familierådet avholdes. I mange av tilfellene kunne det ha vært avholdt et ordinært familieråd hvor en hadde lagt til rette for grundigere forberedelser og gjennomføring av familierådet, eller at det rett og slett ikke bør avholdes familieråd. Det er viktig at det er løpende vurderinger om det skal

avholdes akutt familieråd, for eksempel når en forstår at barnet, ungdommen eller foreldrene ikke ønsker familieråd, eller når en ser at sammensetningen av deltakerne i familierådet er lite hensiktsmessig. I saker hvor politiet er inne, og hvor det kan være fare for bevisforspillelse, må det vurderes om det er hensiktsmessig å gjennomføre akutt familieråd, eventuelt at det heller bør gjennomføres et såkalt 'Shuttleråd' som er et familieråd tilpasset vold- og høykonfliktssaker i barnevernet, se ¹

[Bruk av familieraad i vold og hoykonfliktsaker.pdf \(bufdir.no\)](http://bruk.av.familieraad.i.vold.og.hoykonfliktsaker.pdf(bufdir.no))

Ut fra vår studie av akutt familieråd er hovedinntrykket at justeringene av familierådsmodellen i akuttsakene ikke synes å gå utover kvaliteten på familierådsarbeidet, så lenge det avholdes oppfølgende familieråd. I noen tilfeller peker funnene i retning av at akutt familieråd har noen kvaliteter som ordinære familieråd ikke har, blant annet at familierådet avholdes kort tid etter at barnevernets er blitt kjent med bekymringen for barnet. Dette overrasker positivt barn, foreldre og personer i barnets familie og nettverk og det er tillitsskapende. I tillegg beskriver mange av de ansatte og familierådskoordinatorene at det er lettere å mobilisere nettverket når det er en akutt situasjon som krever rask avklaring. Utfordringene ser ut til å oppstå i de tilfellene hvor familierådsmodellen og dens prinsipper ikke overholdes, for eksempel hvis man ikke involverer foreldre eller barn i beslutningen om familieråd, hvis man ikke gjennomgår situasjonsbeskrivelsen med barn og foreldre etc.

Funnene fra denne undersøkelsen viser at viktige forutsetninger for å lykkes med akutt familieråd er:

- Bevissthet i barneverntjenesten om hva en akuttsak er og i hvilke tilfeller man skal ta i bruk akutt familieråd
- Engasjerte ledere i den kommunale barneverntjenesten som har tro på familieråd og som legger til rette for opplæring og veiledning
- Saksbehandlere som har erfaring med familieråd og akutt familieråd
- Tydeligere rutiner på at familieråd skal benyttes i akutte saker når dette er hensiktsmessig
- Grundig vurdering av om det er grunner til at det ikke skal avholdes akutt familieråd
- Involvering av barn og foreldre i beslutningen av om familieråd skal iverksettes
- Gode og fleksible rammer som kan sikre tilstrekkelig informasjon og forberedelsesarbeid, til tross for knapphet på tid
- Gode faginnlegg som fremhever ressursene i familiene og som er avklart med familiene på forhånd
- Erfarne og fleksible familierådskoordinatorer
- God informasjon om beslutningsprosessen rundt handlingsplanen
- Oppfølgende familieråd som gjennomføres raskt etter det akutte familierådet

Disse forutsetningene kommer i tillegg til det andre har beskrevet som forutsetninger for familieråd, for eksempel god kvalitet i opplæring, god tilgang på koordinatorene,

ressursmessige prioriteringer mv (Havnen, 2016). Bruken av akutt familieråd vil påvirkes av både den ansatte, relasjonen mellom familien og den ansatte samt organisatoriske forhold. Det vil derfor være nødvendig å ha en bevissthet i tjenestene om i hvilke situasjoner akutt familieråd skal benyttes og ikke, slik at man unngår tilfeldigheter i hvem som tilbys det, og samtidig gjør grundige faglige vurdering av når det *ikke* vil være hensiktsmessig med akutt familieråd. Vi vil spesielt tydeliggjøre lederens betydning for bruken av akutt familieråd. Barnevernlederen kan være styrende for hvilket kunnskapsgrunnlag man jobber ut fra i tjenesten og hvilke beslutningsmodeller og tiltak som oppleves som anerkjente og relevante. Lederens betydningsfulle rolle for implementering av familieråd i akuttsaker fremheves også av Samuelsen (2015) som hevder at tydelig ledelse, stor grad av styring og ledelsesautoritet samt vedvarende engasjement fra leder synes å ha stor betydning for implementering av akutt familieråd.

10.7 Samlet fremstilling av de viktigste anbefalingene:

- Det er behov for å nyansere akuttbegrepet slik at situasjoner som ikke kan karakteriseres som akutt blir definert som en akuttsak.
- Bruk av familieråd i akuttsaker bør økes da det bidrar til en mer skånsom håndtering av akuttsituasjoner for barn og unge, legger til rette for barn og foreldres medvirkning, og det kan bidra til økt legitimitet om barnevernets håndtering av akuttsituasjoner.
- Ledere og ansatte i barnevernet trenger mer kompetanse om håndtering av akuttsituasjoner, og hvilke følger en feil håndtering av disse sakene kan få for barn og familier og av barnevernets omdømme.
- Akutt familieråd bør som regel ikke anvendes i saker hvor barn og unge er vitne eller utsatt for vold og overgrep, men bruk av shuttleråd bør gis en grundig vurdering.
- Akutt familieråd bør avholdes tidlig i akuttsituasjoner og fortrinnsvis før en plassering utenfor hjemmet.
- Når det er ønskelig med bruk av familieråd etter at barnet er plassert utenfor hjemmet, bør det i hovedsak anvendes et ordinært familieråd.
- Ordinære familieråd bør kunne avvikles raskere enn det som er tilfelle i dag.
- Det må alltid gjennomføres oppfølgende familieråd etter et akutt familieråd.
- Barneverntjenesten må tilby barn og familier hjelp etter akutt og oppfølgende familieråd.
- Alle gjennomførte akutte familieråd må være gjenstand for en systematisk evaluering og være gjenstand for organisasjonslæring.
- Det er behov for økt kulturkompetanse i alle ledd av et akutt familieråd, fra rekruttering av familierådscoordinatorer til gjennomføringen og oppfølgingen av møtet.

Litteratur

- Asscher, J.C., Dijkstra, S., Stams, G.J. JM, Dekovic, M. & Creemers, H.E. (2014) Family group conferencing in youth care: Characteristics of the decision making model, implementation and effectiveness of the Family Group (FG) plans. *BMC Public Health*, 14, 154, 1-9.
- Barn. R. & Das, C. (2016) Family Group Conferences and Cultural Competence in Social Work, *British Journal of Social Work*, 46, 942-959.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapport: Akuttarbeid i kommunalt barnevern*
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2015) *Faglig veileder for akuttarbeidet i institusjoner og Beredskapshjem*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017a) <https://www.bufdir.no/>, lest 4.9.2017.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017b) *Tilbudsforespørsel FoU-opdrag Familieråd når det haster å finne en løsning*, versjon 1. februar 2017.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2020) *Akuttvedtak*.
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/akuttvedtak/#heading95458.
- Baugerud, G.A. & Melinder, A. (2012) Maltreated Children's Memory of Stressful Removals from Their Biological Parents. *Applied Cognitive Psychology*, 26(2) 261-270.
- Baugerud, G.A., Magnussen, S. & A. Melinder (2014) High accuracy but low consistency in children's long-term recall of a real-life event *Journal of Experimental Child Psychology*, 12, 357-368.
- Baugerud, G. A og E-M Augusti (2016) Utviklingspsykologisk kunnskap er relevant for hvordan omsorgsplasseringer gjennomføres. *Norge barnevern* nr. 3-4, vol 93, 290-303.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G.M.D, Garvik, M. og Tøssebro, J. (2017) *Myter og realiteter. Innvandreres møte med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Berzin, S.C., Cohen, E., Thomas, K. & Dawson (2008) Does Family Group Decision Making Affect Child Welfare Outcomes? Findings from a Randomized Control Study *Child Welfare*, 87, 35-54.
- Bromfenbrenner, U. (1979) *The Ecology of human development*. Havard University Press.
- Bufetat (Barne-, ungdoms- og familieetaten) (2019) Registrering av antall familieråd i Birk. Formidlet av Jan Kristian Sæbø, Regional koordinator for familieråd i Region Sør, 29.11.2019.
- Christiansen, Ø., Havnen, K. J Skaale, Iversen, A.C., Fylkesnes, M.K., Lauritzen, C, Nygård, R.H., Jarlby, F. og Vis, S.A. (2019) Når barnevernet undersøker, delrapport 4. NORCE, Universitetet i Bergen, NTNU Regionalt kunnskapssenter for barn og unge, Norges Arktiske Universitet.
- Christiansen, Ø. & Anderssen, N. (2010) From concerned to convinced :reaching decisions about out-of-home care in Norwegian Child Welfare Services. *Child & Family Social Work*, 15, 41-40.
- Connolly, M. (2005) Fiteen Years of Family Group Conferencing: Coordinators Talk About Their Experiences in Aotearoa New Zealand, *British Journal of Social Work*, 36, 523-540.
- Corwin, T.W., Maher, E.J., Merkel-Holguin, I., Allan, H., Hollinshead, D.; & Fluke, J.SD (2019) Increasing Social Support for Child Welfare-Involved Families Throught Family Group Conferencing. *British Journal of Social Work*, 50, 137-156.
- Crampton, D. & Jackson, W.L. (2007) Family Group Decision Making and Disproporttionality in Foster Care: A Case Study, *Child Welfare*, 86 (3), 51-69.
- Crampton, D. (2007) Research Review: Family group decision-making: a promising practice in need of more programme theory and research, *Child and Family Social Work*, 12, 202-209.
- Darlington, Y., Healy, K., Yellowlees, J, & Bosly, F. (2012) Parents' perceptions of their participation in mandated family group meetings. *Children and Youth Review*, 34, 331-337.
- Dijkstra, S., Creemers, H.E., Asscher, J.J., Dekovic, M. & Stams, G.J.J.M (2017) Family group conferencing in Dutch child welfare: Which families are most likely to organize a family group conference? *Children and Youth Services Review*, 83, 255-263.
- Dijkstra, S., Asscher, J.J., Dekovic, M., Stams, G.J.J & Creemers, H.E. (2019) A Randomized Controlled Trial on the Effectiveness of Family Group Conferencing in Child Welfare: Effectiveness, Moderators , and Level of FGC completion. *Child Maltreatment*, 24(2) 137-151.

- Falck, S. og Vorland, N. (2009) *Problemer har ikke kontortid. Akuttberedskapen i barnevernet*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 5/2009.
- Faureholm, J. og Brønholt, L. (2005) *Familierådslagning: en beslutningsmodell*. Hans Reitzel.
- Fontene (2017) 'FO hedrer barnevernet i Kongsberg', publ. 21.03.2017.
- Fossheim, M. (2021) *Faglig skjønn i akutte beslutningsprosesser. En kvalitativ studie av Barnevernsansattes bruk av skjønn i akutte beslutningsprosesser, med utgangspunkt i vurdering av akutt familieråd*. Masteroppgave, NTNU, Trondheim.
- Frost, N., Abram, F. & Burgess, H (2014) Family group conferences: context, process and ways forward. *Child & Family Social Work*, 19, 480-490.
- Frost, N., Abram, F. & Burgess, H (2014) Family group conferences: evidence, outcomes and future research, *Child & Family Social Work*, 19, 501-507.
- Haugen, G.M.D., Paulsen, V. og Caspersen, J. (2017) *Barnevernets arbeid med vold i minoritetsfamilier*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Havnen, K. J. S. og Christiansen, Ø. (2014). *Kunnskapsstatus om familieråd. Erfaringer og effekter*. Bergen: Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest) og Uni Research Helse.
- Havnen, K.J. Skaale (2016) Familieråd som beslutningsmodell i barnevernet I. Ø. Christiansen og B.H. Kojan (red.) *Beslutninger i barnevernet*. Universitetsforlaget.
- Healy, K, Darlington, Y.& Yellowlees, J. (2012) Family participation in child protection practice: An observational study of family group meetings, *Child & Family Social Work*, 17, 1-12.
- Heino, T. (2009) Family Group Conference from a Child Perspective. Nordic Research Report, National Institute for Health and Welfare.
- Helsetilsynet (2019) *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker*.
- Hollinshead, D.M, Corwin, T.W., Maher, E. J., Merkel-Holguin, L Allan, H & Fluke. J.D. (2017) Effectiveness of family group conferencing in preventing repeat referrals to child protective services and out-of-home placements. *Child Abuse & Neglect*, 69, 285-294.
- Jenssen, T., Standbu, A., Thørnblad, R. & Holtan, A. (2014) Saksbehandlers dilemmaer – utfordringer vedrørende barns deltakelse i familieråd om fosterhjem. Fontene forskning, 1/2014. årg. 7. 69-81.
- Jong, G. De, Schout, G & Abma, T (2015) Examining the Effects of Family Group Conferencing with Randomised Controlled Trials: The Golden Standard? *British Journal of Social Work*, 45. 1623-1629.
- Lalayants, M., DePanafilis, D., Merkel-Holguin, L., Baldwin, M., Schmidt., Treinen, J., Zuniga, D., Mackereth, D. & Anderson, T. (2021) Building evidence for family group decision-making in child welfare: operationalizing the intervention. *Journal of Public Child Welfare*, <https://doi.org/10.1080/15548732.2021.1891185>.
- Lupton, D & Nixon, P (1999) *Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach*. Policy Press.
- Malterud, K. (2011) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Universitetsforlaget.
- Merkel-Holguin, L & Marcunyszyn, L.A, (2015) The Complexity of Fidelity in Measuring System Change: The Case of Family Group Decision Making, *British Journal of Social Work*, 45, 724-736.
- Merkel-Holguin, L., Schwab-Reese, L, Drury, I. & Allan, H. (2020) Nothing about me without me: Children and young people's experiences with family group conferences. *Child & Family Social Work*, 25, 27-36.
- Moe, T og Gotvassli, Å (2016) Ledelse og beslutningspraksis. I Ø. Christiansen og B.H. Kojan (red.) *Beslutninger i barnevernet*. Oslo, Universitetsforlaget.
- NOU 2016:16 *Ny barnevernslov. Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*.
- Oppedal, M (2008) *Akutthjemlene i barnevernloven*. Gyldendal.
- Pennell, J & Burford, G. (2000) Family Group Decision Making. Protecting Children and Women. *Child Welfare*, 79 (2), 131-158.
- Pennell, J., Edwards, M & Burford, G. (2010) Expedited family group engagement and child permanency. *Children and Youth Services Review*, 32, 1012-1019.
- Pedersen, A. Riiber. (2016) *Nok er nok En kvalitativ dokumentanalyse av akuttvedtak i den norske barneverntjenesten*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen Institutt for administrasjon og

- organisasjonsvitenskap.
- Rasmussen, B. M & Sandgaard, A-M. (2019) *Familierådslagning i Esbjerg Kommune. Evaluerings- og forskningsrapport Del 2*. Forskningsprosjektet 'Børnefokus, barnets perspektiv og barneperspektiver i familierådslagning. Utarbeidet i samarbejde med UC SYD og Esbjerg Kommune, august 2010.
- Rasmussen, B. M & Sandgaard, A-M. (2021) *Familierådslagning i Esbjerg Kommune 2014- 2020. Evaluerings- og forskningsrapport Del 3. Øget trivsel, deltagelse og forståelse fra familier og netværk- en større kvantitative analyse af familierådslagning i Esbjerg Kommune 2014-2020*. Utarbeidet i samarbejde med UC SYD og Esbjerg Kommune, april 2021.
- Samuelsen, G. (2015) *Implementering av familieråd som metode i barnevernets akuttarbeid*. Masteroppgave i velferdsforvaltning. Høgskolen i Lillehammer.
- Schiefloe, P. (2004) *Mennesker og samfunn*. Universitetsforlaget.
- Sheets, J., Wittenstrom, K., Fong, R., Jamse, J., Tecci, M., Bauman, D.J & Rodriguez, C. (2009) Evidence-based practice in family group decision-making for Anglo, African American and Hispanic families. *Children and Youth Services Review*, 31 (11) 1187-1191.
- Slettebø, T. (2008) *Foreldres medbestemmelse i barnevernet – en studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning*. Doktoravhandling Trondheim: NTNU.
- Slettebø, T., Flacké, A., de Flon, H., Negård, I.L og Oterholm, I (2016) *Familieråd i familievernet. Evaluering av et pilotprosjekt 2013-2015*. VID Rapport 2016/3.
- Slettebø, T. (red) (2018) *Flyttinger i all hast. En tilstandsrapport om Bufetats og de kommunale barnevernets arbeid med akutt plasseringer i Region øst*. VID Rapport 2018/3.
- Slettebø, T., Paulsen, V., Christoffersen, H. og Aadnanes, M. (2020) *Familieråd i barneverntjenestens arbeid med akuttsaker*. Delrapport fra prosjektet 'Familieråd når det haster med å finne en løsning'. VID/NTNU, VID Rapport 2020/4.
- Strandbu, A. (2007) *Barns deltagelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Tromsø: Institutt for pedagogikk og lærerutdanning. Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Tromsø.
- Storhaug, A.S & Kojan, B.H. (2017) Emergency out-of-home placements in Norway: Parents' Experiences. *Child & Family Social Work*, <https://doi.org/10.1111/cfs.12359>.
- Storhaug, A.S., Havnen, K.J.S., Fylkesnes, M., Kojan, B., Christiansen, Ø., Langsrud, E., Jarlby, F., Jørgensen, K., Sørli, H.E., Gresdahl, M. & Skrove, G. (2020) *Akutt – for hvem? Akuttarbeid i kommunale barnevern*. NTNU/NORCE, Rapport nr 4.
- Sundell, K (2000) 'Family Group conferences in Sweden' In Burford, G. & Hudson, J. *Family Group Conferencing*, Routledge, Boca Raton.
- Sundell, K & Vinnerljung, B. (2004) Outcomes of family group conferencing in Sweden A 3-year follow-up *Child Abuse & Neglect*, 28, 267-287.
- United Nations (2018) *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway*. Committee on the Rights of the Child, 4 July 2018.
- Vesneski, W. (2009) Street-level bureaucracy and family group decision making in the USA, *Child & Family Social Work*, 14, 1-5.
- Vik, S. (2009). *Familieråd*. Hentet 13.08.15 fra: <http://www.forebygging.no/Metode/Konkrete-tiltak-og-programmer/Anbefalte-program-og-tiltak/Tiltak-for-utsatte-grupper/Familierad/>.
- Wang, E., W., Lambert, M.C., Johnson, L.E., Boudreau, B., Breidenbach, R., & Baumann, D. (2012) Expediting permanent placement from foster care systems: The role of family group decision-making. *Children and Youth Services Review*, 34, 845-850.
- Weigensberg, E.D., Barth, R.P. & Guo, S (2008) Family Group decision making: A propensity score analysis to evaluate child and family services at baseline and after 36-months. *Children and Youth Services Review*, 31, 383-390.
- Williams, J.R., Merkel-Holguin, L., Allan, H., Maher, E.J., Fluke, J. & Hollinshead, D. (2015) Factors Associate with Staff Perceptions of the Effectiveness of Family Group Conferences. *Journal of the Society for Social Work and Research*, vol.6, no. 3, 2334-2315.

ISBN: 978-82-93490-91-3
ISSN: 2464-3777

